

เกียรติคุณ ปฐนียาจารย์ด้านภาษาไทย

เล่ม ๒

กระทรวงศึกษาธิการ

หนังสือเพื่อความรู้ภาษาไทย

อนิจจาคนับน้อย	ต่อพระครูผู้การบุญ
โศภนธิดาและจิตรบุ	อนุศาสน์ทุกถึงศรัทธา
ตั้งบรรพชาไว้สัณ	ทั้งบุญบารมีและศีล
จึงจงดลน้อมกราบ	ขอถวายสัตย์ให้สัตย์
จิตผกาดด้วยเมตตา	และกรุณาแห่งสงฆ์
เพื่อยุติความแค้นใจ	ให้ลดละและเกลียด
จักขอเสวยบารมี	ทั้งจิตที่ผู้ทรง
กิจจาณหาพิน	ก็พรหมจรรย์ใจ
คุณส่วนนี้ควรน้อม	ถวายแด่พระคุณ
กรรมคุณและศรัทธา	จิตน้อมน้อม

จาก "นโมการอาจารย์คุณ"

ของ พระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย อาจารยางกูร)

เกียรติคุณ ปราชญ์ภาษาไทย

เล่ม ๒

หนังสือชุดความรู้ภาษาไทย อันดับที่ ๒๖

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ

หนังสือชุดความรู้ภาษาไทย อันดับที่ ๒๖
เกียรติคุณปูชนียาจารย์ด้านภาษาไทย เล่ม ๒
สถาบันภาษาไทย กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ
ISBN 974-268-9156

พิมพ์ที่โรงพิมพ์การศาสนา กรมการศาสนา
๓๑๔-๓๑๖ ปากซอยบ้านบาตร บำรุงเมือง ป้อมปราบฯ กรุงเทพฯ ๑๐๑๐๐
นายปกรณ์ ดันสกุล ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา ๒๕๔๓
โทร. ๒๒๓-๕๕๔๘. ๒๒๓-๓๓๕๑

๔๒๔.๔๕๔๑

สถาบันภาษาไทย

ส-ก

เกียรติคุณปูชนียาจารย์ด้านภาษาไทย เล่ม ๒ : ปราณี ปราบริปู
บรรณาธิการ.--กรุงเทพฯ : สถาบันภาษาไทย กรมวิชาการ
กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๓.

๑๖๕ หน้า : ภาพประกอบ ; ๒๖ ซม.--(หนังสือชุดความรู้-
ภาษาไทย อันดับที่ ๒๖)

ISBN 974-268-9156

๑. ชีวประวัติ. ๒. ชื่อเรื่อง.

คำนำ

การได้ศึกษาประวัติและเรื่องราวของบุคคลตัวอย่าง นอกจากจะทำให้เรียนรู้ถึงชีวิตของบุคคลผู้นั้นแล้ว ยังได้รับคุณค่าอื่นๆ อีกมาก ประการหนึ่งที่สำคัญคือเกิดความรู้สึกซาบซึ้ง นำไปเป็นแบบอย่างในการปฏิบัติตน โดยเฉพาะเยาวชนควรจะได้ศึกษาอย่างยิ่ง เพื่อจะได้เกิดศรัทธาและเป็นแรงบันดาลใจในการดำเนินชีวิตต่อไป

กรมวิชาการตระหนักถึงความสำคัญของผู้ทรงคุณวุฒิด้านภาษาไทย ซึ่งสมควรแก่การยกย่องให้เป็นปูชนียอาจารย์ ด้วยเป็นผู้กระทำคุณประโยชน์แก่วงการภาษาไทยอย่างมากมาย เช่น ส่งเสริมพัฒนาการใช้ภาษาไทยมาช้านานและต่อเนื่อง ทุ่มเกล้าสกลกายกำลั้งใจประสพวิชาความรู้ด้านภาษาไทยและการเรียนการสอนภาษาไทยแก่นิสิตนักศึกษา ครูอาจารย์ และบุคคลทั่วไป มาโดยลำดับ ทำให้ภาษาไทยและการเรียนการสอนภาษาไทยคงความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ในฐานะภาษาประจำชาติ แม้ต้องเผชิญอยู่ท่ามกลางกระแสความเปลี่ยนแปลงของภาษาในปัจจุบันก็ตาม ด้วยเหตุผลดังกล่าว กรมวิชาการจึงได้จัดทำความเรียงเกี่ยวกับประวัติและผลงานของผู้ทรงคุณวุฒิด้านภาษาไทย มาจัดพิมพ์เป็นหนังสือชุดความรู้ภาษาไทย ชื่อว่า เกียรติคุณปูชนียอาจารย์ด้านภาษาไทย เผยแพร่ไปยังสถานศึกษา หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและห้องสมุดต่างๆ เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ต่อไป โดยได้จัดพิมพ์หนังสือ เรื่อง เกียรติคุณปูชนียอาจารย์ด้านภาษาไทย เล่ม ๑ เผยแพร่แล้วเมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๒

หนังสือ เรื่อง เกียรติคุณปูชนียอาจารย์ด้านภาษาไทย เล่ม ๒ นี้ มีเนื้อหา กล่าวถึงประวัติ ผลงาน การดำเนินชีวิตของบุคคลที่ควรเคารพอย่างสูงและเป็นแบบอย่าง ได้อย่างดียิ่ง จำนวน ๖ คน เช่นเดียวกับหนังสือ เกียรติคุณปูชนียอาจารย์ด้านภาษาไทย เล่ม ๑ วิธีการดำเนินชีวิต ข้อคิดเห็น และข้อเสนอแนะของท่านเหล่านี้ ล้วนน่าสนใจ เป็นแนวทางการดำรงชีวิตของบุคคลให้เจริญก้าวหน้า เป็นแนวทางการศึกษา การส่งเสริม และการจัดการเรียนการสอนภาษาไทยให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นในอนาคตด้วย

กรมวิชาการขอขอบพระคุณผู้ทรงคุณวุฒิด้านภาษาไทย และผู้เกี่ยวข้องใกล้ชิดกับเจ้าของประวัติ ที่ได้กรุณาให้สัมภาษณ์และให้ข้อมูลอันเป็นประโยชน์ยิ่ง รวมทั้งขอขอบคุณผู้มีส่วนจัดทำหนังสือเล่มนี้ไว้ ณ โอกาสนี้

(นายออรุณ จันทวานิช)

อธิบดีกรมวิชาการ

๒๕ สิงหาคม ๒๕๔๓

สารบัญ

ศาสตราจารย์หม่อมราชวงศ์สุนนชาติ สวัสดิ์กุล

๑

ศาสตราจารย์เจือ สตะเวทิน

๒๑

ศาสตราจารย์วิสุทธ์ บุษยกุล

๔๕

ศาสตราจารย์ ดร. คุณบรรจบ พันธุเมธา

๗๙

ศาสตราจารย์ฐะปะนีย์ นาครทรรพ

๑๐๕

ศาสตราจารย์ ดร. ศักดิ์ศรี แยมันดดา

๑๔๑

ศาสตราจารย์หม่อมราชวงศ์สุนนชาติ สวัสดิกุล

ปัญหา เมื่อก่อฤกษ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยบัดนี้นั้น เคยเห็นในรูปว่าได้
เสด็จไปงานนั้นด้วย ทรงจำได้หรือไม่ว่าศิลาฤกษ์นั้นฝังไว้ตรงไหน

ตอบ มหาวิทยาลัยแห่งแรกในเมืองไทยคือวัดโพธิ์ ชื่อนี้ไม่ควรลืมเสีย
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยนั้นเดิมมีแต่ตึกที่เรียกว่า “วังกลางทุ่ง” ซึ่ง
สร้างขึ้นหวังจะให้เป็นที่ประทับของสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช ฝรั่ง
มักเรียกกันว่า “วินเซอร์คาสเซิล” เพราะเอาแบบตึกโกธิกมาสร้างอย่าง
วังวินเซอร์ที่เมืองอังกฤษ ตึกนั้นค้างอยู่ถึงรัชกาลที่ ๖ สมเด็จพระมงกุฎ-
เกล้าฯ โปรดให้ย้ายโรงเรียนมหาดเล็กออกไปตั้งที่ตึกกลางทุ่งโดยมี
พระราชประสงค์จะให้เป็นที่โรงเรียนใหญ่ ต่อئ้นมาขยายพระราชดำริให้
จัดเป็นมหาวิทยาลัย สร้างตึกใหม่หลังแรกทางริมถนนสนามม้า ใช้เงิน
ที่เหลือจากสร้างพระบรมรูป สมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯเสด็จไปก่อฤกษ์อยู่
ในตึกหลังนั้น แต่อยู่ตรงไหนไม่รู้

ตัวอย่างบันทึกรับสั่งของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ
กรมพระยาดำรงราชานุภาพซึ่งประทานโดยตรงแก่
หม่อมราชวงศ์สุมนชาติ สวัสดิ์กุล ขณะไปเฝ้าและทูลถาม
ปัญหาแต่ละคราว

ศาสตราจารย์หม่อมราชวงศ์สุมณฑา สวัสดิกุล ได้อุทิศตน
เพื่อการสอนของคณะอักษรศาสตร์และของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
อย่างแท้จริง มาทำงานแต่เช้า และกลับบ้านจนกระทั่งเย็นค่ำ ทำงาน
ที่ได้รับมอบหมายโดยไม่เห็นแก่ความยากลำบากเหน็ดเหนื่อย
แม้ว่าจะมีสุขภาพไม่ค่อยจะสมบูรณ์ในระยะหลังก็ตาม

ข้อความข้างต้น เป็นคำไว้อาลัยของศาสตราจารย์รอง ศยามานนท์
ครั้งดำรงตำแหน่งคณบดีคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เขียนถึง
ศาสตราจารย์หม่อมราชวงศ์สุมณฑา สวัสดิกุล อ้างถึงในหนังสือประวัติครู
๑๖ มกราคม ๒๔๑๐

หม่อมราชวงศ์สุมณฑา สวัสดิกุล เป็นอาจารย์สอนในสถาบัน
การศึกษาหลายแห่งทั้งในด้านทหารและพลเรือน ท่านอุทิศเวลาเพื่อการสอน
หมั่นศึกษาหาความรู้และประสบการณ์เพิ่มเติม หากลวิธีสอนที่ทำให้ลูกศิษย์
เพลิดเพลินสนใจและเข้าใจเรื่องที่เรียนอย่างแจ่มแจ้ง เป็นผู้รอบรู้เรื่องเมืองไทย
อย่างกว้างขวางและลึกซึ้ง ทั้งในด้านประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ และวรรณคดี
จึงเป็นที่ยกย่องว่าเป็นผู้รู้ด้านภาษาไทยและประวัติศาสตร์ไทยอย่างแท้จริง ที่
สำคัญท่านได้รับราชการสนองพระเดชพระคุณและรับใช้เบื้องพระยุคลบาท
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ
ตลอดมา เช่น ถวายพระอักษรภาษาไทยและเป็นราชเลขาණการส่วนพระองค์
ขณะประทับอยู่ ณ เมืองโลซาน ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ การทำงานของท่านที่
ได้ทุ่มเทกายใจและเสียสละเพื่อบุคคลที่จะเป็นอนาคตของชาติไทย จึงควรแล้ว
ที่ได้รับการยกย่องสรรเสริญว่าเป็นปูชนียาจารย์คนสำคัญคนหนึ่งของชาติ

กำเนิด

หม่อมราชวงศ์สุมณฑา สวัสดิกุล เกิดเมื่อวันที่ ๒๕ พฤศจิกายน ๒๔๕๓
ในวังของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระสมมตอมรพันธุ์ ถนนบำรุงเมือง
กรุงเทพฯ ครั้นยังเป็นจังหวัดพระนคร เป็นบุตรของหม่อมเจ้ามงคลประวัติ
สวัสดิกุล กับหม่อมราชวงศ์บัว สนิทวงศ์ หม่อมเจ้ามงคลประวัติ สวัสดิกุล เป็น

โอรสในพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระสมมตอมรพันธุ์ ชื่อ “สุนนชาติ” เป็นชื่อที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทาน

การศึกษา

หม่อมราชวงศ์สุนนชาติ สวัสดิกุล เข้าศึกษาที่โรงเรียนอัสสัมชัญ จนจบการศึกษาชั้นมัธยมปีที่ ๘ ใน พ.ศ. ๒๔๗๑ และได้เรียนเข้าชั้นนี้้อีกครั้งหนึ่งที่โรงเรียนเทพศิรินทร์ เพื่อรับประกาศนียบัตรประโยคมัธยมบริบูรณ์ (ชาย) ของกระทรวงศึกษาธิการ และเตรียมตัวไปต่างประเทศ แต่มีเรื่องจำเป็นต้องงด จึงศึกษาต่อระดับอุดมศึกษาที่คณะอักษรศาสตร์และวิทยาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๗๓ (ต่อมาได้แยกแผนกวิทยาศาสตร์ออกไปตั้งเป็นคณะวิทยาศาสตร์) จนได้รับประกาศนียบัตรประโยคครูมัธยม (ป.ม.) ด้านอักษรศาสตร์ ใน พ.ศ. ๒๔๗๔

โรงเรียนมัธยมวัดเบญจมบพิตรเป็น
สถานศึกษาแห่งแรกที่หม่อมราชวงศ์
สุนนชาติ สวัสดิกุล รับราชการเป็นครู

แต่หม่อมราชวงศ์สุนนชาติ สวัสดิกุล ก็เป็นผู้รอบรู้เรื่องเมืองไทยอย่างกว้าง-
ขวางยากจะหาผู้ใดเสมอเหมือน ท่านมีมุมมองเกี่ยวกับคนไทยที่ไปศึกษายัง
ต่างประเทศและปรารถนาเสมอว่า คนไทยจำนวนมากที่ไปได้ปริญญาจาก
ต่างประเทศ เมื่อถามเรื่องเกี่ยวกับต่างประเทศก็ตอบได้คล่องแคล่ว แต่เรื่อง
เกี่ยวกับบ้านเมืองของตนกลับรู้น้อยกว่าที่ควร

หม่อมราชวงศ์สุนนชาติ สวัสดิกุล ได้อุปสมบท ณ วัดราชบพิธสถิต-
มหาสีมาราม เมื่อวันที่ ๑๑ กรกฎาคม ๒๔๘๔ มีสมเด็จพระสังฆราชเจ้า
กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ เป็นพระอุปัชฌาย์

การรับราชการ

หม่อมราชวงศ์สุนนชาติ สวัสดิกุล รับราชการครั้งแรกเป็นครูที่
โรงเรียนมัธยมวัดเบญจมบพิตรใน พ.ศ. ๒๔๗๕ และได้กลับเข้ามาศึกษาในระดับ
ปริญญาในพ.ศ. ๒๔๗๗ ดังกล่าวแล้ว ในปลายปี พ.ศ. ๒๔๗๘ หลังจาก
ได้รับพระราชทานปริญญาอักษรศาสตรบัณฑิต ก็ได้รับราชการเป็นครูแผนก
วิชาสามัญ กรมยุทธศึกษาทหารบก โดยเริ่มสอนที่โรงเรียนนายร้อย-
พระจุลจอมเกล้าและโรงเรียนเทคนิคทหารบก จนถึง พ.ศ. ๒๔๘๓ ได้ย้ายไป

โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า ซึ่งปัจจุบันเป็นกองบัญชาการกองทัพบก

เป็นครูสอนนิสิต วิชาภูมิศาสตร์ และประวัติศาสตร์ ในโรงเรียนนายทหาร
กระทรวงกลาโหม ในปีพ.ศ. ๒๔๘๕ ท่านได้กลับมาเป็นอาจารย์แผนกวิชาสามัญ
กรมยุทธศึกษาทหารบก อีกครั้งหนึ่ง สอนโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า
โรงเรียนเทคนิคทหารบก และโรงเรียนเตรียมทหารบก นอกจากนี้ยังได้
เป็นอาจารย์พิเศษที่โรงเรียนนายร้อยตำรวจ และสอนวิชาภาษาไทย วิชาประวัติ-
ศาสตร์ที่คณะอักษรศาสตร์และวิทยาศาสตร์ รวมทั้งคณะพาณิชยศาสตร์
และการบัญชี ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อีกด้วย

ต่อมาในปีพ.ศ. ๒๔๘๘ ท่านได้เริ่มชีวิตอาจารย์ประจำในจุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย โดยเป็นอาจารย์แผนกวิชาภูมิศาสตร์และประวัติศาสตร์ คณะ
อักษรศาสตร์ นอกจากนี้ในปีพ.ศ. ๒๔๙๑ ยังเป็นอาจารย์พิเศษสอนวิชา
ภาษาไทยในคณะรัฐศาสตร์ที่ตั้งขึ้นใหม่ในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปี
พ.ศ. ๒๔๙๒ เป็นอาจารย์พิเศษสอนภาษาไทยในแผนกวิชาการหนังสือพิมพ์
ซึ่งปัจจุบันเป็นภาควิชาวารสารสนเทศ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย และในปีพ.ศ. ๒๔๙๕ เป็นอาจารย์พิเศษสอนวิชาภูมิศาสตร์ใน
โรงเรียนสอพลวนิสิตของกรมตำรวจ

การรับราชการของหม่อมราชวงศ์สุนทรชาติ สวัสดิกุล ในคณะอักษร-
ศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เจริญก้าวหน้าโดยลำดับ ท่านได้ดำรง
ตำแหน่งต่าง ๆ ที่สำคัญ ได้แก่

พ.ศ. ๒๔๙๖ ดำรงตำแหน่งอาจารย์ประจำชั้นเอก แผนกวิชา
ภูมิศาสตร์และประวัติศาสตร์

พ.ศ. ๒๕๐๒ ดำรงตำแหน่งผู้ช่วยศาสตราจารย์ แผนกวิชา
ภูมิศาสตร์ และประวัติศาสตร์ รวมทั้งทำหน้าที่เป็นอาจารย์ที่ปรึกษานิสิตชั้น
ปริญญาโทบัณฑิตวิชาภาษาไทย และประวัติศาสตร์ไทย

พ.ศ. ๒๕๐๔ ดำรงตำแหน่งอาจารย์ประจำชั้นพิเศษ

พ.ศ. ๒๕๐๕ ดำรงตำแหน่งหัวหน้าแผนกวิชาภาษาไทย

พ.ศ. ๒๕๐๖ ดำรงตำแหน่งศาสตราจารย์สาขาวิชาภาษาไทย

จากการที่หม่อมราชวงศ์สุนนชาติ สวัสดิกุล ได้มีโอกาสสอนในสถาบันการศึกษาหลายแห่ง ท่านจึงมีศิษย์อยู่ทั่วไปทั้งที่เป็นทหารและพลเรือน ท่านเป็นผู้มีเมตตาอย่างสูงแก่ผู้น้อยและแก่ศิษย์ ทั้งเป็นคนมีหลักการ ท่านจึงเป็น “ครู” ที่ศิษย์ทั้งเคารพและกลัว ท่านผู้หญิงสมโรจน์ สวัสดิกุล ณ อยุธยา ผู้เป็นภรรยาเล่าถึง “ความเป็นครู” ของหม่อมราชวงศ์สุนนชาติ สวัสดิกุล ไว้อย่างเด่นชัดครั้งให้สัมภาษณ์ในรายการโทรทัศน์เรื่อง “ประวัติชีวิตและผลงานบูรพาจารย์ภาษาไทย : ศาสตราจารย์หม่อมราชวงศ์สุนนชาติ สวัสดิกุล” ตามโครงการเชิดชูบูรพาจารย์ภาษาไทย ซึ่งคณะกรรมการรณรงค์เพื่อภาษาไทย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ร่วมกับสถานีโทรทัศน์สีกองทัพบก ช่อง ๗ นำเสนอว่า

...จนกระทั่งลูกศิษย์ นิสิต ก็รักคุณสุนนชาติมาก ตามที่เขาสอบกันนะคะ เวลาที่ฉันไปไหนก็ตาม แม้ทุกวันนี้ มักจะมีคนเข้ามาบอกว่า เป็นลูกศิษย์คุณสุนนชาติ ก็คงรักคุณสุนนชาติ พอเห็นฉันก็เข้ามารายงานตัวว่าเธอเป็นศิษย์ของคุณสุนนชาติ และบางทีนักเรียนเดินกลางถนนเธอขับรถไป ก็เก็บลูกศิษย์ขึ้นรถ เป็นคนใจดี แต่เวลาดุก็ดุมาก

งานพิเศษ

นอกจากตำแหน่งหน้าที่ทางราชการดังกล่าวแล้ว ความเป็นผู้รอบรู้เรื่องเมืองไทยอย่างกว้างขวาง และมีความรู้ความสามารถโดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านภาษาไทยและประวัติศาสตร์ หม่อมราชวงศ์สุนนชาติ สวัสดิกุล จึงได้รับความไว้วางใจจากทางราชการให้ดำรงตำแหน่งหน้าที่สำคัญอันเป็นประโยชน์แก่ประเทศชาติอย่างมากมาย เช่น

สมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญ และเป็นเลขานุการคณะกรรมการพิจารณาความคิดเห็นประชาชนในสภาร่างรัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๔๙๑

ปฏิบัติราชการพิเศษในด้านการถวายพระอักษรภาษาไทย และเป็นราชเลขานุการส่วนพระองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในขณะประทับอยู่ ณ เมืองโลซาน ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๒

ปฏิบัติราชการพิเศษในขณะเกิดขบถ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๔ และได้

รับพระราชทานเหรียญพิทักษ์รัฐธรรมนูญ

เลขานุการอธิบดีกรมตำรวจไปปฏิบัติราชการในประเทศฝรั่งเศส เนเธอร์แลนด์ อังกฤษ สหรัฐอเมริกา และฟิลิปปินส์ รวมทั้งได้ปฏิบัติงานเกี่ยวกับมหาวิทยาลัยในประเทศนั้นด้วย ในพ.ศ. ๒๔๙๔

ปฏิบัติราชการพิเศษนอกเวลาราชการให้อธิบดีกรมตำรวจ เพื่อติดต่อกับผู้เชี่ยวชาญของสหรัฐอเมริกาที่มาปฏิบัติราชการลับ ในการเตรียมงานด้านสงครามจิตวิทยาและงานในกรมประมวลราชการแผ่นดิน เมื่อพ.ศ. ๒๔๙๕

ปฏิบัติราชการพิเศษเมื่อคราวประกาศเหตุฉุกเฉิน นำรัฐธรรมนูญฉบับวันที่ ๑๐ ธันวาคม ๒๔๙๕ กลับมาใช้เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๕

ปฏิบัติราชการพิเศษกับกรมประมวลราชการแผ่นดิน งานด้านประชาสัมพันธ์ งานหนังสือพิมพ์ และแสดงปาฐกถาเกี่ยวกับเมืองไทยประจำ ณ นครนิวยอร์ก และกรุงวอชิงตัน ดี.ซี. สหรัฐอเมริกา กับได้ปฏิบัติราชการพิเศษในหน้าที่เลขานุการโทประจำสถานเอกอัครราชทูตไทยในกรุงวอชิงตัน ดี.ซี. เมื่อพ.ศ. ๒๔๙๘ อีกตำแหน่งหนึ่งด้วย

นอกจากนี้ยังได้รับเชิญให้ไปแสดงปาฐกถายังสถานศึกษาและสมาคมต่างๆ หลายครั้ง ทั้งในและนอกประเทศ รวมทั้งได้เป็นผู้แทนจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยไปร่วมประชุมทางด้านวิชาการในต่างประเทศหลายครั้ง คือ

ร่วมประชุมองค์การศึกษาศาสตร์และวัฒนธรรมของสหประชาชาติแห่งชาติอเมริกา ณ นครซินซินนาติ สหรัฐอเมริกา ในฐานะผู้แทนเอกอัครราชทูตไทย ประจำกรุงวอชิงตัน ดี.ซี. ในพ.ศ. ๒๔๙๘

เป็นผู้แทนจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ไปร่วมประชุมการริเริ่มจัดตั้งตำราประวัติศาสตร์ของชาติต่างๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ณ เมืองปีนัง ประเทศมาเลเซีย พ.ศ. ๒๕๐๐

เป็นผู้แทนจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ไปร่วมประชุมสมานคนนักประวัติศาสตร์แห่งเอเชีย ณ กรุงมะนิลา ประเทศฟิลิปปินส์ พ.ศ. ๒๕๐๓

เป็นผู้แทนจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ไปร่วมประชุมสมานคน

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินไปทรงร่วมประชุมทางวิชาการของชุมนุมภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย วันที่ ๒๔ กรกฎาคม ๒๕๐๕ สมัยหม่อมราชวงศ์สุนนชาติ สวัสดิ์กุล เป็นประธานชุมนุม

นักประวัติศาสตร์แห่งเอเชีย ณ กรุงเทพฯ

หม่อมราชวงศ์สุนนชาติ สวัสดิ์กุล ได้ปฏิบัติราชการในหน้าที่กรรมการในวงงานวิชาการของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยและส่วนราชการอื่นๆ อีกเป็นอันมาก เช่น

ประธานกรรมการดำเนินงานชุมนุมภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประธานกรรมการดำเนินงานปรับปรุงระเบียบสโมสรมิสิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กรรมการการเงินของคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ผู้อำนวยการสอนและอบรมวิชามัธยมศึกษาในคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ตามความต้องการของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย เมื่อครั้งยังเป็นองค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

ประธานกรรมการจัดการท่องเที่ยวและกรรมการบริหารสยามสมาคม ในพระบรมราชูปถัมภ์

กรรมการมูลนิธิอานันทมหิดล สาขาอักษรศาสตร์

กรรมการชำระประวัติศาสตร์ไทย

กรรมการบูรณะและฟื้นฟูจังหวัดสุโขทัย

กรรมการพิจารณาแบบเรียนวิชาประวัติศาสตร์ของกระทรวง
ศึกษาธิการ

กรรมการตรวจแบบเรียนวิชาภาษาไทยและประวัติศาสตร์ของ
กระทรวงศึกษาธิการ

กรรมการสอบคัดเลือกผู้ที่จะไปศึกษา ณ ต่างประเทศตามความ
เห็นชอบของสำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน ของกระทรวง
ศึกษาธิการและของธนาคารแห่งประเทศไทย

กรรมการบริหารวิทยุตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงพ.ศ. ๒๕๐๔

กรรมการสำนักวัฒนธรรมทางวรรณกรรม สภาวัฒนธรรมแห่งชาติ

กรรมการฝ่ายวัฒนธรรมองค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และ
วัฒนธรรมของสหประชาชาติ

งานศึกษาค้นคว้า

หม่อมราชวงศ์สุนทนาธิ สวัสดิกุล ได้ปฏิบัติภารกิจต่างๆ โดยมิได้
คำนึงถึงความเหน็ดเหนื่อย และในระหว่างที่ทำหน้าที่เป็นอาจารย์สอนอยู่นั้น
ด้วยความรักและความตั้งใจ ท่านจึงคิดหากลวิธีในการสอนที่ทำให้ศิษย์
เพลิดเพลิน สนใจ และเข้าใจได้แจ่มแจ้ง โดยนำรายละเอียดเล็กๆ น้อยๆ ที่
น่าสนใจเกี่ยวกับเรื่องนั้นมาประกอบ พร้อมทั้งให้ข้อเสนอแนะอย่างมีเหตุผล
การหมั่นค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติมอยู่เสมอด้วยการค้นคว้าจากตำราและ
หาประสบการณ์ด้วยวิธีต่างๆ จึงเป็นเรื่องที่หม่อมราชวงศ์สุนทนาธิ สวัสดิกุล
กระทำอยู่เป็นนิจ เช่น เชิญผู้ทรงคุณวุฒิมาบรรยายให้ความรู้แก่นิสิต ดังที่
ท่านผู้หญิงสมโรจน์ สวัสดิกุล ณ อยุธยา ให้สัมภาษณ์ไว้ในรายการโทรทัศน์ เรื่อง
“ประวัติชีวิตและผลงานบูรพาจารย์ภาษาไทย : ศาสตราจารย์หม่อมราชวงศ์
สุนทนาธิ สวัสดิกุล” ตามโครงการเชิดชูบูรพาจารย์ภาษาไทย โครงการเดียวกันว่า

...เวลาที่ท่านอยู่ที่อักษรศาสตร์ ก็เคยกราบทูลเชิญ
พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ไปบรรยาย
พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร ก็เคยเสด็จไปบรรยาย
ทรงเป็นนักปราชญ์ทางภาษาทั้งนั้น...

หม่อมราชวงศ์สุนนชาติ สวัสดิ์กุล เป็นผู้มืบทบาทในวงการภาษา
และประวัติศาสตร์ไทยช่วงเวลาที่ท่านรับราชการเป็นครูสอนที่สถาบันศึกษาต่าง ๆ
สิ่งที่พิสูจน์ให้เห็นว่าท่านเป็นผู้ที่รักการศึกษาค้นคว้าวิจัยและงานขีดเขียน ก็คือ
งานวิชาการเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ชาติไทย ภาษาไทย และวรรณคดีไทย จำนวน
มาก ทั้งที่เป็นตำราในการสอนและบทความในวารสารต่าง ๆ เช่น

แนวสอนวิชาครูในโรงเรียนนายร้อยทหารบก โรงพิมพ์กรมยุทธ-
ศึกษาทหารบก

แนวสอนวิชาภูมิศาสตร์ไทยในโรงเรียนนายร้อยทหารบก
โรงพิมพ์กรมยุทธศึกษาทหารบก

เรื่อง “สยาม หมายความว่าอะไร” ใน วารสารสยามสมาคม
ในพระบรมราชูปถัมภ์

เรื่อง “กามนิตสืบเนื่องมาแต่พระสูตรไหน” ใน วารสารสยาม
สมาคม ในพระบรมราชูปถัมภ์

เรื่อง “สอบสวนเรื่องการแต่งลิลิตพระลอ” ใน วารสารสยาม
สมาคม ในพระบรมราชูปถัมภ์

เรื่อง ประวัติศาสตร์ไทยสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนต้น (ฉบับร่าง) ของ
กรมศิลปากร

เรื่อง “พระพุทธศาสนาและคนไทยนับถือพระพุทธศาสนา
อย่างไร” แสดง ณ คริสต์สมาคม แห่งกรุงวอชิงตัน ดี.ซี. สหรัฐอเมริกา

เรื่อง “ความเชื่อถือในเรื่องศาสนาของชาวไทย” แสดง ณ คริสต์
สมาคม แห่งกรุงวอชิงตัน ดี.ซี. สหรัฐอเมริกา

เรื่อง “ราชอาณาจักรสุโขทัย” แสดง ณ สยามสมาคม ในพระบรม-
ราชูปถัมภ์

เรื่อง “ราชอาณาจักรอยุธยา” แสดง ณ สยามสมาคมในพระบรมราชูปถัมภ์

เรื่อง “พระราชประวัติสมเด็จพระนเรศวรมหาราช” แสดง ณ สยามสมาคม ในพระบรมราชูปถัมภ์

เรื่อง “มหาวิทยาลัยในประเทศไทย” แสดง ณ ที่ประชุมคณะกรรมการองค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ ประจำสหรัฐอเมริกา ณ นครซินซินนาติ

ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับภาษา วรรณคดี และประวัติศาสตร์ไทย ซึ่งท่านได้เรียบเรียงเป็นบทความเผยแพร่ในวารสาร เป็นประเด็นที่สนใจและถกเถียงกัน ในสมัยนั้น การแสดงความคิดเห็นนี้เป็นประจักษ์เปิดประตูสู่โลกแห่งการเรียนรู้ และการแสวงหาคำตอบตามแบบวิธีของสมัยปัจจุบันอย่างแท้จริง

งานภาษาไทยและวารสาร วงวรรณคดี

หม่อมราชวงศ์สุนนชาติ สวัสดิกุล ได้เป็นหัวหน้าแผนกวิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และเป็นผู้หนึ่งที่ก่อตั้งชุมนุมภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ ของมหาวิทยาลัยแห่งนั้น รวมทั้งเป็นผู้ริเริ่มออกวารสาร วงวรรณคดี ซึ่งเป็นวารสารเผยแพร่ภาษา วรรณคดี และประวัติศาสตร์ไทยขึ้น

กมลพร บัณฑิตยานนท์ ผู้เขียนบทโทรทัศน์ “ประวัติชีวิตและผลงานบูรพาจารย์ภาษาไทย : ศาสตราจารย์หม่อมราชวงศ์สุนนชาติ สวัสดิกุล” ตามโครงการเชิดชูบูรพาจารย์ภาษาไทย ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กล่าวถึงผลงานของหม่อมราชวงศ์สุนนชาติ สวัสดิกุล ที่มีแก่ผู้สนใจศึกษาหาความรู้วิชาภาษาไทยว่า

ท่านมักอ้างว่าเป็นวิชาสมัครเล่น แต่ท่านก็มีความรู้ความสามารถมากจนได้เป็นหัวหน้าแผนกวิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ท่านสอนวรรณคดีและหลักภาษา ท่านมีวิธีสอนที่ทำให้รู้สึกเกิดความสนใจและรักที่จะเรียนวิชาภาษา

ไทยที่เขาละเลยและไม่เห็นความสำคัญมาก่อน ท่านเป็นผู้หนึ่งที่ก่อตั้งชุมนุมภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ ท่านพยายามสนับสนุนและส่งเสริมการใช้ภาษาไทยให้ถูกต้องให้นิสิตรักที่จะเรียนภาษาไทยให้ได้ นอกจากนี้ท่านยังได้หาทางส่งเสริมผู้สนใจศึกษาวิชาภาษาไทย เพื่อให้ไปเรียนวิชาวรรณคดีเปรียบเทียบหรือวิชาภาษาศาสตร์ณต่างประเทศ เพื่อนำเอาหลักการของวิชานั้นมาปรับปรุงวิชาภาษาไทยให้ดียิ่งขึ้น

วารสาร วังวรรณคดี เป็นผลงานชิ้นสำคัญชิ้นหนึ่งของหม่อมราชวงศ์สุนนชาติ สวัสดิกุล ที่ร่วมกับบุคคลในวงการเผยแพร่ด้านภาษา วรรณคดี และประวัติศาสตร์ไทย ทั้งนี้เนื่องจากระหว่างสงครามโลกครั้งที่ ๒ ท่านได้เป็นกรรมการสำนักวัฒนธรรมทางวรรณกรรม สภาวัฒนธรรมแห่งชาติ และเป็นผู้หนึ่งที่เล็งเห็นความสำคัญของวัฒนธรรมของชาติที่ต้องเร่งฟื้นฟูพัฒนาและเผยแพร่เพื่อธำรงรักษาเอกลักษณ์ของชาติไว้ จึงมีความคิดริเริ่มออกวารสาร วังวรรณคดี ด้วยทุนส่วนตัวและจำหน่ายในราคาเท่าทุน รายการสำคัญและมีค่ายิ่ง คือ บันทึกรับสั่งของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ซึ่งประทานโดยตรงแก่หม่อมราชวงศ์สุนนชาติ สวัสดิกุล ขณะไปเฝ้าและทูลถามปัญหาแต่ละคราว เป็นเกร็ดความรู้ที่จะหาไม่ได้ในที่ใด แต่เป็นที่น่าเสียดายที่วารสาร วังวรรณคดี ต้องเลิกไป เพราะหม่อมราชวงศ์สุนนชาติ สวัสดิกุล มีภารกิจทางราชการมากขึ้น วังวรรณคดี จึงเป็นวารสารเก่าเล่มหนึ่งที่มีผู้ถามหาเพื่อสะสมไว้ใช้ประโยชน์

ท่านผู้ทรงคุณสมโรจน์ สวัสดิกุล ณ อยุธยา ได้เล่าถึงวารสาร วังวรรณคดี คราวให้สัมภาษณ์ลงพิมพ์ในหนังสือ เกียรติคุณปูชนียาจารย์ด้านภาษาไทย เล่ม ๑ ของสถาบันภาษาไทย กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ ว่าเป็นหนังสือที่ช่วยกันทำร่วมกันเขียน ตั้งแต่ชั้นเจ้านายลงมา และผู้รู้ภาษาไทยสมัยนั้นมียุวกษัตริย์ และยุวกษัตริย์ จึงเป็นหนังสือที่สนใจกันในแวดวงภาษาไทยและประวัติศาสตร์ไทยสมัยนั้นไม่น้อย

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ
กรมพระยาดำรงราชานุภาพ

หนังสือวรรณคดี เป็นหนังสือที่ช่วยกันแต่งขึ้น มีคุณสุนนชาติ
คุณนิต อยู๋โพธิ์ คุณเจ็ก สตะเวทิน คุณเกรียง เอี่ยมสกุล คุณเป่เถียง
ณ นคร ฯลฯ ช่วยกันตั้งขึ้นเป็นชมรม แล้วทูลเชิญเจ้านาย มี
พระวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร พระเจ้าวรวงศ์เธอ
พระองค์เจ้าภาณุพันธุ์ยุคล พระองค์เจ้าเปรมบุรฉัตร พวกผู้ใหญ่มี
พระยาอุปกิตศิลปสาร พระยาอนุমানราชอนัน พระสาทรประเสริฐ
พระวรเวทย์พิสิฐ อย่างอื่นนั้น คุณสุนนชาติ คุณเกรียง คุณเจ็ก
คุณเป่เถียง ถือเป็นผู้ใหญ่ นอกนั้นผู้ใหญ่ท่านเขียนเรื่องส่งมาแล้ว
เราก็ไปประชุมกันที่วังเพชรบุรี มาที่โรงเรียนสตรีวิทยาก่อน
คุณหญิงอาภรณ์ กฤษณามระ เป็นครูใหญ่ให้สถานที่ ก็เชิญท่าน
เหล่านั้นมาประชุมว่าจะทำอย่างไรกัน บางทีเราก็ไปเฝ้าทูลถาม
สมเด็จพระ กรมพระยาดำรงราชานุภาพบ้าง เรื่องอยู่ได้เฉพาะหมู่คนที่
เขาอ่าน...ทำขายเล่มละ ๕ บาท หม่อมหลวงจินตนา น้องท่าน
องคมนตรีหม่อมหลวงจิรายุ นพวงศ์ เป็นบรรณาธิการ แล้วก็พิมพ์
พอเขียน คือ พระพิพัฒน์พิทยากุล เป็นเจ้าของ พอเขียนเรื่อง
ส่งบ้าง เจ้านายบางพระองค์ประทานเรื่องตามที่ทูลขอบ้าง ครู-
บาอาจารย์ เช่น พระวรเวทย์พิสิฐ ฯลฯ แล้วแต่ใครจะเขียนเรื่องอะไร
คุณนิต อยู๋โพธิ์ เคยเป็นบรรณาธิการด้วย และเป็นผู้รวบรวมเก็บ
หนังสือไว้ที่บ้าน เดี่ยวนี้มีเหลืออยู่บ้างหายไปบ้างเพราะน้ำท่วมบ้าน

รับใช้ใกล้ชิดเบื้องพระยุคลบาท

นอกจากหม่อมราชวงศ์สุนนชาติ สวัสดิกุล จะเป็นบูรพาจารย์ภาษาไทยผู้เปี่ยมไปด้วยเมตตา และมีความตั้งใจจริงในการใช้ความรู้ความสามารถ บำเพ็ญคุณประโยชน์ต่อประเทศชาติแล้ว ท่านยังได้ปฏิบัติงานสนองพระเดชพระคุณ รับใช้ใกล้ชิดเบื้องพระยุคลบาทพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ไปประจำ ณ พระตำหนักเมืองโลซาน ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ เพื่อปฏิบัติราชการพิเศษในด้านถวายพระอักษรภาษาไทย ถวายรายงานราชกิจเกี่ยวกับพระราชนิธิต่าง ๆ ที่จะต้องทรงปฏิบัติเมื่อเสด็จนิวัติสู่พระนคร ทั้งยังทำหน้าที่ราชเลขาณุกการสวนพระองค์ในการเสด็จประพาสยังสถานที่และประเทศต่าง ๆ

ท่านผู้หญิงสมโรจน์ สวัสดิกุล ณ อยุธยา ได้เล่าไว้ในบทโทรทัศน์ เรื่อง “ประวัติชีวิตและผลงานบูรพาจารย์ภาษาไทย : ศาสตราจารย์หม่อมราชวงศ์สุนนชาติ สวัสดิกุล ตามโครงการเชิดชูบูรพาจารย์ภาษาไทย โครงการเดียวกันว่า

จะพูดว่าถวายพระอักษร อัจฉนก็พูดยาก ไม่อาจเอื้อมพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรับสั่งให้ไปอยู่ที่พระตำหนัก ตอนนั้นยังไม่ได้ทรงอภิเษกสมรส พูดได้คำเดียวที่จะภูมิใจ ก็คือคุณสุนนชาติ เธอพูดกับอฉันเสมอว่า เธอยอมเสียสละชีวิตได้เพื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เวลาที่เธอเจ็บก็พระราชนุชูปบ้าง ให้ท่านผู้หญิงมณีนรีตน้เชิญไปบ้าง ให้คนอื่นเชิญไปบ้าง รับสั่งถึง ทรงทราบบว่าคุณสุนนชาติต้องใช้เลือดมากในเวลาผ่าตัด จึงพระมหากษัตริย์คุณเป็นที่ล้นพ้น พระราชนุชูปประมาณ ๑๐ ขวด ทั้งนี้ พระมหากษัตริย์คุณล้นเกล้าล้นกระหม่อมต่อคุณสุนนชาติ ราชสกุลของเธอและครอบครัวของเธอสุดจะพรรณนาได้

ชีวิตครอบครัว

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดลทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานสมรสแก่หม่อมราชวงศ์สุนนชาติ สวัสดิกุล กับท่านผู้หญิง

สมโรจน์ สวัสดิ์กุล ณ อยุธยา เมื่อวันที่ ๒๔ เมษายน พ.ศ. ๒๕๔๗ ณ พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท (ด้านมุขกระสัน) ท่านทั้งสองมีบุตร ๑ คน และ บุตรี ๑ คนคือ หม่อมหลวงสุวัณณ์ สวัสดิ์กุล ข้าราชการกรมศิลปากร ผู้เชี่ยวชาญปี่พาทย์มอญและไทย

แพทย์หญิงหม่อมหลวงดารัตน์ สวัสดิ์กุล

ท่านผู้หญิงสมโรจน์ สวัสดิ์กุล ณ อยุธยา เป็นบุตรธิดาของอำมาตย์เอก พระพิสิณฑ์พิทยากุล (โชติ ผลชีวิน) กับหม่อมหลวงสมบุญ เตชะติวงศ์ ท่านผู้หญิงสมโรจน์ สวัสดิ์กุล ณ อยุธยา เป็นผู้บำเพ็ญประโยชน์แก่วงการภาษาไทยอย่างยิ่งทั้งด้านการเขียน ด้านส่งเสริมและเผยแพร่ความรู้ภาษาไทย มีผลงานด้านวรรณกรรมจำนวนมาก มีนักลักษณะครอบคลุมทุกรูปแบบ เช่น โคลง ฉันท์ กาพย์ กลอน ร่าย และลิลิต

หม่อมราชวงศ์สุนนชาติ สวัสดิ์กุล และท่านผู้หญิงสมโรจน์ สวัสดิ์กุล ณ อยุธยา เป็นสามีภรรยาที่มีความรักความเข้าใจและส่งเสริมเกื้อกูลกิจการงานซึ่งกันและกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางด้านภาษาไทย วรรณคดี และ ประวัติศาสตร์

ท่านผู้หญิงสมโรจน์ สวัสดิ์กุล ณ อยุธยา
ผู้มีผลงานวรรณกรรมจำนวนมาก

เครื่องราชอิสริยาภรณ์ที่ได้รับพระราชทาน

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทาน
เครื่องราชอิสริยาภรณ์อันมีค่าสูงยิ่งแก่หม่อมราชวงศ์สุนนชาติ สวัสดิกุล ที่สำคัญ
ได้แก่

ตริตาภรณ์มงกุฎไทย

จตุรตาภรณ์ช้างเผือก

เหรียญรัตนาภรณ์ในรัชกาลที่ ๙ ชั้นที่ ๓

เหรียญบรมราชาภิเษกรัชกาลที่ ๙

เหรียญช่วยราชการ เขตภายใน

เหรียญพิทักษ์รัฐธรรมนูญ

ถึงแก่อนิจกรรม

เมื่อวันที่ ๒๓ พฤษภาคม ๒๕๐๗ เป็นวันที่สูญเสียอย่างใหญ่หลวง
ของบุคคลสำคัญในวงการภาษาไทย วรรณคดี และประวัติศาสตร์ แต่เกียรติคุณ
ที่ท่านสร้างไว้จะยังคงยั่งยืนไปชั่วกาลนาน

กมลพร บัณฑิตยานนท์ ผู้เรียบเรียงบทโทรทัศน์ เรื่องเดิม กล่าวถึง
หม่อมราชวงศ์สุนนชาติ สวัสดิกุล ไว้ว่า

จากการที่ศาสตราจารย์หม่อมราชวงศ์สุนนชาติ สวัสดิกุล
ได้รับใช้ใกล้ชิดเบื้องพระยุคลบาท เมื่อถึงคราวล้มป่วยลงและต้อง
เข้ารับการรักษาพยาบาลที่โรงพยาบาลศิริราช ก็ได้รับพระมหา-
กรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานกระเช้าดอกไม้ ผลไม้ อาหาร
ตลอดจนค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาล ครั้นถึงแก่อนิจกรรม
เมื่อวันที่ ๒๓ พฤษภาคม ๒๕๐๗ ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ เป็น
พิเศษ ทรงรับศพไว้ในพระบรมราชานุเคราะห์พระราชทานน้ำอาบศพ
พระราชทานเลื่อนชั้นเกียรติยศศพหีบทองลายสลัก ฉัตรเบญจา
ปักกลองชนะประโคม เมื่อถึงวันพระราชทานเพลิงศพ มีพระ-
มหากุณาธิคุณเสด็จพระราชดำเนิน นับเป็นเกียรติคุณสูงสุดแก่
วงศ์สกุลของศาสตราจารย์หม่อมราชวงศ์สุนนชาติ สวัสดิกุล และ
ครอบครัวเป็นล้นพ้น

ศาสตราจารย์หม่อมราชวงศ์สุนนชาติ สวัสดิกุล ได้อุทิศกำลังกาย กำลังใจและกำลังปัญญาในการที่จะธำรงไว้ซึ่งระเบียบภาษาอันดีงาม และได้ปฏิบัติภารกิจสำคัญทั้งภายในและภายนอกประเทศไว้อย่างมากมาย มีผลงานที่แสดงให้เห็นถึงความรู้ความสามารถด้านภาษาไทย มีวิธีการสอนที่ทำให้เกิดความรู้สึกสนใจและรักที่จะเรียนภาษาไทย รวมทั้งสนับสนุนและส่งเสริมการใช้ภาษาไทยให้ถูกต้อง สมควรที่จะพึงน้อมรำลึกถึงและยึดถือเป็นแบบอย่าง นอกจากนี้ท่านยังเป็นผู้ที่ถึงพร้อมด้วยคุณธรรม มีเพื่อนฝูงมากมายและเป็นที่รู้จักกันดีในความเป็นกันเองและเอื้ออารีต่อเพื่อน ๆ ตลอดจนเป็นแบบอย่างของผู้มีความเมตตาอย่างสูงแก่ผู้น้อยและแสดงน้ำใจที่ผู้มีโอกาสได้พบเห็นจะประทับใจอย่างไม่รู้ลืม

บรรณานุกรม

- กมลพร บัณฑิตยานนท์. ประวัติชีวิตและผลงานบูรพาจารย์ภาษาไทย : ศาสตราจารย์หม่อมราชวงศ์สุนนชาติ สวัสดิกุล. กรุงเทพมหานคร : โครงการเชิดชูบูรพาจารย์ภาษาไทย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๑.
- _____. ผู้เรียบเรียงบทโทรทัศน์. โครงการเชิดชูบูรพาจารย์ภาษาไทย เรื่อง หม่อมราชวงศ์สุนนชาติ สวัสดิกุล. กรุงเทพมหานคร : คณะกรรมการรณรงค์เพื่อภาษาไทย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยร่วมกับสถานีโทรทัศน์สีกองทัพบก ช่อง ๗ ออกอากาศเมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๑.
- คุรุสภา. ประวัติครู. ๑๖ มกราคม ๒๕๑๐. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๑๐.
- ศึกษาธิการ. กระทรวง. กรมวิชาการ. สถาบันภาษาไทย. เกียรติคุณปูชนียาจารย์ด้านภาษาไทย เล่ม ๑. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๒.

ศาสตราจารย์เจือ สตะเวทิน

ข้อต้นที่ทำได้ง่ายที่สุด คือ เรายุติการวรรคตของชาติด้วยการ
ศึกษาวรรคตด้วยความศรัทธา หมายความว่า เรามิได้ศึกษาอย่าง
นักเรียนที่ถูกบังคับ เรียนพอได้คะแนนให้สอบไล่ได้เท่านั้น ที่ว่าศึกษา
ด้วยความศรัทธา หมายความว่า เห็นความสำคัญของวรรคตทั้งใน
ด้านประโยชน์ตน และประโยชน์ส่วนรวมของชาติ...ในที่นี้จะพูดถึง
ประโยชน์ส่วนรวมของชาติพอสมควร ถ้าเอกชนแต่ละคนได้ศึกษา
วรรคตด้วยความศรัทธาแล้ว ผลส่วนรวมก็ทำให้ชาติมีฐานะสูงขึ้นใน
ทางปัญญา ศีลธรรมและวัฒนธรรม นี่เป็นเหตุผลที่เห็นได้ชัดแจ้งอยู่แล้ว

บางตอนจากเรื่อง “การรักษาวรรคต” ของ เจือ สตะเวทิน

อาจารย์เจือ สตะเวทิน เป็นนักวิชาการผู้ทรงสัมฤทธิ์ธรรม มีความเชื่อมั่นคงในหลักการและวิชาการที่ท่านศึกษาดีแล้ว ใคร่ครวญแล้ว ไม่หวั่นไหวไปตามบุคคลและเหตุการณ์ แม้ความรู้ความคิดตลอดจนทัศนะของท่าน บางกรณีจะขัดกับของผู้อื่นที่ว่าใหม่กว่า เหนือกว่า ก้าวหน้ากว่า ท่านก็มีขันติธรรมในการรับฟัง และแลกเปลี่ยนความเห็นอย่างเป็นมิตรทางวิชาการ

ข้อความข้างต้นเป็นส่วนหนึ่งของคำกล่าวไว้อาลัยของคุณนิลวรรณ ปิ่นทอง ผู้ทรงคุณวุฒิด้านภาษาและหนังสือที่มีต่อศาสตราจารย์เจือ สตะเวทิน “เพชรน้ำหนึ่งแห่งวงการภาษาไทย” ผู้รู้ภาษาไทยดีอย่างลึกซึ้ง และสามารถแต่งคำประพันธ์โคลงฉันท์กาพย์กลอนได้อย่างไพเราะเพราะพริ้ง

กำเนิด

ศาสตราจารย์เจือ สตะเวทิน เกิดเมื่อวันพุธที่ ๕ พฤษภาคม ๒๔๕๓ ณ บ้านตำบลสมอพลือ อำเภอบ้านลาด จังหวัดเพชรบุรี เป็นบุตรนายเล็ก และนางมน สตะเวทิน

การศึกษา

ศาสตราจารย์เจือ สตะเวทิน เริ่มเรียนภาษาไทย ภาษาขอม และภาษาบาลีกับพระ เรียกกันทั่วไปว่าหลวงพ่อหวังแห่งสำนักวัดโพธาวาส จังหวัดเพชรบุรี เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๑ แล้วเข้าเรียนชั้นประถมปีที่ ๑ ที่โรงเรียนสุวรรณมุนีของพระสุวรรณมุนี (นุญ) วัดคงคาราม จังหวัดเพชรบุรี สอบไล่ได้ชั้นประโยคประถมในพ.ศ. ๒๔๖๔ ต่อจากนั้นได้ย้ายไปเข้าเรียนชั้นมัธยมปีที่ ๑ ที่โรงเรียนประจำจังหวัดเพชรบุรี จนสำเร็จชั้นมัธยมปีที่ ๕ ใน พ.ศ. ๒๔๗๐ แล้วไปเรียนต่อชั้นมัธยมปีที่ ๖ ที่โรงเรียนวัดบพิตรพิมุข กรุงเทพฯ โดยเดินทางเข้ามาอยู่กับหลวงสุริยาเทเวศร์ (สด สตะเวทิน) ผู้เป็นลุงในกรุงเทพฯ เมื่อสอบไล่ได้จึงมาสมัครเรียนต่อชั้นมัธยมปีที่ ๗ ที่โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย ในพ.ศ. ๒๔๗๒ และสอบไล่ได้ชั้นมัธยมปีที่ ๘ แผนกภาษาในปีเดียวกัน

โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัยในบึงขุ่ม

ศาสตราจารย์เจือ สตะเวทิน ได้เข้าศึกษาต่อระดับอุดมศึกษาใน คณะอักษรศาสตร์และวิทยาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๓ (ต่อมาได้แยกแผนกวิทยาศาสตร์ตั้งเป็นคณะวิทยาศาสตร์) และสอบไล่ได้ ประกาศนียบัตรประโยคครูมัธยม (ป.ม.) แผนกอักษรศาสตร์ใน พ.ศ. ๒๔๗๕ ท่านได้สมัครเข้าศึกษาต่อที่คณะเดียวกันมหาวิทยาลัยเดียวกันอีกใน พ.ศ. ๒๔๗๗ เนื่องจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้ขยายหลักสูตรให้มีถึงขั้นปริญญาตรีทาง อักษรศาสตร์เป็นปีแรก โดยเรียนในตอนเย็น เลือกเรียนภาษาฝรั่งเศสและ ประวัติศาสตร์เป็นวิชาเอก ได้รับปริญญาอักษรศาสตรบัณฑิตของจุฬาลงกรณ์-มหาวิทยาลัยเป็นรุ่นแรกในปี พ.ศ. ๒๔๗๘

การมีโอกาสศึกษาสูงงานของศาสตราจารย์เจือ สตะเวทิน เริ่มขณะยัง ศึกษาที่คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๗ ได้สอบ ชิงทุนของกระทรวงศึกษาธิการได้เป็นที่ ๑ เพื่อไปทำงานด้านการศึกษาในประเทศ อินโดจีนของฝรั่งเศส เป็นเวลาประมาณ ๒ เดือน แล้วกลับมาศึกษาต่อ

ครั้งต่อมาได้ไปทำงานการศึกษาที่ฮ่องกง ไต้หวัน และญี่ปุ่น ประมาณ ๒ เดือน ใน พ.ศ. ๒๔๙๐ และครั้งหลังสุดใน พ.ศ. ๒๔๙๖ ได้รับทุนจากรัฐบาล ฝรั่งเศสไปทำงานการศึกษาที่ประเทศฝรั่งเศส ซึ่งได้นำความรู้และประสบการณ์ เหล่านั้นมาปรับปรุงหลักสูตรอาชีวศึกษาเมื่อครั้งดำรงตำแหน่งอาจารย์ใหญ่ โรงเรียนวัดบพิตรพิมุข

การรับราชการ

ศาสตราจารย์เจือ สตะเวทิน ได้รับราชการเป็นครูสอนในโรงเรียนและสถาบันการศึกษาต่างๆ หลายแห่ง เริ่มต้นเป็นครูสอนภาษาอังกฤษที่โรงเรียนพณิชยการวัดสามพระยา ใน พ.ศ. ๒๔๗๖ และได้ย้ายมาสอนภาษาไทย ประวัติศาสตร์ และฝรั่งเศส ณ โรงเรียนวัดบพิตรพิมุข ใน พ.ศ. ๒๔๗๘ ครั้นกระทรวงศึกษาธิการได้ดำเนิน “โครงการปรับปรุงส่งเสริมการศึกษาจังหวัดฉะเชิงเทรา” ขึ้น ได้มอบหมายให้ท่านไปช่วยปฏิบัติราชการตามโครงการดังกล่าวร่วมกับเจ้าหน้าที่ขององค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) ใน พ.ศ. ๒๔๙๔ ท่านได้ช่วยปฏิบัติราชการ ณ ที่นี้ประมาณหนึ่งปีครึ่ง และได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งอาจารย์ใหญ่โรงเรียนวัดบพิตรพิมุข ใน พ.ศ. ๒๔๙๖ จนกระทั่งถึง พ.ศ. ๒๕๐๙ จึงได้ลาออกจากราชการ

“ความเป็นครู” ของศาสตราจารย์เจือ สตะเวทิน ผู้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้แก่ศิษย์ เป็นตัวอย่างที่น่าสรรเสริญยิ่ง กล่าวขานกันทั่วไปว่า ท่านเป็นผู้ใฝ่ใจแสวงหาความรู้ โดยการค้นคว้าจากตำราต่างๆ ทั้งภาษาไทย อังกฤษและฝรั่งเศสอย่างสม่ำเสมอ ได้พยายามอธิบายหลักเกณฑ์ต่างๆ ให้นักเรียนเข้าใจอย่างชัดเจน ศิษย์จึงเคารพรักและศรัทธาในภูมิรู้ของท่านเป็นอย่างมาก รองศาสตราจารย์ ดร. ปรมะ สตะเวทิน บุตรชายคนโตของท่านผู้เขียนเรื่อง “นายเจือ สตะเวทิน อาจารย์เพชรน้ำหนึ่งแห่งภาษาไทย” ในหนังสือ ประวัติครู ๑๖ มกราคม ๒๕๒๓ ได้ยกคำกล่าวของนายอุปดิศร์ ปาจริยางกูร ผู้เคยดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ และเป็นศิษย์เก่าโรงเรียนวัดบพิตรพิมุขคนหนึ่ง ที่ได้มีโอกาสเรียนกับ “คุณครูเจือ สตะเวทิน” กล่าวถึงศาสตราจารย์ท่านนี้ด้วยความยกย่องว่า

เมื่อคราวที่ข้าพเจ้าเรียนหนังสืออยู่ในชั้นมัธยมปีที่ ๘ ของโรงเรียนวัดบพิตรพิมุข ในปี พ.ศ. ๒๔๗๘ เพื่อนนักเรียนในชั้นนี้รวมทั้งข้าพเจ้าเอง นับว่าโชคดีเป็นพิเศษที่ได้คุณครูเจือ สตะเวทิน

เป็นครูสอนภาษาไทย คุณครูเจือเพิ่งสำเร็จได้รับปริญญาทางอักษร-
ศาสตร์จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มาใหม่ๆ ท่านได้ศึกษาเกี่ยวกับ
วิชาภาษาไทยมาอย่างเจนจัดละเอียดลออ จนมีความรู้แตกฉานใน
ด้านภาษาไทยเป็นอย่างดี ฉะนั้นในฐานะเป็นครูหนุ่มในขณะนั้น
ซึ่งมีเจตจำนงอันแน่วแน่ที่จะช่วยให้ภาษาไทยเป็นภาษาที่คนไทย
ควรใช้ให้ถูกต้องสมบูรณ์ ท่านจึงมีความกระตือรือร้น และมุ่งมั่นที่
จะประสิทธิ์ประสาทความรู้ภาษาไทยให้แก่ลูกศิษย์ลูกหาของท่าน
โดยมิได้เห็นแก่ความเหนื่อยยากแต่อย่างใดทั้งสิ้น

คุณครูเจือ สตะเวทิน ได้สอนให้นักเรียนในชั้นมัธยมปีที่ ๘
ของข้าพเจ้าเข้าใจและรู้ซึ่งในภาษาไทยของเราเป็นอย่างดี ซึ่งคุณ
คุณนั้นบรรดาลูกศิษย์ของท่านจะจดจำไว้อย่างมิรู้ลืม ข้าพเจ้ายังจำได้
ดีว่าก่อนที่จะได้เรียนภาษาไทยกับคุณครูเจือ พวกเราต่างเข้าใจ
กันเองว่า ภาษาไทยนั้นง่ายมาก จะต้องเรียนไปทำไม แต่เมื่อคุณครู
เจือท่านได้สอนให้นักเรียนแต่งเรื่องความภาษาไทยเรื่องง่ายๆ ก็
ปรากฏว่าคุณครูเจือท่านต้องแก้เกือบหมดทุกประโยคจนเห็นหมึก
แดงเต็มไปหมดแทบทุกหน้ากระดาษ และท่านสามารถอธิบายให้
ทราบเหตุผลในการแก้จนได้อย่างกระจ่างชัด ทำให้นักเรียนเริ่มรู้ถึง
ความจำเป็นและความสำคัญที่จะต้องศึกษาภาษาไทยของเราให้ถูก
ต้องหลักเกณฑ์และสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตบพิตรพิมุข
จักรวรรดิในปัจจุบัน เดิมเป็นโรงเรียนวัดบพิตรพิมุข

ในด้านการบริหารและการปกครอง ศาสตราจารย์เจือ สตะเวทิน ได้เป็นผู้วางรากฐานให้โรงเรียนวัดบพิตรพิมุขมีความเจริญก้าวหน้ากลายเป็นโรงเรียนอาชีวศึกษาชั้นสูงด้านวิชาภาษาต่างประเทศ และเลขานุการ เป็นวิทยาเขตแห่งหนึ่ง สังกัดวิทยาลัยเทคโนโลยีและอาชีวศึกษา ต่อมาเป็นสถาบันเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตบพิตรพิมุข จักรวรรดิในปัจจุบัน

งานพิเศษ

นอกจากทำหน้าที่สอนและบริหารโรงเรียนดังกล่าว ขณะรับราชการ รวมทั้งเมื่อลาออกจากราชการแล้ว ศาสตราจารย์เจือ สตะเวทิน ยังได้อุทิศกำลังกาย กำลังใจและเวลา เพื่อประโยชน์แก่ทางราชการ และองค์กรเอกชน ในด้านวิชาการต่างๆ มากมาย ท่านเคยดำรงตำแหน่งและปฏิบัติงานพิเศษ เช่น

อาจารย์พิเศษ

สอนภาษาไทยในคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สอนนิชาวรรณคดีในคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สอนนิชาประวัติศาสตร์และภาษาไทยในคณะอักษรศาสตร์ และคณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สอนนิชาสำนวนไทยและท่วงทำนองเขียน อิทธิพลวรรณคดีต่างประเทศต่อวรรณคดีไทย ในระดับปริญญาโท คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สอนนิชาภาษาไทยในคณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (แผนกอิสระสื่อสารมวลชนและการประชาสัมพันธ์เดิม)

สอนนิชาหลักการเขียนและการพูด คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

สอนนิชาหลักการประพันธ์ ในแผนกอิสระวารสารศาสตร์ ปัจจุบันเป็นคณะวารสารศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

สอนนิชาสถาบันวรรณคดีและวิชาสุนทรภู่ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

สอนวิชามรดกวรรณกรรมของไทย มหาวิทยาลัยมหิดล

สอนวิชาวรรณคดีวิจารณ์ และวรรณคดีเปรียบเทียบ ที่มหาวิทยาลัย
วิทยาลัย

สอนวิชาการใช้ภาษาไทยทั่วไป วิทยาลัยพยาบาลของกรมการแพทย์
กระทรวงสาธารณสุข

กรรมการและอื่นๆ

หนังสือ แบบเรียนวรรณคดีไทย ครั้ง
ศาสตราจารย์เจ็ก สตะเวทิน ร่วม
เป็นกรรมการดำเนินงานปรับปรุง

เป็นกรรมการดำเนินการปรับปรุงหนังสืออ่านภาษาไทย ของ
กระทรวงศึกษาธิการ

เป็นกรรมการบัญญัติศัพท์วิชาการศึกษา ของกระทรวงศึกษาธิการ

เป็นกรรมการสอบแข่งขันนักเรียนชิงทุนไปศึกษาต่อ ณ ต่างประเทศ
ตามความต้องการของสำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน วิชาภาษาไทย

เป็นกรรมการสอบแข่งขันนักเรียนชิงทุนไปศึกษาต่อ ณ ต่างประเทศ
ตามความต้องการของครูสภา วิชาภาษาไทย

เป็นกรรมการสอบไล่วิชาชุดครูประถมและครูมัธยม วิชาภาษาไทย

เป็นกรรมการสอบไล่ชั้นประโยคเตรียมอุดมศึกษา วิชาภาษาไทย

เป็นอนุกรรมการจัดรายการวิทยุวันอาทิตย์ของวิทยุศึกษา และเป็น
ผู้จัดรายการต่างๆ ออกอากาศเป็นประจำ เช่น รายการสัมภาษณ์ อภิปราย และ
วิทยุปริทรรศน์

กิจกรรม สัมมนาครูภาษาไทยของชุมนุมภาษาไทย
คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อพ.ศ. ๒๕๐๔

เป็นรองประธานชุมนุมภาษาไทย ของคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ประจำปี พ.ศ. ๒๕๐๓

เป็นกรรมการและเลขานุการ สำนักวัฒนธรรมทางวรรณกรรม ของสภาวัฒนธรรมแห่งชาติ

เป็นนายกสมาคมภาษาและหนังสือแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์

เป็นสมาชิกของสยามสมาคม ในพระบรมราชูปถัมภ์

หนังสือ ลีลาภาษา ของชุมนุมภาษาไทยของครูสภาที่
ศาสตราจารย์เจือ สะตะเวทิน เป็นประธานอนุกรรมการ

เป็นประธานอนุกรรมการชุมนุมภาษาไทยของคุรุสภา

เป็นอนุกรรมการชุมนุมละครของคุรุสภา

เป็นกรรมการคัดเลือกวรรณกรรมของ ส.ป.อ. โดยได้รับการแต่งตั้งจากสภาการศึกษาแห่งชาติ หรือสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ในปัจจุบัน

เป็นกรรมการประกวดวรรณกรรมทุนจอห์น เอฟ. เคนเนดี

เป็นกรรมการสโมสรสุนทรภู่

เป็นประธานมูลนิธิสมาคมนักเรียนเก่าบพิตรพิมุข ในพระบรมราชูปถัมภ์

เป็นอุปนายกสมาคมสหภูมิเพชรบุรี

งานนิพนธ์

ศาสตราจารย์เจือ สตะเวทิน เป็นผู้เชี่ยวชาญด้านอักษรศาสตร์ และเพื่อเป็นการสนับสนุนการอ่านหนังสือและศึกษาค้นคว้าให้ได้ผลอย่างแท้จริง ท่านจึงได้แต่งตำราแบบเรียนและคู่มือครูภาษาไทย ตั้งแต่ระดับประถมศึกษา จนถึงระดับอุดมศึกษาจำนวนมากออกเผยแพร่ ผลงานนิพนธ์ด้านวรรณศิลป์ ก็มีหลากหลาย ทั้งร้อยแก้วและร้อยกรอง ท่านเล่าถึงครั้งเริ่มต้นเขียน ท่วงทำนองการเขียนของท่าน และความรักหนังสือเป็นชีวิตจิตใจ ไว้ในหนังสือ นักเขียนชาวอักษรศาสตร์ ปี พ.ศ. ๒๕๑๕ ว่า

ผมเริ่มแต่งหนังสือเมื่ออายุ ๑๗ ปี ขณะเรียนชั้นมัธยมปีที่ ๖ สมัยนั้นหนังสือพิมพ์ไทยหนุ่ม จัดให้มีประกวดแต่งโคลง กรรมการกำหนดให้ต่อความต่อไปนี้

มาแม่มาตีขิม
ผมแต่งดังนี้

กับข้า

ยามเย็นฝนหยาดย่อย

หิมหิม

มาแม่มาตีขิม

กับข้า

อย่าเอาเยี่ยงยายฉิม

เก็บเห็ด เลียนา

หอยเห็ดอย่าเพ้อคำ

ผ่อนให้คลายฝน

เมื่อประกาศผมได้รับรางวัลที่ ๑ ได้เงิน ๒๐ บาท ซึ่งมีค่ามาก สมัยนั้น ที่ดีใจมากและปลื้มใจว่านั่นก็คือ มาทราบภายหลังว่า กรรมการผู้กำหนดเรื่องให้แต่งตั้งและเป็นผู้ตัดสิน คือ นายชิต บุรทัต กวีเอกผู้เป็นเจ้าของสามัคคีมหาศาลา...

ภาพเขียนชิต บุรทัต กวีเอก จากหนังสือ
๑๐๐ ปี ชิต บุรทัต อวจิน จันทวัฒน์พร
และช่วย ชูหมื่น บวรณาภิการ

เมื่อออกจากมหาวิทยาลัยแล้ว ก็เขียนหนังสือเป็นงาน ยึดแรกในตอนต้น แต่ในปัจจุบันงานเขียนหนังสือกลายเป็นงาน อาชีพไป งานของผมก็คือ การทำหนังสือตำราเรียนเป็นพื้น

ความจรรโลงใจในการเขียนของผมก็คือ ความคิดของ ผมเองคือคิดว่า วิชาอักษรศาสตร์เป็นวิชาชั้นสูงและมีเกียรติ จึง บุกบันอ่านและเขียนตามสติปัญญา เขียนไป สอนไป อ่านไป วนเวียน อยู่ในกิจกรรมเหล่านี้ตลอดมา จากหนุ่มจนมีอายุมาก ถึงเขียนยัง สนุกทำให้คิดว่าหากไม่มีโอกาสศึกษาอักษรศาสตร์ชีวิตจะทงอยเหงา ลึกเพียงใดก็ไม่ทราบได้ เพราะเรียนอักษรศาสตร์นี่เอง จึงทำให้ เป็นคนชอบอ่านหนังสือตั้งแต่หนังสือเก่าที่สุดจนกระทั่งหนังสือของ วันนี้ เลยไม่ใคร่รู้ตัวว่า พ้นออกมาจากมหาวิทยาลัยแล้วเกือบ ๕๐ ปี วิชาอักษรศาสตร์ทำให้รู้สึกว่าเป็นนิสิตอยู่เสมอ

เพราะหัดที่อ่านหนังสือได้ ๓ ภาษา และอ่านมากอ่านนาน จึงไม่ทราบว่าได้อิทธิพลในแนวการเขียนจากผู้ใดบ้าง ถ้าจะได้ก็เห็นจะได้จากครูบาอาจารย์นั่นเองเป็นพื้นฐาน ส่วนอิทธิพลจากนักเขียนต่างประเทศก็คงมีอยู่บ้างเป็นธรรมดา แต่ถ้าว่าตามคติของบุพพอง นักปราชญ์ฝรั่งเศส ซึ่งกล่าวว่า “ท่วงทำนองเขียนคือคน” ผมก็ถือว่าแนวการเขียนของผมเป็นของผมเอง

เมื่อคราวทำบุญครบรอบห้ารอบ พ.ศ. ๒๕๑๓ ผมลองเก็บหนังสือที่ผมแต่งไว้มารวมกองกันดูแล้วนับ ผลก็คือครบ ๖๐ เล่ม เท่าอายุ ๖๐ ปีพอดี นับเป็นความภูมิใจในวัยชราอย่างหนึ่ง ทรัพย์สินอย่างอื่นถึงจะไม่มียกเว้น แต่การมีผลงาน ๖๐ เล่ม เมื่ออายุ ๖๐ ผมถือเป็นพรอันประเสริฐ ตื่นเต้นพอใช้ทีเดียว ผมคิดว่าผลจากการเรียนอักษรศาสตร์ให้คุณแก่ตัวเองอย่างสุดคณนา ผมเคยมีความรัก ความรักนานาชนิด ในที่สุดเห็นมีความรักที่จีรังยั่งยืนดัดกันไม่ขาดอยู่เพียงอย่างเดียวคือ ความรักหนังสือ

ในจำนวนงานพิมพ์ของศาสตราจารย์เจือ สตะเวทิน มีหลายเรื่องที่ได้รับรางวัล เช่น

วรรณคดีพุทธศาสนา ได้รับรางวัลหนังสือแต่งดีขององค์การศึกษาวិทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) พ.ศ. ๒๕๐๙

ประวัติวรรณคดีไทย ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

ผลงานพิมพ์ที่มีมากมายถึง ๗๕ เล่ม แยกเป็นประเภทดังนี้

ประเภทแบบเรียน

ปัญญาไทย

หลักภาษาไทยและการใช้ภาษา ป. ๕

หลักภาษาไทยและการใช้ภาษา ป. ๖

หลักภาษาไทยและการใช้ภาษา ป. ๗

การใช้ภาษาและหลักภาษา ม.ศ. ๑

การใช้ภาษาและหลักภาษา ม.ศ. ๒

การใช้ภาษาและหลักภาษา ม.ศ. ๓

หลักภาษา ม.ศ. ๔-๕

การประพันธ์และประวัติวรรณคดีไทย ม.ศ. ๔-๕

ประวัติวรรณคดีไทย ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ฉบับคณะกรรมการประกวด
วรรณคดีไทย ม.ศ. ๔-๕

บทเรียนวรรณคดี ป. ๕

บทเรียนวรรณคดี ป. ๖

บทเรียนวรรณคดี ป. ๗

บทเรียนวรรณคดี ม.ศ. ๑

บทเรียนวรรณคดี ม.ศ. ๒

บทเรียนวรรณคดี ม.ศ. ๓

แบบเรียนการอ่านประกอบการเล่น

บทกวีนิพนธ์สำหรับเด็ก

นิทานคำกลอน

นิทานอาจารย์เจือ

วรรณคดีเด็ก

ใจดีสู้เสือ

ได้ทีชีแพะไล่

นกแก้ววอดแก้ง

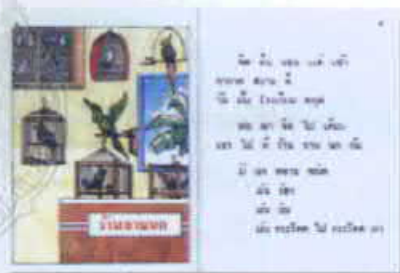
นกกระจาบช่วยกัน

อยากมีปีก

ถ้าเดินเรื่อยไปย่อมถึงปลายทาง

ภาพและคำประพันธ์บางตอนจากเรื่อง
ใจดีสู้เสือ

ภาพและเนื้อหบบางตอนจากเรื่อง
นกแก้ววอดแก้ง

ประเภทตำรา

เรื่องสั้นตัวอย่าง (ชุมนุมเรื่องสั้น)

ศิลปะการประพันธ์

ตัวรับร้อยแก้ว

ตัวรับร้อยกรอง

ปกหนังสือ *อยากมีปีก* เล่มเก่าและ
เล่มใหม่

ตำรับแต่งกลอน
ตำรับเรียงความ
ภาษาศิลป์

ประเภทกวีนิพนธ์และบทละคร

เสภาพระพี่นางนเรศวรมหาราช
นิราศเมืองเหนือ
ร้อยรสพจมาน (รวมผลงานร้อยกรองทุกชนิด)
ละครโรงเรียน
บทละครเรื่อง มนังคศิลา
นิราศศรีสองรัก
กาพย์ลีลาตัดตะกรุดนา
นิราศปารีส

ประเภทคู่มือครู

คู่มือขุนช้างขุนแผน
คู่มือพระอภัยมณี
คู่มือพระเวสสันดรชาดก ๑๓ กัณฑ์
คู่มือพุทธประวัติ
คู่มือลิลิตพระลอ
คู่มืออิเลราชคำฉันท์
คู่มือเงาะป่า
หลักภาษาไทย
ตำรับวรรณคดี

วรรณคดีพุทธศาสนา (ได้รับรางวัลหนังสือแต่งตั้งดีของยูเนสโก ซึ่งได้รับ
พระราชทานเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๙)

วรรณคดีและประวัติวรรณคดี

คู่มือสามัญคดีแพ่งคำฉันท์
พจนานุกรมสำนวนโวหาร
ปัญหาอุบายวรรณคดี
เพื่อนร่วมฝัน
ฉลิตอยู่ทอง
หลักภาษา ป.ม.
วรรณคดีไทย ป.ม. ชุด ก.
วรรณคดีไทย ป.ม. ชุด ข.

ประเภทเบ็ดเตล็ด

นกในดงเกล (หนังสือชุดภาพและการ์ตูน)
สุภาษิตสากล
สุภาษิตไทย
สุนทรภู่
พจนานุกรมสำนวนไทย
คติชาวบ้านไทย
เรื่องสั้นตะวันออก
การใช้ภาษาระดับปริญญา
วรรณคดีวิจารณ์
ภาษาไทยนอกห้องเรียน เล่ม ๑
ภาษาไทยนอกห้องเรียน เล่ม ๒
เข้าใจจีน
ประวัตินวนิยายไทย

หนังสือ ประวัตินวนิยายไทย
เป็นหนังสือเล่มหนึ่งที่ได้รับ
ความสนใจอย่างมากจากนิสิต
นักศึกษาและประชาชนทั่วไป

นามปากกาที่ใช้มีมาก เช่น

เจี๊ยง สตะเวทิน

นายสมยอมหาพิจารณ์

ดิลก

สรรพวรรณคดี

บางส่วนของผลงานนิพนธ์ของศาสตราจารย์เชื้อ สดะเวทิน

ประมุข วรเนวัรักษ์

นิพนธ์ศิริน

เวทิน

จ. สุเมก

สุวิยามโนเนเพคุณ

กรต

นายพัฒนา

นระ

นวกทัศน์

เวทินทัต

เชิด วัฒนชัยศรี

ไกร กรณ

กวี ปุราณณัติ

เวทย์ ศิตบรรวุฒ

ดุขฎิ นันทากิริรักษ์

สุชลีพรรณ

กิติ มณีสุริยันต์

สกล วิเทศธรรม

ชัย ธรรมชาติทัศน์

จิต วีรัมย์

สิวิทย์ ตรุณากร

อัสระ ยานุปรัชญา

สุนทรทัศน์

พิทย สุพัฒนามรณ

สุพจน์ ธรรมประเทศ

ทูล เทพสูตร

เอก สุนทรวาณี

ทิพย์ วิทย์ประจักษ์

กรรณา การณประวัต

บัว อีรทัศน์

นรสิทธิ์ สุรมโน

ชิน เกศประวัต

บำรุง รามชาติ

น.ส.อาทร

ศาสตราจารย์เจือ สตะเวทิน เป็นผู้มีผลงานนิพนธ์เป็นที่น่าสรรเสริญ ความเป็นผู้ยึดมั่นในศีลธรรมอันดีงาม มีความซื่อสัตย์สุจริต เมตตากรุณา วิริยะอุตสาหะ ปรากฏอยู่ในงานนิพนธ์จำนวนมากของท่าน เช่น เรื่อง “ทะเลบัว” ที่กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ ได้คัดเลือกเป็นบทเรียนใน หนังสือเรียนภาษาไทย ท ๒๐๓ ท ๒๐๔ ชุดทักษะสัมพันธ์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ ตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช ๒๕๒๑ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๓๓) ดังนี้

ความโกรธนั้นมันเหมือนทะเลบัว	คลื่นซัดซาดสาตโครมโหมถลา
ลมกระหน่ำซัดคลื่นครืนครืนมา	เหมือนอุราพลุ่งโชติเพราะโกรธควัน
ดังคลื่นลมมาระดมอยู่ในอก	มันป่วนปั่นนังกจนอกสัน
หน้าบึ้งแผดเสียงเยี่ยงกุ่มก้นท์	แยกเขี้ยวฟันเสี้ยสง่าไม่น่าดู
ขาดสติตริตรองใจหมองมัว	มักทำชั่วหุนหันพลันอดสู
ถึงจะมีปรีชาปัญญาพู	หากมีรูระงับโกรธโทษร้ายจริง
ควรคุมใจไว้ให้เหมือนทะเลสงบ	จะประสบผลดีเป็นที่ยิ่ง
ต้องใจเย็นเข้าไว้ไมไหวติง	เขาชนะกันเพราะนิ่งมีถมไป

ท่านผู้หญิงสมโรจน์ สวัสดิกุล ณ อยุธยา ผู้เคยร่วมงานทำหนังสือกับ ศาสตราจารย์เจือ สตะเวทิน ก็ได้กล่าวยกย่องคุณลักษณะของศาสตราจารย์เจือ สตะเวทิน ด้านงานนิพนธ์ไว้อย่างชัดเจน ซึ่งรองศาสตราจารย์ ดร. ปรมะ สตะเวทิน นำมากล่าวอ้างไว้ในหนังสือเล่มเดียวกันนั้นว่า

พูดถึงวรรณคดีที่ไร ดิฉันคิดถึงคุณเสียจริง ๆ เมื่อ ๓๐ กว่าปีมาแล้ว ก็วรรณคดีนี้แหละ ที่ทำให้พวกเราทุกคนประจักษ์ว่าคุณมีมันสมองวิเศษแท้ ๆ มีโรงงานอุตสาหกรรมใหญ่โตตั้งอยู่ในสมองของคุณ ผลิตตัวอักษรหลังไหลออกมาได้ทุกเวลานาที ทุกสถานที่ เป็นว่าเล่น ล้วนเป็นเรื่องปรัชญาชีวิต วรรณศิลป์ชั้นดี บทกวีภาคภูมิ ตำรับตำราทางอักษรศาสตร์มากมาย ตกเป็นมรดกแก่ลูกหลานอยู่ทุกวัน

“วรรณศิลป์ชั้นดี” ในงานนิพนธ์ของศาสตราจารย์เจือ สตะเวทิน ญาติ

สนิทมิตรสหายและศิษย์ของท่านที่อ่านผลงานของท่านซาบซึ้งกันเป็นอย่างดี ท่านไปทีใดก็มักประพันธ์หนังสือมาฝากเสมอ เช่น **นิราศปารีส** เป็นนิราศที่มีชื่อเสียงเรื่องหนึ่งของท่าน ความสละสลวยของบทประพันธ์เมื่อได้ล่านใน ตยอนตัน ดังที่ยกมาต่อไปนี้ ก็ทราบได้ว่า เป็นกวีที่เพราะพริ้งภาคภูมิดังที่ท่านผู้หญิงสมเือน สวัสดิกุส ณ อยุธยา กล่าวชื่นชมไว้โดยแท้

นิราศปารีสเป็นงานนิพนธ์ที่มีชื่อเสียงเรื่องหนึ่ง

ไปปารีสชิตเขียนเพียรวิงวอน
เล่าชีวิตต่างแดนอันแสนไกล
เหมือนของฝากจากจิตปลิดให้ยล
ถึงแนใจในรักสลักมั้น
ขอผูกใจในนุชตุงบ่วงตรึง

นิราศว่างห่างไกลอาลัยสมร
สำนวนกลอนกล่อมน้องอย่าหมองมล
น้องจะได้ทราบความตามนุสนธิ
เพื่อกังวลห่วงน้องต้องรำพึง
แต่นานวันเกรงจะคลายวายคิดถึง
ด้วยนิราศรักซึ่งประพันธ์ความ

๙๘๙

ประตูลิขิต

เฉลิมฉลองกองทัพพระจักรพรรดิ มีประวัติแห่งชัยได้เล่าขาน
ทลิ่งสงครามโลกที่หนึ่งซึ่งดวงมาน เฝ้าอุทิศทวาทที่ไฉนงาม
มาบรรจพสุภาพาไว้ ด้วยดวงไฟพุ่งเพลิงเรืองคร้าม
ไม่ยอมให้ไฟดับวับวิบวาม เป็นแท่นบูชาคงคามแห่งชาติไป

ประดุจยัธ้อย่างสนามหลวง	รัฐพิธีทั้งปวงกระทรวงไท
ประกอบกันตรงนี้ที่ปลื้มใจ	เป็นโลกโซคชัยแสนปรีดา
พี่หวนคิดถึงไทยสมัยสงคราม	มาเดินขบวนสวนสนามอย่างสง่า
ลอดประดุจยัธใจเด่นเป็นอัครา	ว่าตัวเข้าร่วมสงครามในนามไทย

ศาสตราจารย์เจือ สตะเวทิน มิใช่เพียงเป็นนักเขียนนักประพันธ์เท่านั้น ในการสอนหรือการบรรยายเกี่ยวกับการเขียนการประพันธ์ ท่านก็มักจะยั่วให้นักศึกษาหรือผู้ฟังสนใจคิดที่จะเป็นนักเขียนนักประพันธ์ด้วยการหมั่นปฏิบัติ มิใช่เพียงฝันอย่างเดียวเท่านั้น ไชยันต์ ปรักติกุล นักเขียนคอลัมน์ที่มีชื่อเสียงคนหนึ่งแห่งสำนักพิมพ์มติชนได้ถ่ายทอดทัศนะดังกล่าวของศาสตราจารย์เจือ สตะเวทิน ซึ่งได้บรรยายในการสอนนิสิตวารวรรณกรรมที่ห้องบรรยายแผนกอิสระวารสารศาสตร์ ปัจจุบันคือคณะวารสารศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พิมพ์ในหนังสือพิมพ์มติชนว่า

อันที่จริง คนที่รักวิชาชีพการเขียนการประพันธ์และอยากจะ
เป็นนักเขียนนักประพันธ์มีเป็นจำนวนมาก แต่ที่จะเป็นนักเขียน
นักประพันธ์จริงๆ มีน้อยเหลือเกิน เทียบจำนวนพลเมืองไทยกับ
นักเขียนนักประพันธ์และนักหนังสือพิมพ์ทุกวันแล้ว เมืองไทยน่าจะ
มีนักเขียนนักประพันธ์และนักหนังสือพิมพ์เพิ่มเป็นสิบเท่าขึ้น
ไป นักแปลก็เช่นเดียวกัน การเป็นนักเขียน นักประพันธ์จะว่ายาก
ก็ยาก จะว่าง่ายก็ง่าย สำหรับที่ง่ายก็คือ บางคนมีเรื่องอยาก
จะบอกเล่าคนอื่น ก็เล่าหรือเขียนเล่าได้เลย เป็นนักเขียนได้เลย
บางคนอ่านหนังสือมาก ผ่านพบอะไรมามาก ก็ถ่ายทอดตามแนว
ของหนังสือที่อ่านมานั้น และบรรลุความมีชื่อเสียงทางการเขียนได้
เหมือนกัน บางคนได้เล่าเรียนกฎเกณฑ์การประพันธ์จาก
ผู้รวบรวมไว้ก่อน เมื่อเพิ่มความมานะพยายามเข้า ก็กลายเป็น
นักเขียนง่ายยิ่งขึ้น บุคคลทั้งสามประเภทนี้เป็นนักเขียนด้วยวิธี
ต่างกัน แต่ที่เหมือนกันในข้อสำคัญก็คือ เมื่ออยากเป็นนักเขียนก็
ต้องลงมือเขียน เขียน เขียน คนที่ฝันเป็นอย่างเดียวหรือแม้จะ
รอบรู้สารพัด แต่ไม่ลงมือเขียน ก็ย่อมเป็นนักเขียนไม่ได้ คนที่เรียน

วรรณกรรมไทย หรือวิชาการประพันธ์ได้คะแนนสูงสุด ถ้าไม่ลงมือเขียนก็จะมีทางเป็นนักเขียนได้เช่นเดียวกัน นักเขียนไม่จำเป็นจะต้องมีมันสมองเป็นเลิศหรือฉลาดปราดเปรื่องอะไร เพียงรู้เรื่องของคน รู้เรื่องของประชาชนและอยากเล่าเรื่องความสัมพันธ์ของคนกับคนออกมาก็พอแล้ว ประชาชนหรือคนที่อ่านหนังสือ คือผู้ที่แสวงหาความรู้ ความบันเทิง และต้องการสร้างเสริมสิ่งที่ขาดให้สมบูรณ์ นักเขียนที่ให้อะไรแก่ประชาชนตามที่เขาคิดการได้ ย่อมถือว่าบรรลุความสำเร็จในอาชีพการเขียนแล้ว การให้สิ่งที่ประชาชนต้องการก็มีอาทิ ประชาชนขาดความหวังก็ต้องให้ความหวัง และต้องเป็นความหวังที่น่าจะเป็นจริงได้ มิใช่เป็นความหวังลมๆ แล้งๆ หรือเลื่อนลอย ประชาชนอยากยกยาก็มีทางช่วยเขาได้หลายอย่าง เช่น สะท้อนชีวิตของเขาออกมาให้ผู้บริหารทราบเพื่อการแก้ไข ทั้งชี้แนะให้เขามาขอตนเพื่อเอาชนะความยากจนในทางที่ถูกที่ควรและเป็นจริงได้ด้วย

ชีวิตครอบครัว

“เป็นพ่อบ้านผู้นำรัก เป็นพ่อที่ลูกเคารพบูชา และเป็นกัลยาณมิตรของผู้รู้จักขอบพอด”

ศาสตราจารย์เชื้อ สตะเวทิน ได้สมรสกับนางสาวอนิศา จันทรินทร์ บุตรพระและนางสรรพวรโกเวาท เมื่อวันที่ ๑๒ มีนาคม ๒๕๔๖ มีบุตรและธิดารวมทั้งสิ้น ๕ คน คือ

๑. รองศาสตราจารย์ ดร. ปรมะ สตะเวทิน อาจารย์คณะนิเทศศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และเคยดำรงตำแหน่งคณบดีคณะนี้สมัยหนึ่ง

๒. นายจักรไทย สตะเวทิน ทำงานบริษัทการบินไทย จำกัด

๓. รองศาสตราจารย์ ดร.ธนาสฤษฎ์ สตะเวทิน อาจารย์คณะรัฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยรามคำแหง

๔. นางสาวนิธี สตะเวทิน อาจารย์สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล
วิทยาเขตบพิตรพิมุข จักรวรรดิ

๕. นางมิตรวรา สามารถ รับราชการอยู่ที่สถาบันดำรงราชานุภาพ
กระทรวงมหาดไทย

ภรรยาและบุตร ธิดา

การครองตนและปฏิบัติต่อครอบครัวของศาสตราจารย์เจือ สตะเวทิน
นั้น ผู้รู้จักท่านทราบกันทั่วไปว่า ท่านเป็นผู้ยึดมั่นในศีลธรรม ทำตนเป็น
ตัวอย่างที่ดีแก่บุตร ธิดา มิตรและบุคคลผู้ใกล้ชิด ดังที่คุณนิลวรรณ ปิ่นทอง
กล่าวยกย่องไว้ว่า “ท่านเป็นพ่อบ้านผู้นำรัก เป็นพ่อที่ลูกเคารพบูชา และ
เป็นกัลยาณมิตรของผู้รู้จักขอบพอ”

รองศาสตราจารย์ ดร. ปรมะ สตะเวทิน ได้กรุณาให้สัมภาษณ์ถึง

อุปนิสัยอันดีงามของบิดาของท่าน อันเป็นที่ประทับใจแก่บุตรหลาน ทำให้เห็นถึง “ความเป็นนักวิชาการผู้ทรงสัจธรรม” ของศาสตราจารย์ท่านนี้ชัดเจนยิ่งขึ้นดังนี้

คุณพ่อเป็นคนยึดมั่นในหลักการแน่วแน่ ศึกษาหาความรู้ อย่างสม่ำเสมอ ทั้งจากตำรับตำราของไทยและต่างประเทศ รวมทั้งจากการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับผู้รู้ในวงการเดียวกันและ นอกวงการ คุณพ่อทำงานหนักทั้งที่ทำงานและที่บ้าน ที่ทำงานก็ ว่าด้วยงานราชการ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง จะเน้นถึงความสำคัญด้าน วิชาการ ที่บ้านก็จะอ่านและเขียนหนังสือตลอดเวลา

การได้รับการเชิดชูเกียรติ

ความรู้ความสามารถและผลงานนิพนธ์ของศาสตราจารย์เจือ สตะเวทิน เป็นที่ประจักษ์แก่บุคคลในวงการภาษาและหนังสืออย่างต่อเนื่อง ท่านจึงได้รับการยกย่องว่าเป็น “เพชรน้ำหนึ่ง” แห่งวงการ และได้รับ พระมหากรุณาธิคุณอันเป็นเกียรติอย่างยิ่งแก่ท่านและวงศ์สกุล กล่าวคือ

ได้รับพระราชทานปริญญาดุษฎีศาสตรมหาบัณฑิตกิตติมศักดิ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๑๐

ได้รับพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ดำรงตำแหน่ง ศาสตราจารย์พิเศษ สาขาวิชาภาษาไทย ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บั้นปลายชีวิตของศาสตราจารย์เจือ สตะเวทิน ซึ่งเพลิดเพลินอยู่กับการสร้างสรรค์วรรณกรรมได้สะดุดลง เมื่อท่านต้องรักษาตัวที่โรงพยาบาล ด้วยโรคความดันโลหิตสูงและเส้นเลือดในสมองตีบตัน ในที่สุด “ครู” “ผู้บริหาร” “นักวิชาการ” “จินตกวี” ฯลฯ ผู้เยี่ยมยิ่งก็ลาจากไป ถึงแก่กรรม เมื่อวันที่เสาร์ที่ ๑๔ สิงหาคม ๒๕๒๑ เวลาประมาณ ๑๘.๐๐ น. ณ นิเวศเวทิน รวมอายุได้ ๖๘ ปี ๓ เดือน ๑๗ วัน ละโว้ซึ่งโอวาท ชื่อเสียงเกียรติคุณและ ผลงานนิพนธ์จำนวนมากที่ไม่มีวันสิ้นสูญ ให้ผู้อ่านรุ่นแล้วรุ่นเล่าได้ศึกษา และ ตีพิมพ์ต่อไปอีกนานแสนนาน

บรรณานุกรม

- ศิลปากร, กรม. กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์. ประวัติและผลงานผู้ทรงคุณวุฒิทางภาษาไทย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชวนพิมพ์, ๒๕๒๗
- จำนง วิบูลย์ศรี. ประวัติชีวิตและผลงานบูรพาจารย์ภาษาไทย : ศาสตราจารย์เจือ สตะเวทิน. กรุงเทพมหานคร : โครงการเชิดชูบูรพาจารย์ภาษาไทย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๑.
- ปรมะ สตะเวทิน. “นายเจือ สตะเวทิน : อาจารย์เพชรน้ำหนึ่งแห่งภาษาไทย” ใน ประวัติครู ๑๖ มกราคม ๒๕๒๓. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๒๓.

ศาสตราจารย์วิสุทธิ์ บุษยกุล

วรรณคดีเป็นผลแห่งการแสดงออกซึ่งความรู้สึกที่มีอยู่ในจิตใจ
ออกมาในรูปคำประพันธ์ ไม่ว่าจะเป็นร้อยแก้วหรือร้อยกรอง คำประพันธ์
นี้จะต้องมีความประณีตและมีเนื้อเรื่องและสำนวนที่อาจจะก่อให้เกิด
อารมณ์ ความนึกคิดและความสะเทือนใจต่างๆ...

ภาคอีสานมีวรรณคดีของตนเองสืบมาเป็นเวลาช้านานแล้ว
...ลักษณะของชาวอีสานก็เหมือนกับลักษณะของคนไทยโดยทั่วไป คือมี
จิตใจชอบกาพย์กลอน ชอบคำพูดที่มีเสียงคล้องจองกันและมีสัมผัส มี
ลีลาหรือคณะในการประพันธ์บางอย่างที่เข้าใจและเรียนกันได้โดยไม่
ยากนัก ชอบการอุปมาอุปไมย โดยเอาธรรมชาติหรือสิ่งที่ปรากฏโดย
รูปธรรมมาเปรียบเทียบกับความรู้สึกหรือความคิดทางนามธรรมอื่นๆ

จากเรื่อง “วรรณคดีภาคอีสาน”

ในหนังสือ วัฒนธรรมนิพนธ์ ของวิสุทธี บุษยกุล

อุทยาทิตยส์ว่างห้วง

แสวิลาสวสุนธรา

พระพายพัตราเพยพา

พวรรณพฤษชาติพิน

ศุภศรีภูวนาถเอือน

ให้ประกาศพระราชทาน

แกสยามปราชญ์นามชาน

มवलมิตรศิษย์แซ่ซ้อง

ภาษาไทยเด่นด้วย

แท่นช่วยปลูกฝัง

แม้จนบัดนี้ยัง

มิหยุดมิเลิกร้าง

เผ้าคอยสานสั่งให้

ปลอบประโลมมवलมิตร

จึงรู้ค่าควรคิด

ควรนักจักแกล้งถ้อย

อดุลย์เกียรติอิสริเยศนี้

เป็นอนุสติเตือน

เราเหล่ามิตรมิเลือน

ด้วยมุทิตาจิตไสร้

จิรกาลจงจรสด้วย

बारमेศมนัทวี

ปราศสรรพไพรี

ถึงสุขทุกสิ่งล้วน

วิสุทธิสมสารถ์แท้

นิรุกติศาสตร์ศัพทคดี

รักมิตรศิษย์ดุจปรี-

รักสัตย์ถนอดสู้

เวหา

ภาคพื้น

เพลนยิ่ง

เพื่องพึงจรงฤติ

ชโยงการ

เกียรติกิจ

ควรคู่ สยามเฮย

ซาบซึ่งตริงอุรา

ภูมิพลัง

เสกสร้าง

คงประศาสน์

ท่อนล้ำราถอย

ปวงศิษย์

ใช้น้อย

ควรใคร่ ควรญา

เกิดผู้ทรงคุณ

ใดเหมือน

ตรึกไว้

ระลึกอยู่ เสมอรา

แต่ห้องหทัยธาร

กุศลศรี

ถับถ้วน

ปวงอุปถัมภ์

เลิศล้ำราภา

สุทรรคนี้

รอบรู้

ยสวาสดี ญาติเฮย

อัสติย์แพ้วลขาม

บทโคลงข้างต้นนี้ชื่อ “มุทิตินทริยสุคติ” ร้องศาสตราจารย์ ดร.สวณิต ยมาภัย ประพันธ์ในนามคณะกรรมการจัดทำหนังสือเรียนและคู่มือครูวิชา ภาษาไทยระดับมัธยมศึกษาตอนปลายเพื่อแสดงมุทิตาจิตแด่ศาสตราจารย์วิสุทธิ์

บุษยกุล ในโอกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม พระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ดัตตยจุลจอมเกล้าวิเศษในปี พ.ศ. ๒๕๔๑ เนื้อหาของบทประพันธ์แสดงถึงเกียรติคุณของศาสตราจารย์วิสุทธ์ บุษยกุล ซึ่งเป็นที่ประจักษ์แก่ศิษย์และบุคคลในวงการภาษาไทยว่า เป็นผู้มีความรู้ด้านภาษาสันสกฤต ภาษาบาลี และนิรุกติศาสตร์เป็นอย่างดีผู้หนึ่ง แม้ในปัจจุบันจะมีวัยสูงแล้ว ก็ยังปฏิบัติงานด้านต่าง ๆ เกี่ยวกับภาษาไทยอย่าง “มิหุตมิเลิกร้าง ห่อนล้าราถอย” จึงเป็นผู้ทรงคุณ ควรแก่การสรรเสริญอย่างยิ่ง

ชีวิตในวัยเยาว์

ศาสตราจารย์วิสุทธ์ บุษยกุล เกิดเมื่อวันที่ ๘ พฤศจิกายน ๒๔๖๒ ที่จังหวัดอุดรธานี เป็นบุตรคนที่ ๒ ของนายมี และนางถนอม บุษยกุล มีพี่น้องร่วมบิดามารดาทั้งศาสตราจารย์วิสุทธ์ บุษยกุลด้วยเป็น ๘ คน

บิดาของศาสตราจารย์วิสุทธ์ บุษยกุล เป็นชาวจังหวัดอุดรธานี รับราชการตำแหน่งผู้ช่วยคลังจังหวัด ต่อมาย้ายไปรับราชการที่จังหวัดสกลนคร และถึงแก่กรรมตั้งแต่ศาสตราจารย์วิสุทธ์ บุษยกุล มีอายุเพียง ๑๒ ขวบเศษ ทำให้มารดา ซึ่งเป็นชาวจังหวัดสมุทรสงครามต้องรับภาระเลี้ยงดูและให้การศึกษาแก่ลูก ๆ ฐานะครอบครัวอยู่ในเกณฑ์ลำบาก

การศึกษาชั้นประถมและมัธยม

ประเทศไทยประกาศใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษาฉบับแรกเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๖๔ เด็กทุกคนต้องเรียนหนังสือภาคบังคับตั้งแต่อายุ ๗ ขวบถึง ๑๕ ปี เริ่มด้วยชั้นมูล ๑ ปี ชั้นประถมอีก ๓ ปี จากนั้นนักเรียนที่เลือกเรียนสายอาชีพจะเรียนชั้นประถมปีที่ ๔ และ ๕ ถ้าสอบได้ก็จบการศึกษาภาคบังคับ ส่วนนักเรียนที่เลือกเรียนสายสามัญ เมื่อจบชั้นประถมปีที่ ๓ แล้วจะเข้าเรียนชั้นมัธยมปีที่ ๑ และ ๒ ซึ่งถือว่าเป็นการเรียนภาคบังคับโดยอนุโลม แล้วอาจเรียนต่อไปจนจบชั้นมัธยมปีที่ ๘ ซึ่งเรียกว่าจบชั้นประโยคมัธยมศึกษาปริบูรณ์

ศาสตราจารย์วิสุทธิ์ บุญกุล เริ่มเข้าเรียนที่โรงเรียนประจำจังหวัดสกลนคร “สกลราชวิทยานุกูล” เมื่ออายุ ๖ ขวบเศษ เรียนชั้นมูลเพียงสี่ปดาศ์เดียวก็ได้อเลื่อนไปอยู่ชั้นประถมปีที่ ๑ ต่อมาอีกสองเดือนเศษได้อเลื่อนชั้นไปอยู่ชั้นประถมปีที่ ๒ เกี่ยวกับการเรียนหนังสือในวัยนี้ ท่านเล่าว่า

สมัยนั้นไม่มีโรงเรียนอนุบาล เด็กๆเข้าโรงเรียนเมื่ออายุ ๗ ขวบ พี่สาวของผมแก่กว่าผมปีเศษเข้าโรงเรียนก่อนผม เวลา กลับจากโรงเรียนต้องอ่านหนังสือทบทวน ผมจะหัดอ่านกับพี่ด้วยทุกวัน แม่เล่าว่าผมอ่านหนังสือได้เร็วกว่าพี่ สมัยนั้นเรียนหนังสือแบบเรียนเร็ว เล่ม ๑ และ ๒ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงนิพนธ์ ผมเรียนหนังสืออยู่ที่บ้าน เรื่อยมาจนอาจพูดได้ว่ามีความรู้ไล่เลี่ยกับพี่ ไม่ว่าจะเป็นวิชาอ่าน ฟังเสียงหรืออ่านเอาเรื่อง วิชาเรื่องเมืองไทย สมัยนี้คงเรียกว่าสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต วิชาสุขวิทยา วิชาเลขหรือวิชาอื่นๆ คง เห็นอย่างนั้น จึงเลื่อนให้ผมขึ้นชั้นประถม ๑ และ ๒ เร็วกว่าคนอื่น แต่ก็ได้อเลื่อนแบบนี้ไปเดียว โดยทั่วไปแล้วผมเรียนอยู่ในระดับ ปานกลาง หรือดีกว่าปานกลางนิดหน่อยเท่านั้น

ผมเองชอบอ่านหนังสือพออ่านได้ก็อ่านอย่างอื่นบ้าง ไปเอา มุลบทบรรพกิจของพ่อมาอ่านด้วย แต่เลือกอ่านเฉพาะที่ชอบ จำ กภาพยพระไชยสุริยา ได้ตั้งแต่ยังเด็ก จำได้ว่าครั้งหนึ่งอ่าน “คำเข้า เฝ้าสืขอ เข้าแต่หอส่อกามา” ถามแม่ว่า “กา” ชอบฟังเสียงขอ หรือ แม่บอกให้ไปถามพ่อ แต่พ่อไม่ตอบ หนังสือ จินตามณิ ก็ เคยอ่าน และจำได้ว่าโคลงสี่สุภาพมีบังคับเอกเจ็ด โทสี่

เอกเจ็ดหายากแท้	สุดแสน เข็ญเขย
เอออักษรตายแทน	เทียบได้
โทสี่ประหยัดแทน	หวงเปลี่ยน
ห่อนจกหาอื่นใช้	ต่างนั้นไปมี

ถามพ่อ พ่อก็ไม่อธิบาย บอกว่าเรียนให้สูงๆ แล้วจะรู้เอง เลยไม่รู้ เอกเจ็ดคืออะไร อักษรตายคืออะไร โทสี่คืออะไร แต่ก็อ่านไป จำไปเป็นตอนๆ จำกระทุ้งของโคลงท้ายเล่มได้หมด

ผมเรียนหนังสืออยู่ที่โรงเรียนประจำจังหวัดสกลนครจนจบ

ชั้นมัธยม ๕ ในปลายปี ๒๔๗๕ สมัยนั้นขึ้นปีใหม่คือวันที่ ๑ เมษายน โรงเรียนเปิดภาคต้นวันที่ ๑๗ พฤษภาคม ประมาณปลายเดือนสิงหาคม มีสอบกลางปี บางทีก็เรียกว่าสอบซ่อมใหญ่ นักเรียนที่เก่งมากอาจได้เลื่อนชั้นกลางปีได้ ส่วนการสอบไล่ประจำปีมีในเดือนมีนาคม สอบเสร็จก็ปิดภาคปลาย วันที่ ๒๐ มีนาคม ถึง ๑๖ พฤษภาคม ปีการศึกษากับปีปฏิทินจึงตรงกันพอดี จังหวัดต่างๆ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีชั้นเรียนสูงสุดเพียงชั้นมัธยม ๕ ยกเว้นอุดรธานี อุบลราชธานี และนครราชสีมา สามจังหวัดนี้เป็นที่ตั้งของที่ว่ากรมณฑลมาก่อน โรงเรียนประจำจังหวัดจึงมีถึงชั้นมัธยม ๖

หม่อมหลวงมานิจ ชุมสาย ผู้บุกเบิก
การเรียนการสอนที่จังหวัดอุดรธานี
เมื่อปีพ.ศ. ๒๔๗๖ ปัจจุบันอยู่ในวัย
๙๐ ปีเศษ

ศาสตราจารย์วิสุทธ์ บุญยกุล เรียนต่อชั้นมัธยมปีที่ ๖ เมื่อต้นปี พ.ศ. ๒๔๗๖ ที่โรงเรียนประจำจังหวัดอุดรธานี “อุดรพิทยานุกูล” มารดาฝากให้ไปอยู่บ้านคนรู้จักกันที่จังหวัดนี้ ปลายปีนั้นหม่อมหลวงมานิจ ชุมสาย ซึ่งเพิ่งกลับจากอังกฤษและมาดำรงตำแหน่งศึกษาธิการภาค ได้จัดเปิดสอนชั้นมัธยม

ปีที่ ๗ ชั้นที่โรงเรียนแห่งนี้ ศาสตราจารย์วิสุทธิ์ บุญกุล เลย์ได้เป็นนักเรียน
ชั้นมัธยมปีที่ ๗-๘ รุ่นแรกของโรงเรียนนั้น

เมื่อถามถึงระบบการศึกษาชั้นมัธยมในสมัยนั้น ท่านเล่าให้ฟังว่า

การศึกษาระบบมัธยมสมัยนั้นมี ๘ ปี มัธยม ๑-๒-๓ เรียกว่า
มัธยมต้น มัธยม ๔-๕-๖ เรียกว่า มัธยมกลาง และมัธยม ๗-
๘ เรียกว่า มัธยมปลาย พอจบชั้นมัธยม ๘ ถือว่าจบชั้นมัธยมบริบูรณ์
หลักสูตรมัธยมปลายแบ่งเป็น ๓ แผนก มีแผนกภาษา แผนก
วิทยาศาสตร์ และแผนกกลาง

แผนกภาษาต้องเรียนภาษาไทย ภาษาอังกฤษ และภาษา
ต่างประเทศอื่นอีก ๑ ภาษา ซึ่งส่วนใหญ่จะเรียนฝรั่งเศสหรือ
เยอรมัน เรียนประวัติศาสตร์ไทย วิชาคำนวณก็เรียน แต่
ทบทวนเพียงแค่ว่าเรียนมาถึงชั้นมัธยม ๖ ต้องเรียนวิทยาศาสตร์
๑ สาขา เรียนภาษาไทยและอังกฤษมากกว่าแผนกวิทยาศาสตร์
เล็กน้อย

แผนกวิทยาศาสตร์ต้องเรียนภาษาไทย ภาษาอังกฤษ
ประวัติศาสตร์ไทย ต้องเรียนวิชาคำนวณสูงขึ้น และต้องเรียน
วิทยาศาสตร์ ๓ สาขา โดยเลือกจากฟิสิกส์ แม่เหล็กไฟฟ้า เคมี
ชีววิทยา และพฤกษศาสตร์

แผนกกลางต้องเรียนภาษาไทยและอังกฤษเท่ากับแผนกภาษา
เรียนประวัติศาสตร์ไทย เรียนวิชาคำนวณเท่ากับแผนกวิทยาศาสตร์
และเรียนวิทยาศาสตร์ ๑ สาขา

นักเรียนชายทุกคนต้องเป็นลูกเสือและเรียนพลศึกษา ส่วน
นักเรียนหญิงต้องเป็นอนุชาตและเรียนการฝีมือ วิชาเหล่านี้เป็น
วิชาบังคับแต่ไม่มีคะแนนในการสอบ

ปลายปี มีการสอบเลื่อนชั้น วิชาที่สอบไล่เป็น "วิชาหนังสือ"
ทั่วๆ นักเรียนต้องได้คะแนนรวมร้อยละ ๕๐ ขึ้นไป จึงถือว่าสอบ
ได้ ยกเว้นเมื่อปี ๒๔๗๔ ตัดสินร้อยละ ๖๐ อยู่ปีหนึ่ง การสอบไล่
นี้ไม่มีการเก็บคะแนนเป็นรายวิชา ไม่มีสอบซ่อม คงถือคะแนน
รวมอย่างเดียว นักเรียนที่สอบตกต้องเรียนซ้ำชั้น และต้องสอบ
ใหม่ทุกวิชาในการสอบไล่ปลายปีเหมือนคนอื่น

มีเพื่อนผืนอยู่อย่างหนึ่ง นักเรียนสอบตกที่ได้คะแนนต่ำกว่าเกณฑ์ไม่เกินร้อยละ ๕ เช่น ได้ ๔๗ และ ๔๘ เปอร์เซนต์ โรงเรียนจะอนุญาตให้ขึ้นชั้นต่อไปได้ เรียกว่า “สอบตกได้เลื่อน” โดยมีเงื่อนไขว่าตอนสอบกลางปีในชั้นใหม่ต้องไม่สอบตก มิฉะนั้นจะถูกส่งกลับมาเรียนชั้นเดิม

สำหรับชั้นมัธยม ๘ มีเงื่อนไขพิเศษว่านักเรียนทุกคน ไม่ว่าจะอยู่แผนกไหน จะสอบภาษาไทยตกไม่ได้ คนไหนที่ “ตกภาษาไทย” ถือว่าเป็นตกซ้ำชั้น และต้องเรียนใหม่ทุกวิชาในปีต่อไป มีนักเรียน “ตกภาษาไทย” ประมาณร้อยละ ๑๕ ถึง ๒๕ ของผู้เข้าสอบแต่ละปี ในปีสุดท้ายก่อนเปลี่ยนชั้นมัธยม ๗-๘ มาเป็น “เตรียมอุดมศึกษา” คะแนนสอบวิชาภาษาไทยระบบบังคับลดลงมาเหลือเพียงร้อยละ ๓๐ ส่วนคะแนนรวมที่ตัดสินว่าสอบผ่านคงเป็นร้อยละ ๕๐ ตามเดิม

โรงเรียนอุตรพิทยานุกูลเปิดสอนชั้นมัธยม ๗ แผนกภาษาอังกฤษกะทันหันและซุกซลักมาก นักเรียนต้องเรียนพฤกษศาสตร์เป็นวิชาวิทยาศาสตร์บังคับ ทั้งนี้เพราะโรงเรียนยังไม่มีห้องปฏิบัติการที่จะสอนวิทยาศาสตร์สาขาอื่นได้ โรงเรียนได้ครู “ป.ม.” มาเพิ่ม ๒ คน คือ ครูเตียง ศิริขันธ์ เป็นรองอาจารย์ใหญ่ กับครูโสภณ ศุกอธีระ เป็นครูประจำชั้น พวกเราชื่นชมกับครู ป.ม. ทั้งสองคนมาก

“ป.ม.” ย่อจากคำว่า “ประกาศนียบัตรประโยคครูมัธยม” มีสอนที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ใช้เวลาเรียน ๓ ปี เป็นประกาศนียบัตรวิชาครูสูงสุดของไทยขณะนั้น ในตอนนั้นคณะอักษรศาสตร์ยังไม่เปิดการสอนถึงระดับปริญญา ส่วนครูศาสตร์ก็ยังไม่ได้ตั้ง

ตอนเปิดเรียนเราไม่มีหนังสือเรียน ร้านขายหนังสือยังไม่ส่งหนังสือชั้นมัธยม ๗ มาขาย หม่อมหลวงมานิจกรูณารับเป็นธุระส่งหนังสือจากกรุงเทพฯ ให้ ครูเตียงและครูโสภณก็ยังไม่ถึงระหว่างที่คอย หม่อมหลวงมานิจท่านเอาหนังสือ **Outline of History** ของ H.G. Wells มาให้พวกเราลอก สมัยนั้นไม่มีการอัดสำเนา แล้วท่านเข้ามาสอน “ขัณฑ์ทัพ” ไว้ให้ชั่วคราว พวกเราเรียนอ่านอังกฤษจากที่ลอกมา ๕-๖ หน้าแน่แท้ ตื่นเต้นมาก

เพราะพวกเราเรียนอังกฤษมาตั้งแต่ชั้นมัธยม ๑ ได้ฟังสำเนียง
อังกฤษของ “นักเรียนนอก” เป็นครั้งแรกก็ตอนนี่เอง

เมื่อถามถึงการเรียนการสอนในสมัยนั้นว่าต่างกับสมัยนี้อย่างไร
ศาสตราจารย์วิสุทธ์ บุญยกุล เล่าว่า

การเรียนการสอนสมัยนั้นกับสมัยนี้เทียบกันไม่ได้เลย สมัย
นั้นครูต้องป้อนให้เราตลอด เรามีหนังสือเรียน แต่ไม่มีใครพิมพ์คู่มือ
การเรียนการสอนเหมือนอย่างที่เราเห็นเกือบลตลาดในปัจจุบัน
หนังสือวรรณคดีไทยที่นักเรียนใช้ไม่มีคำอธิบายศัพท์ท้ายเล่ม
เหมือนสมัยนี้ หนังสือ “ปทานุกรมไทย” ก็หายาก ที่จริงห้องสมุด
ของโรงเรียนมีอยู่เล่มหนึ่ง แต่พวกเราไม่เคยเห็น เจ้าหน้าที่บอกว่า
ครูคนหนึ่งยืมไปใช้ประกอบการสอน ราคาแพงมาก เล่มละตั้ง ๖
บาท พวกเราสมัยนั้นไม่มีใครมีสตางค์พอที่จะซื้อมาใช้

หนังสืออ่านภาษาไทยชั้นมัธยมปลายนั้นเรียนเป็นชุด เริ่ม
เรียนในชั้นมัธยม ๗ และเรียนจบในชั้นมัธยม ๘ ข้อสอบชั้นมัธยม
๘ จะคลุมที่เรียนมาทั้งสองปี หนังสือชุดนี้จะเปลี่ยนทุกปี ภาษา
อังกฤษก็เหมือนกัน ปีที่ผมเรียน หนังสืออ่านภาษาไทยมี ๓ เล่ม
คือ ลิลิตพระลอ เล่มหนึ่ง มหาเวสสันดรชาดก เล่มหนึ่ง ซึ่งต้อง
เรียนทั้ง ๑๓ กัณฑ์ แต่เรียนละเอียดแค่สองกัณฑ์ และ นิราศลอนดอน
อีกเล่มหนึ่ง ปีต่อมาเปลี่ยนเป็น ลิลิตตะเลงพ่าย นิราศนรินทร์
และ มหาเวสสันดรชาดก แต่เปลี่ยนกัณฑ์ที่เรียนละเอียด

ปัญหาของการเรียนแบบนี้อยู่ที่ว่า ถ้านักเรียนสอบตกมัธยม
๘ ซ้ำชั้น จะต้องอ่านหนังสือใหม่ทั้งชุด นักเรียนที่สอบตกมักเรียน
อ่อนอยู่แล้ว พอเปลี่ยนหนังสือใหม่ก็จะตามไม่ทันและมักสอบตกอีก

วิธีสอนนั้น เพราะหนังสือเรียนสมัยนั้นยาวและยาก และ
ไม่มีคู่มือให้ค้นหรือเรียนเอง นักเรียนต้องอาศัยครูป้อนให้
ทั้งหมด ประกติครูสั่งให้นักเรียนอ่านมาล่วงหน้า จดศัพท์ยากและ
ข้อความที่สงสัยหรือไม่เข้าใจมาถามในชั้น เวลาที่มีจำกัด แค่ว่า
ศัพท์ก็แทบไม่ทันแล้ว ฉะนั้นที่จะให้แบ่งกลุ่มศึกษาหรืออภิปราย
ในชั้นจึงไม่มี นานๆ ครูอาจให้ออกความคิดบ้าง เช่น การที่พระ-
เวสสันดรเสี่ยงไม่บอกคำทำนายฝันของพระนางมัทรีถือว่าเป็น
มุสาวาทหรือไม่ ถ้าไม่เป็นมุสาวาท การที่พระเวสสันดรไม่บอก

สิ่งที่ทรงทราบอยู่นั้น เป็นสิ่งที่ถูกหรือผิด อย่างนี้เป็นต้น

หนังสือบางเล่ม เช่น นิราศลอนดอน นั้น ครูสั่งให้อ่านเอง ถือเป็นหนังสืออ่านนอกเวลา

ที่น่าสังเกตอย่างหนึ่ง สมัยนั้นนอกจากจะ “บังคับภาษาไทย” ในการสอบชั้นมัธยม ๘ แล้ว นักเรียนยังต้องสอบ “อ่านฟังเสียง” ภาษาไทยด้วย ทางกรมสมัยนั้นเอาใจใส่กับภาษาไทยมากกว่าสมัยนี้ ภาษาวิบัติจึงมีน้อย หรือหากมีก็ช้ากว่า และไม่ค่อยได้ยินภาษาแสดงเหมือนอย่างที่เคยได้ยินบางคนพูดว่า “ฝังกบ” แทนที่จะพูดอย่างถูกต้องว่า “ฝังกลบ” หรืออะไรทำนองนี้

วิธีการสอบสมัยนั้นไม่มีการตอบแบบ “ปรนัย” เลย มีแต่ “อัตนัย” คือต้องตอบเป็นความเรียง แม้ว่านักศึกษาสมัยใหม่จะเห็นว่า คำถามแบบปรนัยมีข้อดีหลายอย่างก็ตาม แต่ถ้าพูดถึงการเขียนเรียงความแล้ว ผมยังยืนยันว่านักเรียนสมัยก่อนเมื่อจบชั้นมัธยมบริบูรณ์แล้ว จะสามารถเขียนเรียงความเป็นเรื่องเป็นราวได้ดีกว่า

นอกจากนี้ แทบทุกโรงเรียนจะเคร่งครัดเรื่องความประณีตในการเขียนคำตอบ ไม่ว่าจะเป็นวิชาภาษาไทยหรือประวัติศาสตร์ คำนวณ หรือแม้แต่วิทยาศาสตร์ ถ้าสะกดคำผิดหรือใช้ภาษาไม่ถูกต้อง หรือกระตาคำตอบสกปรก มีรอยหมึกหยดเปื้อนจะถูกหักคะแนนทันที ครูจะบอกเพียงว่า “เธอสะเพร่ามาก ไม่สมกับที่เป็นนักเรียนชั้นนี้เลย” ความเข้มงวดในเรื่องนี้ มีผลให้นักเรียนระมัดระวังสะกดคำให้ถูกต้อง วิธีการสอนแบบนี้ นักทฤษฎีคงเรียกว่าเป็นการเรียนการสอนแบบบูรณาการ (Integration) ของพุทธศึกษาและจริยศึกษา ใช้ความรู้ที่เรียนมาให้ถูกต้องตามระเบียบในสังคม เป็น integration ในวงกว้างที่ comprehensive กว่าในสมัยนี้ เพราะสมัยนี้ integration มักจำกัดเฉพาะพุทธศึกษาที่เกี่ยวข้องหรือใกล้ชิดกันโดยตรงเท่านั้น

ปลายปี พ.ศ. ๒๔๗๘ มีนักเรียนชั้นมัธยมปีที่ ๘ ทั้งประเทศเข้าสอบมากกว่า ๒๕๐๐ คน สอบ “ตกภาษาไทย” เกือบ ๘๐๐ คน ส่วนนักเรียนโรงเรียนอุดรพิทยานุกูลรุ่นนั้น ปรากฏว่าสอบได้ทุกคน คะแนนรวมมีทั้งดีมาก ดี ปานกลาง

การศึกษาชั้นปริญญาและการเข้าร่วมขบวนการเสรีไทย

เมื่อเรียนจบชั้นมัธยมปีที่ ๘ แล้ว ศาสตราจารย์วิสุทธิ์ บุญยกุล ต้องการมากรุงเทพฯ เพื่อศึกษาต่อที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย แต่มารดาไม่สามารถสนับสนุนเรื่องค่าใช้จ่ายได้ จะขอรับทุนของจังหวัดสกลนครเพื่อศึกษาต่อระดับประกาศนียบัตรประโยคครูประถม ซึ่งเรียกย่อ ๆ ว่า ป.ป. ในสมัยนั้น ก็ทำไม่ได้เพราะอายุน้อยเกินไป คือไม่ถึง ๑๗ ปีเต็ม จึงต้องสมัครเข้าเป็นครูประจำบาลที่โรงเรียนเชิงชุมประชานุกูล จังหวัดสกลนคร ต่อมาในปี พ.ศ.

มูมหนึ่งของมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง
ในอดีต

๒๔๘๑ ขณะที่เป็นครูประจำบาลอยู่ ได้สมัครเข้าศึกษาต่อในระดับปริญญาที่ “มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง” หรือมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในปัจจุบันด้วย

ช่วงที่เป็นครูประจำบาลนั้น ศาสตราจารย์วิสุทธิ์ บุญยกุล สอบวิชาชุดครูประถมตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการได้ และในปลายปี พ.ศ. ๒๔๘๒ สอบเข้าเป็นครูโรงเรียนประจำจังหวัดสกลนครได้

สถานการณ์บ้านเมืองในสมัยนั้น ไทยมีการเผชิญพาทกับอินโดจีน ฝรั่งเศส จังหวัดสกลนครถูกเครื่องบินฝรั่งเศสมาทิ้งระเบิด มีคนตาย ต่อมากองทัพญี่ปุ่นบุกเข้าประเทศไทยในเดือนธันวาคม ๒๔๘๔ ศาสตราจารย์วิสุทธิ์ บุญยกุล ได้เล่าถึงการเรียนในช่วงเวลานั้นว่า

วิธีศึกษาในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ฯ ไม่มีอะไรพิเศษ นักศึกษาที่อยู่กรุงเทพฯ จะเข้าห้องฟังเล็กเซอร์วิชาที่ตนเรียนได้ทุกวันที่มีสอน ส่วนพวกที่มาฟังคำสอนไม่ได้ อย่างผมหรือคนที่อยู่ต่างจังหวัดคนอื่น ๆ ต้องซื้อคำสอนจากมหาวิทยาลัย จะเรียนเฉพาะคำสอนนั้นหรือจะศึกษาเพิ่มเติมจากหนังสืออื่นก็ได้ตามใจ พอเวลาสอบซึ่งมหาวิทยาลัยจัดขึ้นปีละสองครั้งในกรุงเทพฯ นักศึกษาต้องมาสอบเอง จะมาทุกครั้งหรือเว้นไม่มาบ้างก็ได้ จะสอบปีละกี่วิชาก็ได้ แต่ต้องสะสมวิชาที่สอบแต่ละปีไว้จนครบตามหลักสูตร แล้วเข้ารับการอบรมและสัมภาษณ์เพื่อรับปริญญา “อ.บ.” หรือธรรมศาสตรบัณฑิต ซึ่งมหาวิทยาลัยจัดขึ้นปีละครั้ง

เวลาจะมาสอบที่กรุงเทพฯ ผมต้องนั่งรถประจำทาง ที่จริงก็คือรถบรรทุกสินค้าที่กันที่ไว้ให้ผู้โดยสารนั่งบ้าง จากสกลนครมาอุดรธานี ๑๖๑ กิโลเมตร สมัยนั้นเมื่อคิดถึงสภาพถนนและสภาพรถแล้ว นับว่าไกล รถออกจากสกลนครราว ๘ โมงเช้า ถึงอุดรธานีประมาณ ๕ หรือ ๖ โมงเย็น ถ้าเป็นหน้าฝน อาจจะมี ๒ หรือ ๓ ทุ่ม แล้วโดยสารรถไฟจากอุดรธานี มากรุงเทพฯ อีกต่อหนึ่ง

ระหว่างสงครามโลกครั้งที่สอง รถบรรทุกที่เคยเป็นรถประจำทางจำนวนหนึ่งถูกมหาสมุทรญี่ปุ่นของเราเกณฑ์เอาไปใช้งานในกองทัพ ทหารจากสกลนครมาอุดรธานียาก ผมกับเพื่อนอีกคน บางครั้งต้องเดินทางมาอุดรธานีโดยจักรยาน แบ่งช่วงเดินทางออกเป็น ๒ วัน วันละ ๘๐ กิโลเมตร ขี่จักรยานมาเรื่อยๆ เหนื่อยเมื่อไรก็ชะลอความเร็วลง บางทีแวะซื้อน้ำมะพร้าวอ่อนข้างทาง เป็นการหยุดพักไปในตัว เพราะกว่าเจ้าของต้นจะหาคนมาป็นมะพร้าวลงมาขายได้ ก็ ๑๐ กว่านาทีกแล้ว ที่จริงเดินทางโดยจักรยานก็ค่อนข้างสะดวก จะลำบากก็เมื่อต้องลุยทรายหรือต้องจูงรถข้ามน้ำข้ามโคลน หรือขึ้นเนินไกลๆ หรือต้องต้านลมแรงเป็นครั้งคราว เมื่อถึงอุดรธานีแล้วก็ขึ้นรถไฟต่อมากรุงเทพฯ ขากลับก็ทำนองเดียวกัน เราเดินทางโดยจักรยานอย่างนี้ ๓ ครั้ง

ระยะที่ไทยมีกรณีพิพาทดินแดนกับอินโดจีนฝรั่งเศสและระหว่างสงครามโลก ข้าราชการถูกห้ามเดินทางออกต่างจังหวัดหลายช่วง พวกเรามาสอบไม่ได้หลายสมัย การศึกษาจึงล่าช้ากว่าปกติ แต่ในที่สุด เราก็เรียนสำเร็จและได้รับปริญญาธรรมศาสตรบัณฑิตในเดือนมกราคม ปี ๒๔๘๖ หรือปีการศึกษา ๒๔๘๕

เมื่อศึกษาสำเร็จได้รับปริญญาธรรมศาสตรบัณฑิตแล้ว ศาสตราจารย์วิสุทธิ์ บุญกุล ได้สมัครเรียนปริญญาโทสาขานิติศาสตร์ต่อ ด้วยคิดอยากจะเป็นผู้พิพากษา แต่เรียนอยู่เพียงปีเดียว ก็ต้องเปลี่ยนความคิด ทั้งที่มีความก้าวหน้าในการเรียนดี ทั้งนี้เพราะในขณะนั้นขบวนการเสรีไทยได้ก่อตัวขึ้นในประเทศไทย โดยมีนายปรีดี พนมยงค์ เป็นหัวหน้าใหญ่ ศาสตราจารย์วิสุทธิ์ บุญกุล ได้ลาออกจากอาชีพครูเมื่อเดือนตุลาคม พ.ศ. ๒๔๘๖ เพื่อเข้าร่วมงานนี้ ท่านเล่าถึงการเข้าร่วมและปฏิบัติงานครั้งสำคัญดังกล่าวว่า

นายเตียง ศิริขันธ์ ผู้แทนราษฎรจังหวัดสกลนครและหัวหน้าใหญ่ของกองกำลังเสรีไทยภาคอีสาน เคยเป็นรองอาจารย์ใหญ่ และสอนศาสตราจารย์วิสุทธิ์ บุญกุล เมื่อครั้งเรียนมัธยมปลายที่โรงเรียนอุดรพิทยานุกูล

ครูเตียง ศิริขันธ์ เป็นหัวหน้าใหญ่ของกองกำลังเสรีไทยภาคอีสาน ซึ่งมีหน่วยย่อยอีกหลายหน่วย ท่านเป็นชาวสกลนครและเป็นผู้แทนราษฎรด้วย ผมสนิทกับท่านเพราะท่านเคยเป็นครูสอนผม เมื่ออยู่ชั้นมัธยม ๗-๘ ที่โรงเรียนประจำจังหวัดอุดรธานี ท่าน

ชวนให้ผมเข้าร่วมงาน ผมเรียนท่านว่าไม่ถนัดเรื่องการต่อสู้ แต่ท่านยืนยันว่า ต้องการคนอย่างผม ในที่สุดผมก็เข้าทำงานเป็นลูกน้องของท่าน ลาออกจากราชการ เลิกเรียนปริญญาโท แล้วไปปฏิบัติงานอยู่ที่หน่วยเสรีไทยบ้านโนนหอม ห่างจากตัวเมืองสกลนครประมาณ ๒๕ กิโลเมตร

หน้าที่ทั่วไปของผมเป็นงานสวัสดิการ แต่งานเฉพาะที่ครูเตียงเลือกผมให้มาทำนั้นคืองานสื่อสารที่ต้องติดต่อระหว่างหน่วยเสรีไทยสกลนครกับกองกำลัง ๑๓๖ (force ๑๓๖) ในอินเดีย มีการรับส่งวิทยุโทรเลขทุกเช้า บางวันทั้งเช้าบ่ายก็มี ข่าวหรือรายงานทุกฉบับไม่ว่าจะรับเข้าหรือส่งออกต้องเป็นรหัสลับ หน้าที่โดยตรงของผมได้แก่การถอดรหัสและเข้ารหัส ซึ่งต้องใช้เวลาและความละเอียดรอบคอบมาก นอกจากนี้ผมต้องฝึกหัดรับส่งสัญญาณมอร์ส (Morse code) อย่างน้อยวันละสองชั่วโมง และคุมงานชาร์จแบตเตอรี่ที่ใช้กับเครื่องวิทยุสนาม และต่อมาต้องทำหน้าที่ร่างข่าวที่จะส่งไปด้วย

ตอนที่ปฏิบัติงานอยู่ที่นี่ ผมมีโอกาสไปที่สนามบินลับของหน่วยเสรีไทยที่บ้านชาดนาคู ซึ่งปัจจุบันอยู่ในเขตจังหวัดกาฬสินธุ์ เครื่องบิน C-47 (หรือ Dakota) ได้ทดลองนำอาวุธบรรทุกเครื่องบินจากอินเดียมาส่งให้แก่หน่วยเสรีไทยที่นั่นในเวลากลางวัน เมื่อเครื่องบินจะกลับอินเดีย ครูเตียงตัดสินใจส่งผมติดเครื่องบินไปฝึกการรับส่งวิทยุโทรเลขที่อินเดียด้วย การบินคราวนี้นับว่าเสี่ยง เพราะ Dakota ไม่ใช่เครื่องบินรบ และแทบทุกจังหวัดก็มีกองทหารญี่ปุ่นตั้งอยู่ แต่ก็ปลอดภัยทุกประการ ผมต้องไปอยู่ที่เมืองปูนา (Poona หรือ Pune) ไม่ไกลจากบอมเบย์นัก แต่อยู่เพียงสามเดือนก็เดินทางกลับประเทศไทย เพราะญี่ปุ่นยอมแพ้สงคราม

เมื่อกลับเมืองไทยแล้ว ศาสตราจารย์วิสุทธ์ บุญยกุล ยังคงทำงานในหน่วยเสรีไทยต่อไป โดยทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงานระหว่างหน่วยราชการไทยและกองทหารอังกฤษที่ทำหน้าที่ปลดอาวุธหน่วยทหารญี่ปุ่นในจังหวัดนครพนม

ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๙๐ ศาสตราจารย์วิสุทธ์ บุญยกุล ได้เข้ารับราชการในกรมสรรพากร

กลางปี พ.ศ. ๒๔๙๑ กระทรวงศึกษาธิการประกาศให้ทุนการศึกษา

ต่างประเทศ จำนวน ๑๐๐ ทุน เป็นทุนสำหรับนักเรียนที่สอบได้ชั้นมัธยมปลายจำนวนหนึ่ง และสำหรับผู้มีปริญญาตรีแล้วอีกจำนวนหนึ่ง

ทุนที่ประกาศให้ นั้นแบ่งเป็นสาขา มีอยู่สาขาหนึ่งที่มี ๕ ทุน และระบุว่า ผู้มีสิทธิ์สอบสมัครชิงทุนต้องมีปริญญาอักษรศาสตรบัณฑิตหรือธรรมศาสตรบัณฑิต วิชาในสาขานี้มีภาษาอังกฤษ บรรณารักษศาสตร์ มานุษยวิทยา และสังคมวิทยา ปรัชญาและศาสนาเปรียบเทียบ และการหนังสือพิมพ์ ผู้สมัครชิงทุนต้องสอบภาษาอังกฤษ (ระดับอักษรศาสตรบัณฑิต) ภาษาฝรั่งเศส (หลักสูตรสองปีของคณะอักษรศาสตร์) และความรู้ทั่วไป

เมื่อกำหนดวิชาสอบไว้เช่นนี้ ผู้สมัครส่วนใหญ่จึงเป็นพวกอักษรศาสตรบัณฑิต แต่ก็มีพวกธรรมศาสตรบัณฑิต ๔ คนไปสมัครสอบด้วย และศาสตราจารย์วิสุทธิ์ บุญยกุล เป็นคนหนึ่ง ในจำนวนนี้ ท่านเล่าถึงการสอบชิงทุนไปศึกษาต่อต่างประเทศครั้งนั้นว่า

ผมไม่หวังอะไรมาก เพราะรู้ตัวว่าจะไปแข่งขันกับผู้ที่ยืนมาสูงกว่า ที่จริงผมชอบภาษาอังกฤษ อ่านและเขียนอังกฤษมามาก แต่เป็นภาษาในระดับง่าย ผมนึกถึงครูเตียง และครูโสภณ ซึ่งสอนภาษาอังกฤษให้ผมสมัยเรียนชั้นมัธยม ๗-๘ ท่านทั้งสองก็ได้แค่ประกาศนียบัตร ป.ม. ของจุฬายเท่านั้น แล้วผมจะไปสู้กับพวกที่เรียนสำเร็จเป็นอักษรศาสตรบัณฑิตแล้วได้อย่างไร ภาษาฝรั่งเศสผมก็เคยเรียนแค่ชั้นมัธยม ๗ และ ๘ ทั้งเป็นวิชาที่ผมไม่ชอบเสียด้วย แม้ว่าจะเคยเรียนเคมีด้วยตนเองโดยใช้ตำราภาษาฝรั่งเศสมาแล้วก็ตาม ก็ได้แต่เพียงอ่าน ไม่เคยฝึกเขียนเลย

วันแรกเป็นวันสอบความรู้รอบตัว ส่วนใหญ่เป็นความรู้ที่คนไทยทุกคนควรรู้ เช่น ประวัติศาสตร์ ประเพณี วัฒนธรรม และความรู้ทางวิทยาศาสตร์เบื้องต้นทั่วไป ผมตอบได้ทุกข้อ

วันที่สองตอนเช้าสอบภาษาอังกฤษ ข้อสอบแปลไทยเป็นอังกฤษและอังกฤษเป็นไทยนั้นไม่ยาก คิดว่าทำได้ดีพอสมควร แต่วรรณคดีอังกฤษนั้นทำไม่ได้ ชื่อนักประพันธ์แต่ละคน ชื่อวรรณคดีแต่ละเรื่องที่ถามมานั้นไม่เคยรู้จัก ต้องส่งกระดาษเปล่า และเกือบหมดกำลังใจ

ตอนบ้ายสอบเรียงความภาษาอังกฤษเรื่อง The economic situation in Thailand รู้สึกใจชื้นขึ้นขึ้นมามาก ผมรู้เรื่องราวเหตุการณ์ในระหว่างสงครามและผลของสงครามดี ผมวางโครงเรื่องแล้วลงมือเขียนคำนำซึ่งคิดว่าเขียนได้ดี ผมพูดถึงเรื่องเสรีไทย ผมรู้ว่าอเมริกาเห็นใจไทยและถือว่าองค์การเสรีไทยคือการแสดงเจตนารมณ์ของคนไทย อเมริกาจึงถือว่าการประกาศสงครามของไทยเป็นโมฆะ และไม่ถือว่าไทยเป็นศัตรู ส่วนด้านอังกฤษนั้น ผมเคยอ่าน The Formal Agreement (ซึ่งต่อมาแก้เป็น The Comprehensive Agreement) ที่อังกฤษบังคับให้รัฐบาลไทยส่งข่าวให้แก่อังกฤษหนึ่งล้านห้าแสนตันโดยไม่คิดมูลค่า ต้องจ่ายเงินชดเชยค่าทรัพย์สินของชาวอังกฤษในประเทศไทย ต้องสัญญาว่าจะไม่ชุดคอคอดกระ และกำหนดข้อผูกพันอื่นๆ อีกมากมายหลายอย่าง ผมเข้าใจว่าผมเขียนเรียงความเรื่องนี้ได้ดีพอใช้

วันสุดท้าย สอบภาษาฝรั่งเศส แปลฝรั่งเศสเป็นไทยนั้นง่าย แต่แปลไทยเป็นฝรั่งเศสนั้น ผมคิดว่าคงพอรู้เรื่องเท่านั้น รวมแล้วคิดว่าไม่อยู่ในเกณฑ์ดี

วันสอบสัมภาษณ์ปรากฏว่า หม่อมเจ้ารัชฎาภิเศก โสณกุล ทรงถามผมว่า “brush up” ภาษาอังกฤษมาจากไหน ผมทูลตอบไปว่าผมเป็นครูสอนวิชาภาษาอังกฤษมาหลายปี ท่านทรงซักต่อไปว่า เมื่อเคยเป็นครูทำไมไม่สอบ ป.ม. หาคความก้าวหน้าทางครูทำไมต้องไปเรียนธรรมศาสตร์ ผมอีกอึก ก็รู้อยู่ว่าท่านเป็นอธิการบดีของจุฬาฯ และจุฬากับธรรมศาสตร์สมัยนั้นรู้สึกไม่ค่อยสนิทกันนัก ผมอ้อมแอ้ม ทูลตอบไปว่า กำลังเรียนครู ป.ม. อยู่ แต่เพิ่งสอบได้สองชุด ส่วนเรื่องการเข้าเรียนที่ธรรมศาสตร์นั้นเป็นเพราะอยากมีปริญญา แต่ไม่มีทุนที่จะเข้าเรียนจุฬาฯ ได้

ท่านรัชฎาภิเศกทรงยิ้ม รับสั่งต่อไปว่า “Essay ของคุณใช้ได้ ชอบวิชาเศรษฐศาสตร์มากหรือ” ผมทูลตอบท่านไปว่าชอบพอสมควร ส่วนเรื่อง Essay ที่เขียนนั้น บังเอิญตรงกับเรื่องที่สนใจพอดี เลยเขียนไปทั้งหมดเท่าที่รู้ ให้เขียนมากกว่านั้นก็คงทำไม่ได้ ดูเหมือนกรรมการที่นั่งอยู่ด้วย ๒ หรือ ๓ คนหัวเราะ ท่านรัชฎาภิเศก รับสั่งต่อไปว่า “คุณเขียนได้ความดีมาก เนื้อหาชัดเจน Grammar ก็ใช้ได้ ดีใจด้วยนะ”

ตอนออกจากห้องสัมภาษณ์ ผมรู้สึกว่าจะเดินตัวลอยไม่ติดดินเลย และในที่สุดก็ทราบว่าเป็นกลุ่มห้าคนที่ได้รับทุนการศึกษาสาขานี้ ผมสอบได้เป็นอันดับที่สี่ และวิชาที่ผมต้องไปศึกษาก็คือปรัชญาและศาสนาเปรียบเทียบ

ศาสตราจารย์วิสุทธ์ บุญยกุล ออกเดินทางไปอเมริกาในวันที่ ๒๔ เมษายน ๒๔๙๒ เข้าอบรมปฐมนิเทศ (Orientation) ณ มหาวิทยาลัยมิชิแกนที่ Ann Arbor เป็นเวลาหกสัปดาห์ พออบรมเสร็จก็ติดต่อขอเข้าเรียนที่มหาวิทยาลัยมิชิแกน ได้เริ่มพบปัญหาทันที ปัญหาแรกคือสภามหาวิทยาลัยแห่งอเมริกาไม่เคยให้การรับรอง (accreditation) แก่มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง (ชื่อเต็มสมัยนั้น และเขียนเป็นภาษาอังกฤษว่า University of Moral and Political Science) มหาวิทยาลัยมิชิแกนจึงไม่อาจรับศาสตราจารย์วิสุทธ์ บุญยกุล ให้เข้าเรียนในระดับปริญญาโทได้ ปัญหาประการที่สองคือ วิชาศาสนาเปรียบเทียบไม่ใช่วิชาที่เปิดสอนทั่วไปในอเมริกา แต่เป็นวิชาพิเศษที่สอนในโรงเรียนศาสนาโดยเฉพาะ คงหาที่เรียนในมหาวิทยาลัยใดๆ ได้ยาก มหาวิทยาลัยมิชิแกนแนะนำให้ท่านศึกษาปริญญาตรีใหม่โดยเลือกวิชาปรัชญาเป็นวิชาเอก แล้วค่อยหาสถานที่ศึกษาวิชาศาสนาเปรียบเทียบภายหลัง

ศาสตราจารย์วิสุทธ์ บุญยกุล รายงานเรื่องนี้ให้นายเมอร์เรย์ ซีแชน (Murray Sheehan) ผู้ดูแลนักเรียนไทยในสหรัฐอเมริกาทราบ ปรากฏว่านายเมอร์เรย์ ซีแชนได้ติดต่อเรื่องนี้กับมหาวิทยาลัยเยล และฮาร์วาร์ดแล้วเหมือนกัน และได้คำตอบมาในลักษณะเดียวกัน แต่มีเพิ่มเติมว่า ดร.ดาเนียล อิงกอลส์ (Professor Daniel Ingalls) หัวหน้าภาควิชาสันสกฤตของมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ดแนะนำให้ติดต่อกับ ดร.นอร์แมน บราวน์ (Professor W. Norman Brown) ซึ่งเป็นศาสตราจารย์ภาษาสันสกฤตที่มหาวิทยาลัยเพนซิลวาเนีย

นายเมอร์เรย์ ซีแชน จึงติดต่อกับ ดร.นอร์แมน บราวน์ และได้เจรจาตกลงกันว่า มหาวิทยาลัยเพนซิลวาเนียจะยอมรับศาสตราจารย์วิสุทธ์ บุญยกุล เข้าเรียนในระดับบัณฑิตศึกษา (Graduate School) โดยจะต้องสอบ Graduate Record Examination (GRE) ได้คะแนนสูงตามเกณฑ์นั้น

ครั้งศึกษาอยู่มหาวิทยาลัย
เพนซิลวาเนีย สหรัฐอเมริกา

อย่างหนึ่ง และเปลี่ยนสาขาวิชามาเป็น Oriental Studies โดยเลือกวิชา
สันสกฤตและปรัญญาอินเดียเป็นวิชาเอกด้วยอีกอย่างหนึ่ง นายเมอร์เรย์ ซีแอน
ได้ขอร้องให้ศาสตราจารย์วิสุทธ์ บุญยกุล เข้าเรียนที่มหาวิทยาลัยเพนซิลวาเนีย
ตามเงื่อนไขดังกล่าว ท่านยอมตามและสอบได้ตามเงื่อนไข จึงได้เข้าเป็นนัก-
ศึกษาของมหาวิทยาลัยเพนซิลวาเนีย แต่วิชาเอกของท่านกลายเป็นวิชา
ภาษาสันสกฤต ซึ่งรวมภาษาบาลี ปรากฤต และวัฒนธรรมอินเดีย และมี
อิหร่านศึกษา (Iranian Studies) เป็นวิชารอง ซึ่งเลือกเรียนเฉพาะภาษา Old
Persian กับ Avestan ซึ่งใกล้เคียงกับภาษาของคัมภีร์ยุคแรกและภาษา
สันสกฤตโบราณ กับต้องศึกษาภาษา Khotanese ซึ่งมีใช้ในคัมภีร์ศาสนา
พุทธในเอเชียกลางด้วย ศาสตราจารย์วิสุทธ์ บุญยกุล ได้ศึกษาอยู่ที่
มหาวิทยาลัยแห่งนี้ถึง ๑๑ ปีเศษ ระยะเวลาที่ต้องเข้าโรงพยาบาลผ่าตัดรักษาโรค
กระเพาะและลำไส้เป็นผล และต้องเดินทางกลับประเทศไทยก่อนหน้าเขียน
วิทยานิพนธ์เสร็จ

การรับราชการ

ศาสตราจารย์วิสุทธ์ บุญยกุล เริ่มทำงานเป็นครูประจำโรงเรียนที่โรงเรียนเชิงชุมประชานุกูล จังหวัดสกลนคร ในปี พ.ศ. ๒๔๗๙ ครูประจำบาลสมัยนั้นไม่ใช่ข้าราชการ ไม่มีบำเหน็จบำนาญหรือสวัสดิการใดๆ ต่อมาโรงเรียนเปลี่ยนสถานะเป็นโรงเรียนเทศบาล แต่ก็มีสถานภาพเหมือนอย่างโรงเรียนประจำบาลอย่างเดิม ท่านเล่าถึงสถานะการเป็นครูในระยะแรกว่า

ได้เงินเดือนเดือนละ ๑๒ บาท แบ่งให้แม่ ๖ บาท ใช้เอง ๖ บาท โรงเรียนอยู่ห่างจากบ้าน ๒ กิโลเมตร ดั้นเช้าต้องรีบกินข้าวเช้า แต่งตัว แล้วเดินไปโรงเรียน ตอนเย็นเดินกลับ อาหารกลางวันผูกกับแม่ค้าเป็นรายเดือน มีข้าวราดแกงหนึ่งจาน ขนมอีกถ้วย มีน้ำเปล่าให้ด้วย ตอนนั้นสกลนครยังไม่มีโรงน้ำแข็ง จ่ายแม่ค้าเดือนละ ๗๕ สตางค์ เป็นครูประจำบาลอยู่ ๓ ปีเศษ ตั้งแต่ปี ๒๔๘๒ ทางกรมประกาศผลสอบครู ป.ป. ผมสอบได้ เลยได้เงินเดือนขึ้นเป็น ๒๖ บาท แบ่งให้แม่ ๑๓ บาท บ้าง ๑๔ หรือ ๑๕ บาท บ้าง แล้วก็ยังมีเงินเหลือไว้ใช้เองเดือนละสิบกว่าบาท ตอนนั้นมีจักรยานใช้แล้ว นับว่าสบายและโก้พอใช้ทีเดียว

ปลายปี พ.ศ. ๒๔๘๒ ศาสตราจารย์วิสุทธ์ บุญยกุล เข้าเป็นครูโรงเรียนประจำจังหวัดสกลนคร ซึ่งเป็นโรงเรียนเก่าของท่านเอง เริ่มมีฐานะเป็นข้าราชการตั้งแต่ปีนั้น มีเงินเดือนเดือนละ ๕๐ บาท ชีวิตครูในสมัยนั้นมีภาระที่หนักมาก ท่านให้รายละเอียดว่า

ต้องสอนหนักพอสมควร ตอนนั้นโรงเรียนเปิดสอนถึงชั้นมัธยมปีที่ ๖ แล้ว อาจารย์ใหญ่ให้ผมเป็นครูประจำชั้นมัธยมปีที่ ๕ และต่อมาให้เป็นครูประจำชั้นมัธยมปีที่ ๖ ผมต้องสอนทุกวิทยายกเว้นวิชาวิทยาศาสตร์ พลศึกษา ยุวชนทหาร และวาดเขียน โรงเรียนใช้เวลา ๙ โมงเช้า หยุดพักกลางวันหนึ่งชั่วโมง และตอนบ่ายอีก ๑๕ นาที เลิกเรียนบ่ายสามโมง อย่างนี้ทุกวันตั้งแต่วันจันทร์ถึงศุกร์ วันเสาร์ต้องสอนอีก ๒ ชั่วโมง ดกลงสอนสัปดาห์ละ

ประมาณ ๒๔ หรือ ๒๕ ชั่วโมง

ผมเองไม่รู้สึกรว่าสอนหนักเกินไป คงเป็นเพราะเมื่อเป็นครู รัฐบาลเคยชินกับการสอนแต่เช้าจนเย็นมาแล้ว สอนทุกวิชา รวมทั้งการกีฬา วิชาลูกเสือ วาดเขียนและการฝีมือ นอกจากนี้ เมื่อเป็นครู รัฐบาลเคยถูกส่งไปช่วยสอนในโรงเรียนบางตำบลที่ขาดครู โรงเรียนที่ว่ามีชั้นเรียนประถมหนึ่งถึงประถมสี่ แต่มีครูเหลือแค่คนเดียว เลยถูกส่งไปช่วยสอน รวมเป็นครูสองคน สอนนักเรียนสี่ชั้น ไม่มีแม้แต่วิชาหนึ่งพัก ฉะนั้นพอมาเป็นครู โรงเรียนรัฐบาล ได้พักวันละชั่วโมงบ้าง สองชั่วโมงบ้าง เลยรู้สึกว่ามันไม่ค่อยหนักนัก

ถ้าพูดถึงวิธีสอน ต้องยอมรับว่าผมสอนเด็กแบบป้อนให้เกือบทุกอย่างเหมือนกัน ยกเว้นภาษาอังกฤษ ซึ่งผมสละเวลาสอนให้เป็นพิเศษบ่อยๆ และใช้“ลูกเล่น”ของผมเอง ผมเข้าใจว่าภาษาอังกฤษของผมโดยเฉพาะการเขียนดีขึ้นและแน่นขึ้นในตอนที่ผมเป็นครูนี้เอง

ชีวิตข้าราชการสมัยนั้นไม่เหมือนสมัยนี้ เป็นครูอยู่โรงเรียนรัฐบาล ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๘๒ ถึง พ.ศ. ๒๔๘๖ ไม่ได้เงินเดือนขึ้นแม้แต่บาทเดียว คิดเฉลี่ยแล้ว ข้าราชการสมัยนั้นต้องทำงานประมาณ ๕ ปี จึงจะได้เงินเดือนขึ้นหนึ่งขั้น แต่เมื่อทุกคนอยู่ในสภาพเดียวกัน ไม่มีปัญหาเรื่องเงินเพื่อ ก็ยอมรับสภาพและไม่บ่นมากนัก

ศาสตราจารย์วิสุทธ์ บุษยกุล เป็นครูโรงเรียนรัฐบาลอยู่ ๔ ปีเศษ เข้าทำงานในขบวนการเสรีไทย ๓ ปีเศษ จนขบวนการสลายตัวไปในต้นปี พ.ศ. ๒๔๙๐

พ.ศ. ๒๔๙๐ เข้ารับราชการที่กองภาษีเงินได้กรมสรรพากร ปีต่อมาได้สอบชิงทุนไปศึกษาต่อ ณ สหรัฐอเมริกา โอนจากกรมสรรพากรมารับราชการในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๙๔

ท่านเดินทางกลับประเทศไทยต้นปี พ.ศ. ๒๕๐๔ ทางการบรรจุเป็นอาจารย์สอนวิชาภาษาไทยและภาษาบาลีสันสกฤตอยู่ใน “แผนกภาษาไทยและภาษาโบราณตะวันออก” ของคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สมัยเพิ่งเดินทางกลับประเทศไทย
และบรรจุเป็นอาจารย์คณะอักษร-
ศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ต่อมาแผนกนี้แยกออกเป็นสองภาควิชา คือ ภาควิชาภาษาไทย และภาควิชา
ภาษาตะวันตก ท่านได้เป็นอาจารย์ประจำอยู่ในภาควิชาภาษาตะวันตก
เรื่อยมาจนเกษียณอายุราชการในปี พ.ศ. ๒๕๒๓ มีตำแหน่งเป็นอาจารย์
อาจารย์ชั้นพิเศษ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ รองศาสตราจารย์ตามลำดับ และได้
รับพระมหากฤษฎาธิคุณโปรดเกล้าฯ ให้ดำรงตำแหน่งศาสตราจารย์พิเศษ คณะ
อักษรศาสตร์ เมื่อพ.ศ. ๒๕๒๖

ขณะที่รับราชการอยู่ในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยนอกจากงานสอนแล้ว
ท่านได้ดำรงตำแหน่งต่าง ๆ ในคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยอีก
หลายตำแหน่ง เช่น

- หัวหน้าภาควิชาภาษาตะวันตก คณะอักษรศาสตร์
- กรรมการกิจการนิสิตของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ประธานกรรมการกิจกรรมนิสิตของคณะอักษรศาสตร์
- บรรณาธิการวารสารอักษรศาสตร์

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรม-
ราชกุมารี ทรงพระกรุณาพระราชทานน้ำ
สงกรานต์เนื่องในเทศกาลสงกรานต์

พระราชนัดดาพระราชนุญาติให้ถวายน้ำ
สงกรานต์เนื่องในวันสงกรานต์เป็นประจำ
ทุกปี

กรรมการในคณะกรรมการจัดการศึกษาถวายสมเด็จพระเทพ-
รัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ขณะทรงศึกษาอยู่ในจุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย ทั้งในระดับปริญญาตรีและปริญญาโท

ประธานการสอบวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาโท สาขาวิชา
ภาษาบาลีและสันสกฤต ของบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ฯลฯ

แม้ว่าศาสตราจารย์วิสุทธ์ บุษยกุล ได้เกษียณอายุราชการแล้วตั้งแต่
เดือนตุลาคม พ.ศ. ๒๕๒๓ ท่านก็ยังคงเป็นอาจารย์พิเศษสอนวิชาสันสกฤตใน
ระดับปริญญาโทของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยอยู่ ตามแต่บัณฑิตวิทยาลัยจะ
ขอร้อง ระยะหลังนี้ได้เพลาลงบ้างด้วยเหตุสูงอายุ

การปฏิบัติงานพิเศษ

ด้วยความเป็นผู้ทรงคุณวุฒิวิชาภาษาไทยและภาษาตะวันตก มี
ความรู้ดีในวิชาภาษาบาลีสันสกฤตและภารตวิทยา ศาสตราจารย์วิสุทธ์ บุษยกุล
จึงได้รับเชิญเป็นอาจารย์สอนวิชาภาษาสันสกฤตระดับปริญญาตรี และ
ปริญญาโทในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และมหา
วิทยาลัยศิลปากร เป็นวิทยากรบรรยายพิเศษ ปาฐกถา ตลอดจนเป็นกรรมการ

ในคณะกรรมการวิชาการต่างๆ ของมหาวิทยาลัย และสถาบันหรือหน่วยราชการอื่น ตลอดจนเป็นวิทยากรของสื่อมวลชนด้วย เช่น

เป็นกรรมการพิจารณาหลักสูตรและพิจารณาผลงานทางวิชาการ

เป็นกรรมการตรวจพิจารณาผลงานทางวิชาการในการเลื่อนตำแหน่งทางวิชาการ ระดับศาสตราจารย์ ของทบวงมหาวิทยาลัย

เป็นกรรมการตรวจพิจารณาผลงานทางวิชาการในการเลื่อนตำแหน่งทางวิชาการ ระดับรองศาสตราจารย์และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และมหาวิทยาลัยศิลปากร

เป็นกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิในการพิจารณาหลักสูตรสาขาวิชาภาษาสันสกฤต วิชาโบราณคดี และตรรกวิทยา ของมหาวิทยาลัยศิลปากร

เป็นประธานคณะกรรมการมาตรฐานการศึกษาวิทยาลัยเอกชนสาขาวิชาภาษาของทบวงมหาวิทยาลัย (พ.ศ. ๒๕๒๕ ถึง ๒๕๓๑)

เป็นกรรมการเผยแพร่ความรู้

เป็นกรรมการบริหารโครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน โดยพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. ๒๕๑๒ - ปัจจุบัน)

เป็นกรรมการที่ปรึกษาในคณะกรรมการจัดทำหนังสือเรียน และคู่มือครูภาษาไทยวิชาบังคับ ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ของกรมวิชาการ

เป็นกรรมการที่ปรึกษาในคณะกรรมการเผยแพร่ความรู้ภาษาไทยผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ของกรมวิชาการ

เป็นกรรมการที่ปรึกษาในคณะกรรมการจัดทำหนังสืออุเทศภาษาไทย ของกรมวิชาการ

เป็นกรรมการบัญญัติศัพท์

เป็นกรรมการบัญญัติศัพท์ ของราชบัณฑิตยสถาน รวม ๕ คณะ

เป็นกรรมการบัญญัติศัพท์อุคตศึกษา ของทบวงมหาวิทยาลัย

เป็นอนุกรรมการบัญญัติศัพท์กิจการอวกาศ ของกระทรวงคมนาคม
เป็นกรรมการบัญญัติศัพท์ ของสำนักงานมาตรฐานอุตสาหกรรม

เป็นผู้แสดงปาฐกถา

เป็นผู้แสดงปาฐกถา (Inaugurating speaker) ในการประชุม
สัมมนารามายณะนานาชาติครั้งที่ ๑๑ ณ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พ.ศ. ๒๕๓๗

เป็นวิทยากรสื่อมวลชน

เป็นวิทยากรในสาขา “เรื่องของไทย” ของสถานีวิทยุโทรทัศน์
กองทัพบก ช่อง ๕ รายการ “ปกิณกวิทยา” (พ.ศ. ๒๕๑๓-๒๕๑๘) และรายการ
“การบินไทยไขจักรวาล” (พ.ศ. ๒๕๑๙-ปัจจุบัน)

รับเชิญไปดูงานต่างประเทศ

เป็นแขกของรัฐบาลอินเดีย (Indian Council for Cultural
Relations) ไปเยี่ยมสถาบันที่มีการสอนวิชาภาษาสันสกฤตในอินเดีย พ.ศ. ๒๕๑๘

ได้รับเชิญจากมูลนิธิญี่ปุ่น (The Japan Foundation) ไปดูการ
ศึกษาวิชาภาษาสันสกฤตและพระพุทธศาสนาในประเทศญี่ปุ่น พ.ศ. ๒๕๒๐

ผลงานวรรณกรรม

ศาสตราจารย์วิสุทธ์ บุญยกุล ได้เรียบเรียงตำรา บทความทางวิชาการ
และร่วมจัดทำหนังสือวิชาการไว้เป็นจำนวนมาก ดังนี้

ผลงานที่จัดทำผู้เดียว

ตำรา

ภาษาบาลีเบื้องต้น (อัดสำเนาสำหรับนิสิตคณะอักษรศาสตร์)

แบบเรียนภาษาสันสกฤต เล่ม ๑ ใช้เป็นตำราเรียนภาษา
สันสกฤต ของคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พิมพ์แล้วหลายครั้ง
ครั้งสุดท้ายเมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๓

แบบเรียนภาษาสันสกฤตเล่ม ๑ ใช้กัน
อย่างกว้างขวางในคณะอักษรศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

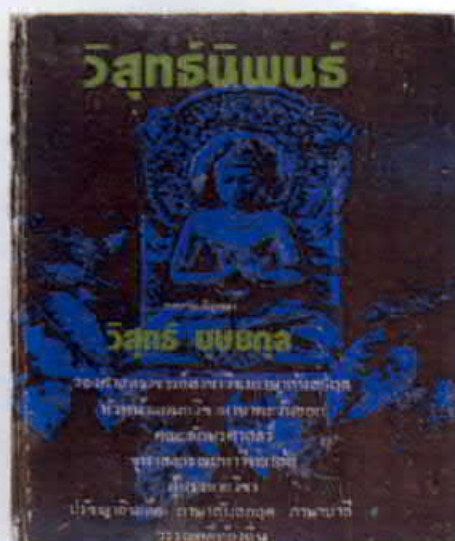
ศาสตราจารย์วิสุทธ์ บุญกุล “Glossary of Buddhist terms,” ตีพิมพ์ใน Buddhism into the Year 2000, Proceedings of the international 1990 Conference on Buddhism, sponsored by the Dhammakaya Foundation.

บทความวิชาการ

ศาสตราจารย์วิสุทธ์นิพนธ์ รวบรวมบทความทางวิชาการเกี่ยวกับการดัตวิทยา ภาษาบาลีสันสกฤต และอื่นๆ มากกว่า ๒๕ เรื่อง โอเดียนสโตร์จัดพิมพ์ พ.ศ. ๒๕๒๐ (๖๐๔ หน้า)

ศาสตราจารย์วิสุทธ์นิพนธ์ “กว่าโลกจะอ่านตัวอักษรพราหม์ออก” พิมพ์ในหนังสือที่ระลึกโอกาสฉลองอายุ ๘๐ ปี ของศาสตราจารย์หม่อมหลวงจิรายุ นพวงศ์ องคมนตรี พ.ศ. ๒๕๓๕

ศาสตราจารย์วิสุทธ์นิพนธ์ “การตรวจชำระงานตัวเขียน” พิมพ์ในหนังสือที่ระลึกโอกาสฉลองอายุครบ ๘๐ ปี ของศาสตราจารย์ฉลวย วุฒาภักดิ์ พ.ศ. ๒๕๓๖

หนังสือ วิสุทธนิพนธ์ รวมบทความ
เกี่ยวกับการศึกษาและภาษาบาลี
สันสกฤตที่น่าสนใจ

“เดือนและฤดูในวรรณคดีสันสกฤต” พิมพ์ในหนังสือที่
ระลึกในวโรกาสฉลองพระชนมายุ ๘๐ พรรษา ของสมเด็จพระญาณสังวร
สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก พ.ศ. ๒๕๓๖

“แบบเรียนภาษาไทยของพระยาศรีสุนทรโวหาร” พิมพ์ใน
สารสถาบันภาษาไทย ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๓ กรกฎาคม-กันยายน พ.ศ. ๒๕๓๘

Ramayana, Ramakien and Phra Lak Phra Ram” พิมพ์ใน
วารสาร ราชบัณฑิตยสถาน เมษายน ๒๕๓๘

“ข้อสังเกตเกี่ยวกับภาษาบาลีสันสกฤตในภาษาไทย” พิมพ์
ในหนังสือคู่มือครูภาษาไทย ชุด วรรณสารวิจักษณ์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔

“ข้อบุคคลสำคัญในมหาภารตะที่มีกล่าวถึงในบทกวีพระ-
เกียรติสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถในเรื่องยวนพ่าย” พิมพ์ในวารสารภาษา-
และวรรณคดีไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ธันวาคม ๒๕๔๐

งานแปลเอกสารและหนังสือ

เป็นผู้แปลเอกสารและหนังสือเป็นภาษาอังกฤษให้แก่
ราชบัณฑิตยสถานตามที่ได้รับการขอร้อง เช่น

แปลบทความเรื่อง “The “SUPPORT” Project at the Royal
Folk Arts and Crafts Centre, Bangsai, Ayuthaya” by Sawai Mongkolkasem
จากต้นฉบับภาษาไทย พิมพ์ในหนังสือที่ระลึกเนื่องในพระราชพิธีมหามงคล
เฉลิมพระชนมพรรษา ๕ รอบ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ
ราชบัณฑิตยสถานจัดพิมพ์ทูลเกล้า ฯ ถวาย พ.ศ. ๒๕๓๕

แปลเอกสารได้ตอบเกี่ยวกับการตอบคำถามทางวิชาการ
สุนทรพจน์ คำนำ หนังสือ

ฯลฯ

งานเขียนสารานุกรม

เขียนคำอธิบายศัพท์ในสารานุกรม ดังต่อไปนี้
สารานุกรมไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน

ชฎิล

ชนเมชัย

เทวสถาน

ธนิษฐา

ธนูเวท

ธูวดารา (ธรรูดารา)

นักษัตร ๑

นักษัตร ๒

สันสกฤต (ภาษา)

สารานุกรมสุโขทัยศึกษา ฉบับมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช

กังสดาล

ขอมสبادโขลญลำพง

ไตรภูมิภกา
พระโพธิสัตว์
รูจาครี
หมอนนั่งหมอนโนน
พระอิศวร

ผลงานที่จัดทำในคณะกรรมการหรือทำงานร่วมกับบุคคลอื่น งานเขียนภาษาอังกฤษ

เมื่อยังเป็นนักศึกษาอยู่ที่มหาวิทยาลัยเพนซิลวาเนีย เคยทำงานเป็นผู้ช่วยของ ดร. Royal W. Weiler ตรวจชำระงานภาควิทยาภาค ๑ และภาค ๓ ในโครงการตำราของมหาวิทยาลัยโคลัมเบีย เมื่อสำเร็จได้ตีพิมพ์เป็นเล่มชื่อว่า Sources of Indian Tradition (งานนี้ราชบัณฑิตยสถานได้แปลเป็นไทยแล้ว แต่ผู้แปลมิได้แปลที่มาของโครงการมหาวิทยาลัยโคลัมเบีย และไม่กล่าวถึงผู้ทำงาน งานที่ศาสตราจารย์วิสุทธ์ บุญยกุล มีส่วนร่วมมีประมาณ ๑๓๐ หน้า ในฉบับภาษาอังกฤษ และมากกว่า ๒๕๐ หน้าในฉบับแปล)

งานเขียนภาษาไทย

หากกล่าวโดยพื้นฐานการศึกษา ประสบการณ์ ตำแหน่งทางวิชาการในมหาวิทยาลัยและในทบวงมหาวิทยาลัย ศาสตราจารย์วิสุทธ์ บุญยกุล เป็นปราชญ์ทางภาษาสันสกฤตและการดวิทยา (Indology) มีความชำนาญในวรรณคดีไทย หลักภาษาไทย ภาษาอังกฤษ และภาษาท้องถิ่นภาคตะวันออกเฉียงเหนือ อาจกล่าวได้ว่าเป็นนักวิชาการในสายอักษรศาสตร์หรือมนุษยศาสตร์เต็มตัว แต่เมื่อได้มาเป็นกรรมการวิชาการในราชบัณฑิตยสถานตั้งแต่ปี ๒๕๒๙ ได้แสดงให้เห็นประจักษ์ชัดเพิ่มเติมอีกว่า เป็นผู้มีความรู้ความเข้าใจทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี สามารถเข้าใจเนื้อหา และปัญหาต่างๆ ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีในมุมมองของนักมนุษยศาสตร์ได้เป็นอย่างดี ราชบัณฑิตยสถานจึงได้แต่งตั้งศาสตราจารย์วิสุทธ์ บุญยกุล ให้ดำรงตำแหน่งกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิในคณะกรรมการวิชาการคณะต่าง ๆ ในสำนักศิลปกรรม

และสำนักวิทยาศาสตร์หลายคณะตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๒๙ ดังนี้

คณะกรรมการชำระพจนานุกรม มีหน้าที่ตรวจพิจารณาชำระปรับปรุงคำและบทนิยามในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พร้อมทั้งเก็บคำเพิ่มเติมและทำบทนิยาม ผลงานที่ศาสตราจารย์วิสุทธิ์ บุญยกุล มีส่วนร่วม และได้จัดพิมพ์เผยแพร่แล้ว คือ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕ ฉบับพิมพ์ครั้งที่ ๓ ถึงครั้งที่ ๖ (พิมพ์ พ.ศ. ๒๕๓๐ ถึง พ.ศ. ๒๕๓๙)

คณะกรรมการจัดทำพจนานุกรมศัพท์วรรณคดีไทย มีหน้าที่รวบรวมคำศัพท์ต่าง ๆ ที่ปรากฏในวรรณคดีไทยแต่ละสมัย ให้ความหมายและบทนิยามของศัพท์นั้นๆ และยกตัวอย่างประกอบ หากศัพท์ใดมีรายละเอียดมากก็จัดทำคำอธิบายโดยละเอียดไว้ในภาคผนวก ผลงานที่ศาสตราจารย์วิสุทธิ์ บุญยกุล มีส่วนร่วมมีดังนี้

พจนานุกรมศัพท์วรรณคดีไทยลิลิตยวนพ่าย

พจนานุกรมศัพท์วรรณคดีไทยมหาชาติคำหลวง

คณะกรรมการจัดทำพจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมท้องถิ่นไทยภาคอีสาน มีหน้าที่รวบรวมคำศัพท์ต่าง ๆ ที่ปรากฏในวรรณกรรมท้องถิ่นไทยภาคอีสาน ให้ความหมายและบทนิยามของศัพท์นั้นๆ และยกตัวอย่างประกอบ หากศัพท์ใดมีรายละเอียดมากก็จัดทำคำอธิบายโดยละเอียดไว้ในภาคผนวกงานที่ศาสตราจารย์วิสุทธิ์ บุญยกุล มีส่วนร่วม ได้แก่ พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมท้องถิ่น เรื่อง ท้าวฮุ่งหรือท้าวเจือง

คณะกรรมการกำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการใช้ภาษาไทย มีหน้าที่ประมวลปัญหาการใช้ภาษาไทยเรื่องต่าง ๆ มาดำเนินการกำหนดหลักเกณฑ์ให้เป็นมาตรฐาน ผลงานที่ศาสตราจารย์วิสุทธิ์ บุญยกุล มีส่วนร่วมมีดังนี้

หลักเกณฑ์การใช้เครื่องหมายวรรคตอนและเครื่องหมายอื่น ๆ

หลักเกณฑ์การอ่านเครื่องหมายต่างๆ (รวมพิมพ์ในหนังสืออ่านอย่างไรและเขียนอย่างไร)

การใช้ลักษณนาม

หลักเกณฑ์โครงสร้างของตัวอักษรไทย

หลักเกณฑ์การให้ราชาศัพท์

คณะกรรมการจัดทำหนังสือโลกนิติ-สุดวิธานนิติบาลี-โรมัน-ไทย-อังกฤษ มีหน้าที่ตรวจชำระต้นฉบับโลกนิติคาถาและสุดวิธานนิติคาถาภาษาบาลีถอดเป็นอักษรโรมัน แล้วแปลเป็นภาษาไทยและภาษาอังกฤษ จัดพิมพ์เป็นหนังสือ โลกนิติ-สุดวิธานนิติ บาลี-โรมัน-ไทย-อังกฤษ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน ที่ระลึกในงานฉลองสิริราชสมบัติครบ ๕๐ ปี และพระราชพิธีกาณฐนาภิเษกของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

คณะกรรมการบัญญัติศัพท์คอมพิวเตอร์ มีหน้าที่บัญญัติศัพท์วิชาคอมพิวเตอร์เป็นภาษาไทยและเขียนคำอธิบายศัพท์ ปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติม และรวบรวมศัพท์ที่เกิดขึ้นใหม่ ผลงานที่ศาสตราจารย์วิสูตร บุษยกุล มีส่วนร่วมด้วยและได้ตีพิมพ์แล้วคือ

หนังสือศัพท์คอมพิวเตอร์ พิมพ์ครั้งที่ ๑ ถึงครั้งที่ ๔ (พ.ศ. ๒๕๓๓ ถึง พ.ศ. ๒๕๔๐)

หนังสือ ศัพท์คอมพิวเตอร์ ซึ่ง ศาสตราจารย์วิสูตร บุษยกุล เป็นรองประธานกรรมการจัดทำ เป็นหนังสือเล่มหนึ่งในจำนวนหลายเล่มเกี่ยวกับการบัญญัติศัพท์ที่ท่านเป็นกำลังสำคัญในการจัดทำ

ผลงานบางส่วนของศาสตราจารย์วิสุทธิ์ บุญยกุล

คณะกรรมการบัญญัติศัพท์วิทยาศาสตร์ มีหน้าที่บัญญัติศัพท์วิทยาศาสตร์เป็นภาษาไทยและเขียนคำอธิบายศัพท์ และพิจารณารับรองศัพท์บัญญัติที่หน่วยราชการอื่นเป็นผู้จัดทำ แล้วเสนอขอให้ราชบัณฑิตยสถานพิจารณารับรอง ผลงานที่ศาสตราจารย์วิสุทธิ์ บุญยกุล มีส่วนร่วมมีดังนี้

ศัพท์วิทยาศาสตร์ พิมพ์ครั้งที่ ๒ ถึงครั้งที่ ๔ (พ.ศ. ๒๕๓๙ ถึง พ.ศ. ๒๕๓๖)

พิจารณารับรองศัพท์บัญญัติวิชาการพิมพ์

พิจารณารับรองศัพท์บัญญัติวิชาการถ่ายภาพ

พิจารณารับรองศัพท์บัญญัติทันตแพทยศาสตร์

คณะกรรมการบัญญัติศัพท์วิศวกรรมอุตสาหกรรม มีหน้าที่บัญญัติศัพท์วิชาวิศวกรรมอุตสาหกรรมเป็นภาษาไทยและเขียนคำอธิบายศัพท์ โดยดำเนินการกิจต่อจากคณะอนุกรรมการบัญญัติศัพท์วิศวกรรมศาสตร์สาขาเครื่องจักรกลและอุตสาหกรรม

คณะกรรมการบัญญัติศัพท์วิศวกรรมเครื่องกล มีหน้าที่บัญญัติศัพท์วิชาวิศวกรรมเครื่องกลเป็นภาษาไทยและเขียนคำอธิบายศัพท์โดยดำเนินการกิจต่อจากคณะอนุกรรมการบัญญัติศัพท์วิศวกรรมศาสตร์สาขาเครื่องกลและอุตสาหกรรม ผลงานที่ศาสตราจารย์วิสุทธิ์ บุญยกุล มีส่วนร่วมและได้จัดพิมพ์ไปแล้วมีดังนี้

ศัพทธานยन्द

พจนานุกรมศัพท์ปรับอากาศ

คณะกรรมการบัญญัติศัพท์สาขาวิชาการพิมพ์ มีหน้าที่บัญญัติศัพท์วิชาการพิมพ์เป็นภาษาไทยและเขียนคำอธิบายศัพท์ ผลงานที่ศาสตราจารย์วิสุทธ์ บุษยกุล มีส่วนร่วมและได้จัดทำไปแล้วคือ

ศัพท์บัญญัติวิชาการพิมพ์

ชีวิตครอบครัว

ศาสตราจารย์วิสุทธ์ บุษยกุล สมรสกับนางสาวปจรรย์ ตีรสวัสดิชัย เมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๒ มีธิดา ๒ คน ชื่อ นางปวีณสุดา สปาร์โรว์ และ นางวิภาจรรย์ กุศลนันท์

นางปจรรย์ บุษยกุล ถึงแก่กรรมเมื่อ ๑๕ เมษายน ๒๕๓๕

ศาสตราจารย์วิสุทธ์ บุษยกุล อยู่บ้านเลขที่ ๔๘๓ ซอยจุฬาลัมพันธ์ ถนนพระรามที่ ๙ แขวงบางกะปิ เขตห้วยขวาง กรุงเทพฯ ๑๐๓๒๐

การได้รับการเชิดชูเกียรติ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์อันมีเกียรติยิ่งแก่ศาสตราจารย์วิสุทธ์ บุษยกุล ที่สำคัญได้แก่

พ.ศ. ๒๕๑๕	เหรียญรัตนาภรณ์รัชกาลที่ ๙ ชั้นที่ ๕
พ.ศ. ๒๕๑๗	ทวีติยาภรณ์มงกุฎไทย
พ.ศ. ๒๕๒๑	ทวีติยาภรณ์ช้างเผือก
พ.ศ. ๒๕๔๑	ดติยจุลจอมเกล้าวิเศษ

ประวัติการศึกษาและการทำงานของศาสตราจารย์วิสุทธ์ บุษยกุล นั้น เห็นได้ว่า ท่านเป็นตัวอย่างของบุคคลผู้มีปัญญา มีความมุ่งมั่น พากเพียร ไม่

ย่อท้อต่ออุปสรรค การเป็นผู้เฝ้าศึกษาหาความรู้อยู่เสมอของท่าน ทำให้ท่านเป็นผู้รู้ยิ่งทางด้านภาษาสันสกฤตและภารตวิทยา มีความเชี่ยวชาญอย่างสูง ด้านวรรณคดีไทย หลักภาษาไทย ภาษาอังกฤษ และภาษาท้องถิ่นภาคตะวันออกเฉียงเหนือ นอกจากในสายอักษรศาสตร์หรือมนุษยศาสตร์แล้ว ท่านยังเป็นผู้มีความรู้ความเข้าใจอย่างดีในสายวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีผู้หนึ่งด้วย ซึ่งยากที่หาบุคคลใดเสมอเหมือนที่มีความรู้ความสามารถทั้งสองสายอย่างสมดุลกัน นอกจากความเชี่ยวชาญด้านต่าง ๆ อันเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปในวงการแล้ว จากประวัติของท่านจะเห็นถึงความเสียสละอุทิศตนอย่างสูงสุดเพื่อประเทศชาติ และความเจริญก้าวหน้าในวิชาการต่อเนื่องนานกว่าครึ่งศตวรรษ ควรแล้วที่ท่านจะได้รับยกย่องว่าเป็น “ปูชนียาจารย์” และ “ปราชญ์” คนสำคัญคนหนึ่งของแผ่นดิน

บรรณานุกรม

วิสุทธิ์ บุญกุล. แบบเรียนภาษาสันสกฤต เล่ม ๑. กรุงเทพฯ : ภาควิชาภาษาตะวันออก คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๓.

_____ วิสุทธีนิพนธ์. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๐.

“ศาสตราจารย์วิสุทธิ์ บุญกุล” สัมภาษณ์. ๒๐ เมษายน ๒๕๔๒ โดยปราณี ปราบริปู และ ลัดติยา อมรสมานกุล.

ศาสตราจารย์ ดร.คุณบรรจบ พันธุเมธา

ข้อเตือนใจ

อย่าได้ประมาทว่าเราจะไม่เจ็บ
อย่าได้ประมาทว่าเราจะไม่จน
อย่าได้ประมาทว่าเราจะไม่บกพร่องในการงาน
เพราะเหตุที่ไม่คาดฝันอาจเกิดขึ้นได้เสมอทุกเวลา
เพื่อความไม่ ประมาท พึงตั้ง สติมั่นในที่ทั้งปวง

คุณบรรจบ พันธุเมธา

เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่า ศาสตราจารย์ ดร.บรรจบ พันธุเมธา เป็นผู้ทรงคุณวุฒิในด้านภาษาไทย เชี่ยวชาญภาษาไทย ถิ่นในประเทศไทยและภาษาไทนอกประเทศไทย นอกจากนี้ยังเป็นผู้ที่มีความรอบรู้ในภาษาถิ่นอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับภาษาไทย ได้แก่ ภาษาบาลี ภาษาสันสกฤต ภาษาเขมร ภาษามอญ ภาษาจีน และภาษามลายู

ศาสตราจารย์ ดร.บรรจบ พันธุเมธา ได้เขียนตำราที่มีคุณค่าทางภาษาไทยหลายเล่ม หนังสือ ลักษณะภาษาไทย ของท่านเป็นเครื่องยืนยันว่าท่านเป็นนักไวยากรณ์ไทยและเป็นครูภาษาไทยที่สามารถถ่ายทอดความรู้ให้ผู้อ่านได้เข้าใจลักษณะภาษาไทยอีกด้วย ในฐานะที่เป็นครูภาษาไทย ศาสตราจารย์ ดร. บรรจบ พันธุเมธา มิได้เพียงแค่ปฏิบัติหน้าที่ผู้สอนเท่านั้น แต่ได้เป็นกำลังสำคัญในการเสนอให้มีการสอนภาษาไทยในลักษณะที่เน้นการใช้ภาษา อันเป็นผลทำให้วิชาดังกล่าวเป็นวิชาที่บรรจุอยู่ในหลักสูตรภาษาไทยในทุกระดับการศึกษา

ศาสตราจารย์ ดร. บรรจบ พันธุเมธา เป็นสตรีไทยคนแรกที่ได้อุทิศตนเพื่อการศึกษาวิจัยภาษาตระกูลไท ด้วยการเดินทางไปศึกษาภาษาไทในหมู่บ้านชาวไทนอกประเทศไทย โดยมีได้ย้อยทอดความเหนื่อยยากและอุปสรรคนานัปการ และได้นำความรู้ที่ได้รับนั้นมาเผยแพร่ในรายการวิทยุ ในวารสารและนิตยสารต่อเนื่องกันมาตั้งแต่ปีพุทธศักราช ๒๔๙๗... นอกจากนี้ศาสตราจารย์ ดร.บรรจบ พันธุเมธา ยังได้เป็นกำลังสำคัญของกรรมการชำระปทานุกรมของราชบัณฑิตยสถาน กรรมการบัญญัติศัพท์วิทยาศาสตร์ กรรมการปรับปรุงหลักเกณฑ์การทับศัพท์ และกรรมการอื่นๆ อีกหลายกรรมการ และยังเป็นผู้รวบรวมและเผยแพร่ความรู้ในด้านภาษาที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมอีกด้วย

ข้อความข้างต้นเป็นส่วนหนึ่งของคำประกาศยกย่อง ศาสตราจารย์ ดร. บรรจบ พันธุเมธา ในฐานะที่ได้อุทิศตนเพื่อทะนุบำรุงส่งเสริมและเผยแพร่วรรณคดีภาษาไทยอย่างดีเด่นตลอดมา ซึ่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้จัดพิธีประกาศและพิธีพระราชทานพระเกียรติยศแก่ท่านขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๕ เพื่อเป็นเครื่องแสดงเกียรติคุณให้ปรากฏสืบไป

นอกจากเกียรติคุณข้างต้นแล้ว จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สถาบันการศึกษา และหน่วยงานอื่นยังได้ประกาศสดุดีศาสตราจารย์ ดร.บรรจบ พันธุเมธา ในฐานะเป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นแบบอย่าง มีความ پاکเพียร ใฝ่ศึกษาหาความรู้ด้านภาษาและวัฒนธรรมไทยอย่างลึกซึ้งสม่ำเสมอ และเผยแพร่ผลงานให้ประชาชนทั่วไปได้รับรู้ การได้รับพระราชทานปริญญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ซึ่งสถาบันการศึกษาต่าง ๆ เป็นผู้เสนอ และการได้รับรางวัลเกียรติยศจากหน่วยงานต่าง ๆ ย่อมเป็นที่ประจักษ์ถึงความเป็นปราชญ์ของท่านได้อย่างดียิ่ง

กำเนิด

ศาสตราจารย์ ดร. คุณบรรจบ พันธุเมธา เกิดเมื่อวันที่ ๙ เมษายน ๒๔๖๓ ณ บ้านในตรอกถนนบ้านหม้อ แขวงวังบูรพาภิรมย์ เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร เมื่อครั้งยังเป็นตำบลวังบูรพาภิรมย์ อำเภอพระนคร จังหวัดพระนคร เป็นบุตรคนที่ ๗ ในจำนวน ๙ คน ของนายผัน นางเจิม พันธุเมธา บิดาของท่านมีอาชีพเป็นครู ศาสตราจารย์ ดร.คุณบรรจบ พันธุเมธา จึงกำเนิดในครอบครัวที่เป็นครูและคลุกคลีอยู่กับการส่งเสริมพัฒนาเยาวชนมาแต่เยาว์วัย

การศึกษาในสถานศึกษาและการศึกษาด้วยตนเอง

ศาสตราจารย์ ดร. คุณบรรจบ พันธุเมธา รับการศึกษาขั้นต้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๘ ที่โรงเรียนหุดะวะนิช เรียกกันทั่วไปว่า โรงเรียนครูสาลี อยู่ถนนบ้านหม้อ ครั้นจบชั้นประถมปีที่ ๒ ใน พ.ศ. ๒๔๖๙ ได้ย้ายเข้ามาศึกษาต่อที่โรงเรียนเสาวภา ใน พ.ศ. ๒๔๗๐ และสำเร็จชั้นมัธยมปีที่ ๖ ซึ่งเป็นชั้นสูงสุดของโรงเรียนใน พ.ศ. ๒๔๗๖ หลังจากนั้นได้ไปศึกษาต่อที่โรงเรียนเบญจมราชาลัย จนสำเร็จชั้นมัธยมปีที่ ๘ ใน พ.ศ. ๒๔๗๘

การศึกษาระดับอุดมศึกษานั้น ศาสตราจารย์ ดร.คุณบรรจบ พันธุเมธา ได้เข้าศึกษาในคณะอักษรศาสตร์และวิทยาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เมื่อพ.ศ. ๒๔๗๙ วิชาที่เลือกศึกษา คือ ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ และ ภาษาฝรั่งเศส สำเร็จได้รับปริญญาอักษรศาสตรบัณฑิต เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๓ และ ในปีนี้เอง ท่านได้ศึกษาวิชาครูระดับประกาศนียบัตรประโยคครูมัธยม (ป.ม.) อีก ๑ ปี

พ.ศ. ๒๔๘๕ ท่านได้ศึกษาชั้นปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทยที่คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และสำเร็จปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๘ เป็นมหาบัณฑิตรุ่นที่ ๒ ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พ.ศ. ๒๔๙๒ ศาสตราจารย์ ดร.คุณบรรจบ พันธุเมธา ได้รับทุน Cultural Relationship Scholarship ของรัฐบาลอินเดียไปศึกษาวิชานิรุกติศาสตร์ ณ มหาวิทยาลัยพาราณสี ประเทศอินเดีย และได้รับปริญญาดุษฎีบัณฑิตในปี พ.ศ. ๒๔๙๕

ด้วยความเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านภาษาและนิรุกติศาสตร์ รวมทั้งสนใจ ใฝ่ศึกษาภาษาถิ่นของคนไท ศาสตราจารย์ ดร.คุณบรรจบ พันธุเมธา ใฝ่ฝันที่จะไปสืบภาษาของชนชาติไทในแคว้นอัสสัม ประเทศอินเดีย และก็เป็นจริงขึ้นมาเมื่อท่านได้รับทุนสนับสนุนของมูลนิธิเอเชีย (Asia Foundation) ร่วมกับทุนของสมาคมสตรีอุดมศึกษาแห่งประเทศไทย เดินทางไปศึกษาภาษาของชนชาติไทในดินแดนดังกล่าวใน พ.ศ. ๒๔๙๘ และนับแต่ปีนี้เป็นต้นมา ท่านก็ได้เดินทางไปศึกษาภาษาไทในประเทศอินเดีย พม่า เวียดนามได้ และจีน รวมทั้งได้ศึกษาภาษามอญในประเทศพม่า และศึกษาภาษาเขมรในประเทศเขมร ตามลำดับ

เกี่ยวกับการสืบภาษาไทนี้ นายวิศิษฐ์ ดวงสงค์ ศิษย์คนหนึ่งของ ศาสตราจารย์ ดร.คุณบรรจบ พันธุเมธา ได้เรียบเรียงประวัติของศาสตราจารย์ ดร.คุณบรรจบ พันธุเมธา ไว้ในเอกสารเรื่อง “อาจารย์บรรจบ พันธุเมธา ยอดนักสืบภาษาและวัฒนธรรมไทในต่างแดน” กล่าวถึงการไปสืบภาษาของนักศึกษา คั่นคว่าท่านนี้ว่า ท่านต้องเผชิญกับปัญหาและอุปสรรคนานาประการ แต่ก็สามารถฝ่าฟันผ่านพ้นไปได้และเล่าถึงเมื่อท่านกลับมาจากการศึกษาภาษาที่ แคว้นอัสสัมว่า

เมื่ออาจารย์เดินทางกลับมาเมืองไทยแล้ว ก็ได้แสดงปาฐกถาเล่าเรื่องการไปศึกษาภาษาและวัฒนธรรมไทยของคนไทในแคว้นอัสสัมให้แก่ผู้สนใจได้รู้ได้อย่างสนุกสนาน ณ ห้องประชุมตึกสามัคคยาจารย์สมาคม บริเวณโรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย หลังจากนั้นอาจารย์ก็เดินทางไปศึกษาภาษาและวัฒนธรรมของคนไทในรัฐชาน ประเทศสหภาพพม่า และมณฑลหยุนหนานประเทศจีนอีกด้วยเดินทางไป ๆ มา ๆ อีก ๘ ครั้ง การเดินทางในปี ๒๕๓๐ เป็นครั้งสุดท้ายที่อาจารย์ไปยังแคว้นอัสสัม

หนังสือ กาเลหม่านไต เป็นบันทึกเกี่ยวกับการไปสืบคำไทในแคว้นอัสสัม ประเทศอินเดีย

ศาสตราจารย์ ดร.คุณบรรจบ พันธุเมธา ได้เล่าถึงเจตนารมณ์ที่ต้องการเดินทางไปยังแคว้นอัสสัมครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๘ ไว้ในหนังสือกาเลหม่านไต ซึ่งสมาคมภาษาและหนังสือแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ ได้จัดพิมพ์เผยแพร่ครั้งแรกในปี พ.ศ. ๒๕๖๔ แสดงถึงความมุ่งมั่นอย่างสูงในการศึกษาค้นคว้าเรื่องที่สนใจ ดังนี้

เหตุเริ่มแรกนั้น ต้องถือว่า เป็นเพราะความสนใจในเรื่อง ภาษาถิ่น ที่ข้าพเจ้าได้ศึกษาและร่วมประชุมกับนักเรียนฝึกหัดครู มัธยมทำวิทยานิพนธ์ที่ไทยถิ่นต่างๆ เทียบกันมาตลอดเวลากว่าสิบปี จนถึงได้มาทำรายการวิทยุ ๑ ป.ณ. เป็นประจำทุกเดือนสิบมาจนถึง ปัจจุบันนี้*

ประการต่อไปนั้น ข้าพเจ้าขอยกให้เป็นอิทธิพลของหนังสือ เรื่อง **ชนชาติไทย** ของหมอดือดต๋ที่ได้นำถึงการไปพบคนไทในถิ่น ต่างๆ ไว้อย่างน่าสนใจ ทำให้ข้าพเจ้าผู้มีความหน้าที่ต้องสอนประวัติ ชนชาติไทยในขณะนั้นบังเกิดความอยากได้ไปพบปะคนเหล่านั้น ด้วยตนเองบ้างเพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงพึงยึดถือได้

ประการสุดท้ายนั้น คงจะเป็นด้วยมีสิ่งที่น่าสนใจในภาษา อาหม เช่น มี ร ควบในคำหลายต่อหลายคำที่ไม่มีเสียงควบใน ภาษาไทยกลาง ชวนให้คิดเรื่องเสียงควบกล้ำในภาษาไทยว่าเป็น เสียงดั้งเดิมหรือเป็นเสียงที่ได้มาภายหลัง และที่สำคัญยิ่งสิ่งอื่นใด ก็คือ ข้าพเจ้ามีความสะดวกที่จะไปอัสสัมได้ในขณะนั้น กล่าวคือ นอกจากข้าพเจ้าจะเคยอยู่ในอินเดียมานานพอจะรู้ลู่ทางและชีวิต ความเป็นอยู่ของคนอินเดียถิ่นต่างๆ และรู้ภาษาอินเดียพอเอาตัว รอดได้ แม้จะต้องเดินทางแต่ลำพัง แล้วข้าพเจ้าก็ยังมีโอกาสได้ รู้จักกับชาวอาหมหลายคน มีนายทุนราม นายโทเลศวร และ โปรเฟสเซอร์ปัทเมศวร โกกอย เป็นต้น ข้าพเจ้าจึงถือโอกาสนี้ เริ่มงานในอัสสัมก่อน (ทั้งๆ ที่ควรจะเป็นอันดับสุดท้าย) ในเดือน เมษายนและพฤษภาคม ๒๔๙๘ ด้วยทุนเดินทางของมูลนิธิเอเชีย และสมาคมสตรีอุดมศึกษาด้วยกัน

นายวิศิษฐ์ ดวงสงค์ ได้เล่าถึงประสบการณ์ที่มีคุณค่าของศาสตราจารย์ ดร.คุณบรรจบ พันธุเมธาในการสืบภาษา ไว้ในเอกสารเรื่องเดิมว่า

*พ.ศ. ๒๕๐๔

ตลอดเวลาสองเดือนที่อาจารย์บรรจบตระเวนไปศึกษาและสอบภาษาไทยถิ่นต่าง ๆ ในแคว้นอัสสัมด้วยความยากลำบากทั้งการเดินทาง การกินอยู่หลับนอนและการสื่อความกันนั้น ทำให้อาจารย์ทราบแน่ชัดว่า ภาษาไทอาหมนั้น ได้ตายไปนับศตวรรษดังกล่าวมาแล้ว ชาวบ้านที่เป็นไทอาหมพูดภาษาของชาวพื้นเมืองเดิมที่เรียกว่า ภาษาอัสสัมมีสแทนภาษาของตน คำภาษาไทยอาหมพอจะมีร่องรอยให้เห็นก็ได้แก่คำที่ใช้ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาและคำที่บันทึกไว้ในคัมภีร์เก่า ๆ เท่านั้น ซึ่งคนรุ่นหลังแทบจะไม่ทราบความหมายเลย...

เมื่อเสร็จสิ้นการไปเยี่ยมและศึกษาภาษาไทกลุ่มต่าง ๆ ตลอดเวลาสองเดือนในแคว้นอัสสัมแล้ว อาจารย์ก็เดินทางไปปฏิบัติการสอน ณ โรงเรียนฝึกหัดครูมัธยมตามปกติ และนำความรู้ด้านภาษาและวัฒนธรรมประเพณีที่ได้มาด้วยความเหนื่อยยากลำบาก มาเขียนเผยแพร่ในวารสารของเอกชน เอกสารของทางราชการตามควรแก่กรณี

การศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับภาษาไทยของอาจารย์บรรจบ มิได้หยุดเพียงแค่นี้ไปแคว้นอัสสัม ประเทศอินเดียและรัฐชานในสหภาพพม่าเท่านั้นไม่ อาจารย์ยังมุ่งมั่นจะเดินทางไปศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับภาษาไทยในต่างแดนต่อไปอีก ทั้งนี้เพื่อให้ได้ข้อมูลอย่างถูกต้องที่สุด ในปี ๒๕๐๐ อาจารย์ได้เดินทางไปศึกษาภาษาไทเขมรที่กัมพูชา และได้ไปศึกษาภาษาไทดำที่ประเทศเวียดนามใต้ จากการศึกษาภาษาไทเขมรนี้ ทำให้อาจารย์พบว่า การออกเสียงภาษาของชาวไทยภาคใต้บางคำมีส่วนคล้ายกับการออกเสียงพยัญชนะอโฆษะและพยัญชนะโฆษะในภาษาเขมร ซึ่งออกเสียงแตกต่างกันไปทั้ง ๆ ที่มีรูปสระเดียวกัน ขณะที่ชาวไทยภาคกลางและภาคอื่น ๆ ออกเสียงภาษาของชาวไทยภาคใต้เป็นอย่างดี

ธิดา มหาเปารยะ ได้เขียนถึงเกียรติและผลงานของศาสตราจารย์ ดร.คุณบรรจบ พันธุเมธา ตีพิมพ์ในนิตยสาร สตรีสาร ฉบับที่ ๔๗๑ เรื่อง “บรรจบ พันธุเมธา นักสืบภาษา” ตอนหนึ่งกล่าวถึงการสัมภาษณ์ของศาสตราจารย์ ดร.คุณบรรจบ พันธุเมธา ถึงการเดินทางไปประเทศเขมรและเวียดนามใต้ซึ่ง

ในวัย ๔๐ ปี

ประสบปัญหาที่ยากจะแก้ไขได้ แต่ในที่สุดก็ได้รับผลสำเร็จเป็นอย่างดีทุกครั้ง

ในเรื่องการเดินทาง อาจกล่าวได้ว่าท่านเป็นคนดวงดี ได้รับความเอ็นดูเอื้อเฟื้อจากเจ้าของบ้านที่พักอยู่ด้วยเสมอ เมื่อถึงคราวคับขันยับจน ก็ดูเหมือนจะมี “อัคริณ” ซีม้าขาว ยื่นมือเข้ามาช่วยเหลือทุกครั้ง ท่านจึงพูดเสมอว่า “นี่เองทำให้ข้าพเจ้ารอดมาได้เรื่อยมา เพราะเมื่อถูกโชคร้ายตกถึงความอดทนให้ประสบความสำเร็จลำบากนานาประการแล้ว ก็มักจะได้รับการตอบแทนด้วยการได้ช่วยเหลือในภายหลังอย่างสะดวกสบาย...”

ในปี พ.ศ. ๒๕๐๐ อาจารย์จุมพฏได้เดินทางไปเขมรและญวน การไปเขมรก็เพื่อค้นคว้าภาษาโทเขมร เพียงก้าวแรกที่มาถึงกรุงพนมเปญ ท่านก็พบบททดสอบที่แท้จริง เพราะไม่มีใครมาจับที่สถานีรถไฟ ขณะนั้นเป็นเวลาสองทุ่มเศษ “แม้ข้าพเจ้าจะเผชิญเหตุร้ายๆ ท่านเองนี้มาหลายครั้งหลายหนแล้วก็ตาม แต่ไม่เคยมีครั้งไหนที่จะรู้สึกเสียขวัญเท่าครั้งนี้ ความเก่งและความอดทนไม่มีเหลืออยู่เลย ข้าพเจ้ารู้สึกหนาวสั่นท่านราวจับไข้ ทั้งที่เหงื่อออกอยู่ท่วมตัว ในเมื่อรู้ตัวเองมาตกอยู่ในที่แปลกถิ่นตามลำพังผู้เดียวจริง ๆ ข้ายังรู้แน่อีกว่าจะไม่มีใครมาช่วยข้าพเจ้าได้เลย ถ้าหากข้าพเจ้าพูดให้เขาเข้าใจไม่ได้ว่าต้องการอะไร” ขณะนั้นแก้กั๊ก ดวงไม่ตกกว่าจะทำอย่างไรต่อไปนั้น ก็ได้บังเอิญมีชาวจีนผู้หนึ่งพูดไทยได้ ผ่านมาพบและจัดการช่วยจนของให้ หาที่พักให้ พอมีเวลาพักผ่อนหาผู้ทางติดต่อทำธุระจนสำเร็จ ได้เรียนภาษาเขมรตามแผนการที่เตรียมไว้

พ.ศ. ๒๕๐๕ ศาสตราจารย์ ดร. คุณบรรจบ พันธุเมธา ได้รับทุนจากมูลนิธิรอกกีเฟลเลอร์ไปฟังคำบรรยายวิชาการด้านภาษาศาสตร์และศึกษาภาษาจีน ณ มหาวิทยาลัยคอร์เนลและมหาวิทยาลัยวอชิงตัน ประเทศสหรัฐอเมริกา เป็นเวลา ๑ ปี

พ.ศ. ๒๕๐๗ ด้วยทุนส่วนตัว ศาสตราจารย์ ดร. คุณบรรจบ พันธุเมธา ได้ไปศึกษาภาษาจีนกลางในไต้หวัน เป็นเวลา ๘ เดือน

ประวัติการศึกษาของศาสตราจารย์ ดร. คุณบรรจบ พันธุเมธา ไม่ว่าจะเป็นการศึกษาในสถานศึกษาหรือการศึกษาด้วยตนเอง แสดงถึงความมุ่งมั่นที่จะศึกษาภาษาและวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับชนชาติไทยอย่างยากที่จะหาผู้ใดเสมือนได้ แม้การศึกษาด้วยตนเองในต่างแดนจะมีอุปสรรคนานาประการ ก็มิได้ย่อท้อ ด้วยความรู้และวิริยะขำขันทำให้ท่านมีผลงานที่เป็นประโยชน์ยิ่งแก่วงการวิชาชีพครูและแก่สาธารณชนที่สนใจใฝ่รู้ด้านนี้

การรับราชการ

เมื่อศาสตราจารย์ ดร. คุณบรรจบ พันธุเมธา สำเร็จการศึกษาได้รับปริญญาอักษรศาสตรบัณฑิตในปี พ.ศ. ๒๔๘๓ และศึกษาวิชาครูระดับประกาศนียบัตรประโยคครูมัธยม อีก ๑ ปี สำเร็จแล้ว ได้รับราชการครูที่โรงเรียนสตรีวัดระฆังในปี พ.ศ. ๒๔๘๔ วิชาที่สอนคือภาษาอังกฤษ ภาษาไทย และคณิตศาสตร์ จนถึงพ.ศ. ๒๔๘๕ ได้กลับมาศึกษาในระดับปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย ที่คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยอีกครั้งหนึ่ง หลังจากได้รับปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิตในปี พ.ศ. ๒๔๘๘ แล้ว ในปีต่อมา ก็ได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งอาจารย์โรงเรียนฝึกหัดครูมัธยม สังกัดกองฝึกหัดครู กรมสามัญศึกษา ต่อมาโรงเรียนฝึกหัดครูมัธยมได้รับการยกฐานะเป็นวิทยาลัยครู จันทระเกษมเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๐ และเป็นสถาบันราชภัฏจันทระเกษมเมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๔ โดยย้ายจากที่ตั้งบริเวณกระทรวงศึกษาธิการไปที่แห่งใหม่ในพ.ศ. ๒๕๐๒ ปัจจุบันอยู่ในเขตจตุจักร สังกัดสำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ กระทรวงศึกษาธิการ

ในปี พ.ศ. ๒๔๙๕ หลังจากสำเร็จการศึกษา ณ มหาวิทยาลัยพาราณสี

ประเทศอินเดีย ได้รับปริญญาดุษฎีบัณฑิตแล้ว ศาสตราจารย์ ดร. คุณบรรจบ พันธุเมธา ก็ได้กลับมาปฏิบัติการสอนที่โรงเรียนฝึกหัดครูมัธยมตามเดิม ดำรงตำแหน่งผู้ช่วยอาจารย์ใหญ่จนถึง พ.ศ. ๒๕๐๘ จึงได้ลาออกจากราชการ

พ.ศ. ๒๕๑๔-๒๕๒๐ ศาสตราจารย์ ดร.คุณบรรจบ พันธุเมธา ได้ไปเป็นอาจารย์พิเศษของภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง สอนวิชาภาษาไทยและภาษาต่างประเทศในภาษาไทย

รองศาสตราจารย์ชอนกลั่น พิเศษสกุลกิจ ซึ่งเป็นเพื่อนรักคนหนึ่ง ของศาสตราจารย์ ดร.คุณบรรจบ พันธุเมธา ได้เล่าถึงความเป็นครูผู้ก่อปรด้วย ความรู้ความสามารถและความเมตตาแก่ศิษย์ของอาจารย์ผู้เชี่ยวชาญหลาย ภาษาท่านนี้ ไว้ในหนังสือประวัติครู ๑๖ มกราคม ๒๕๓๖ ตอนหนึ่งดังนี้

คุณบรรจบมีความเชี่ยวชาญในภาษาบาลีและสันสกฤต เขมร มอญ จีน และภาษาไทยถิ่นโดยเฉพาะ นอกจากจะแม่นในหลักวิชา แล้ว ยังรู้จักวิทยาดี มีกลวิธีสอนดี อธิบายได้ชัดเจนแจ่มแจ้งกว้าง-ขวางละเอียดลออ ทั้งยังเป็นผู้ใฝ่ศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมอยู่ตลอดเวลา พยายามเสาะแสวงหาอุปกรณ์มาประกอบการสอน เช่น วิชา จิตวิทยาที่ว่าด้วยภาคสรีระ ก็เสาะหาโครงกระดูกมาตั้งไว้ให้นักเรียนศึกษา คุณบรรจบเตรียมการสอนเป็นอย่างดีทุกครั้งก่อนเข้าสอน เวลาสอนจึงไม่ต้องมีโน้ตช่วยจำเหมือนอาจารย์อื่นๆ ซึ่งเป็นที่อัศจรรย์ใจ ชื่นชมและประทับใจของนักเรียนมาก นอกจากนั้นยังเป็นคนคุยสนุก เขียนสนุก สอนสนุก ทั้ง ๆ ที่สอนวิชายาก อย่างนั้น จึงมีเสียงฮาจากห้องเรียนเป็นระยะๆ เป็นผู้มีความจำยอดเยี่ยม โดยเฉพาะจำชื่อนักเรียนได้รวดเร็วและแม่นยำมาก

แม้คุณบรรจบจะคุยสนุก สอนสนุก มีอารมณ์ขันและเจ้าอารมณ์มกมาย แต่ก็เป็นคนเข้มแข็ง เด็ดขาด เข้มงวดกวัดขั้นในเรื่องระเบียบวินัยและทุกเรื่องไม่ยอมให้มีความผิดพลาดใดๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านความรู้ความประพฤติผ่านเลยไปโดยไม่ได้รับการแก้ไขและตักเตือนสั่งสอน จึงได้ชื่อว่าเป็นอาจารย์ที่ดุที่สุดในโรงเรียน จนมีคำกล่าวขานในบรรดาศิษย์ว่า ใครที่มาเรียน ป.ม. หลังกระทรวง แล้วไม่เคยถูกอาจารย์บรรจบดุเห็นจะต้องไปรดน้ำมนต์ นักเรียน

บางคนที่มีขวัญอ่อนหน่อย เมื่อถูกเรียกให้ตอบคำถาม ถึงกับตัวสั่น และหัวใจเต้นโครมคราม แต่คุณบรรจบก็มีคำดูแปลกๆ เมื่อถูกดู คิษย์บางคนรู้สึกชั้นแทนที่จะโกรธ คุณบรรจบเป็นคนมีไหวพริบดี ได้ตอบฉับไว เมื่อถูกถามคำถามที่เรียกว่า “กวนๆ” ก็จะถูกได้กลับทันควัน ให้เป็นที่เฮฮาแก่นบ้อยๆ ชั่วโมงของคุณบรรจบจึงเป็นชั่วโมงที่นักเรียนตื่นตัว ตาสว่าง หลับไม่ลง มิฉะนั้นจะถูกซักถามเป็นรายคน

ศาสตราจารย์ ดร.คุณบรรจบ พันธุเมธา เป็นคนรักงานสอนอย่างมาก ขยันอุทิศเวลาทุ่มเทให้แก่งาน ทั้งในและนอกเวลาราชการ คอยดูแลช่วยเหลือคิษย์เป็นอย่างดี โดยเฉพาะในยามทุกข์ยากเจ็บไข้ได้ป่วย แม้เมื่อคิษย์จบออกไปทำงานแล้ว ก็ยังคงอุปการะเกื้อกูลคิษย์ที่มาขอความช่วยเหลืออยู่เนืองๆ ไม่ว่าจะเป็นในด้านวิชาการ การเจ็บไข้ได้ป่วย การเงินและปัญหาส่วนตัวอื่นๆ ท่านจึงเป็นอาจารย์ที่คิษย์ทั้งรักทั้งกลัว เป็นที่พึ่งของคิษย์ได้ตลอดเวลา

งานบำเพ็ญประโยชน์เกี่ยวกับภาษาและหนังสือ

ศาสตราจารย์ ดร. คุณบรรจบ พันธุเมธา ได้ลาออกจากราชการเพื่อใช้เวลาอย่างเต็มที่จัดทำผลงานทางภาษาไทยและบำเพ็ญประโยชน์เกี่ยวกับภาษาและหนังสือ งานที่เกี่ยวกับภาษาไทยและภาษาต่างประเทศในไทยที่ท่านมีส่วนร่วมทั้งภาครัฐและเอกชนในฐานะผู้เชี่ยวชาญคนสำคัญคนหนึ่ง เท่าที่รวบรวมได้มีดังนี้

งานสมาคมวิชาชีพ

สมาชิกตลอดชีพของสยามสมาคมแห่งประเทศไทย

สมาชิกตลอดชีพของสมาคมสตรีอุดมศึกษาแห่งประเทศไทย

สมาชิกตลอดชีพของสมาคมภาษาและหนังสือแห่งประเทศไทย

ในพระบรมราชูปถัมภ์

งานกรรมการวิชาการ

กรรมการชำระพจนานุกรมของราชบัณฑิตยสถาน

กรรมการกำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการใช้ภาษาไทย

ประชุมคณะกรรมการชำระพจนานุกรม ณ วาซบไนติดยสถาน

กรรมการบัญญัติศัพท์วิทยาศาสตร์

กรรมการจัดทำพจนานุกรมศัพท์วรรณคดีไทย

กรรมการทุนพระยาอนุমানราชชน (ได้จัดทำ พจนานุกรม
เขมร-ไทย และพจนานุกรมมอญ-ไทย ฉบับทุนพระยาอนุমানราชชน)

อนุกรรมการปรับปรุงหลักเกณฑ์การทับศัพท์

อนุกรรมการบัญญัติศัพท์ภาษาศาสตร์

การประชุมวิชาการ

จัดสัมมนา เรื่อง ภาษาถิ่นและวัฒนธรรมไทย ในนามของสมาคม
สตรีอุดมศึกษา เมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๔ และ พ.ศ. ๒๕๐๐

เป็นผู้แทนประเทศไทยในการประชุมแปซิฟิกคองเกรส ครั้งที่ ๙
ณ กรุงเทพฯ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๐

เป็นผู้แทนประเทศไทยในการประชุมโต๊ะกลมทางภาษา เช่น
สมาคมสถาบันอุดมศึกษาชั้นสูงแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ครั้งที่ ๑ ณ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๐ และการประชุมครั้งที่ ๒ ณ ฮองกง
เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๒

เป็นผู้แทนภาคกลางร่วมในการสัมมนาภาษาถิ่น ครั้งที่ ๑ ของสมาคม
สตรีอุดมศึกษา เดือนเมษายน ๒๕๑๐

ผลงานทางวิชาการ

ศาสตราจารย์ ดร. คุณบรรจบ พันธุเมธา เป็นผู้มีความรู้ทางด้าน
ภาษาและวรรณคดีไทยอย่างยอดเยี่ยมท่านหนึ่ง ด้วยความวิริยะและความ
ตั้งใจจะเผยแพร่ความรู้แก่ผู้สนใจทั่วไป ท่านจึงได้เรียบเรียงงานเขียนไว้มากมาย
ที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับภาษาและวรรณคดีไทย มีดังนี้

งานเขียนเป็นเล่ม

เรื่อง ลักษณะภาษาไทย พิมพ์ที่
มหาวิทยาลัยรามคำแหง พ.ศ. ๒๕๑๔ เป็นตำรา
หลักภาษาไทยของนักศึกษามหาวิทยาลัย
รามคำแหง มีบุคคลทั่วไปสนใจศึกษาค้นคว้ากัน
อย่างกว้างขวาง

เรื่อง ลักษณะภาษาไทย

เรื่อง อธิพิพจน์ของภาษาต่างประเทศในไทย พิมพ์ที่มหาวิทยาลัยรามคำแหง พ.ศ. ๒๕๑๖ เป็นหนังสือเกี่ยวกับรูปลักษณะของภาษาต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับภาษาไทย ด้อยคำสำนวนของภาษานั้นๆ ที่มีอยู่ในภาษาไทย และมีอิทธิพลทำให้รูปลักษณะภาษาไทยเปลี่ยนแปลงไป

เรื่อง บาลีสันสกฤตในภาษาไทย พิมพ์ที่มหาวิทยาลัยรามคำแหง พ.ศ. ๒๕๑๗ เป็น

เรื่อง อธิพิพจน์ของภาษาต่างประเทศในไทย

หนังสือที่กล่าว

ถึงลักษณะภาษาบาลีสันสกฤตโดยสรุป เพื่อให้เห็นว่าต่างกับลักษณะภาษาของไทยอย่างไร และเพื่อช่วยให้เข้าใจได้ว่าเหตุใดไทยจึงนำคำบาลีสันสกฤตมาใช้ต่างไปจากเดิม

เรื่อง บาลีสันสกฤตในภาษาไทย

พจนานุกรมเขมร-ไทย ฉบับทุนพระยาอนุมานราชธน พิมพ์ที่รุ่งเรืองสาส์นการพิมพ์ เล่ม ๑-๕ พ.ศ. ๒๕๑๗-๒๕๑๘ เป็นหนังสือรวบรวมคำภาษาเขมรโดยถ่ายอักษรเขมรเป็นไทย บันทึกเสียงอ่านคำเขมรด้วยอักษรไทย และบอกความหมายของแต่ละคำเป็นภาษาไทย

พจนานุกรมมอญ-ไทย ฉบับทุนพระยาอนุมานราชธน พิมพ์ที่รุ่งเรืองสาส์นการพิมพ์ เล่ม ๑ พ.ศ. ๒๕๓๑ เป็นหนังสือรวบรวมคำภาษามอญโดยถ่ายอักษรมอญเป็นไทย บันทึกเสียงอ่านคำมอญด้วยอักษรไทย และบอกความหมายของคำมอญแต่ละคำเป็นภาษาไทย

พจนานุกรมภาษาพม่า-ไทย-อังกฤษ พ.ศ. ๒๕๓๓ ไม่พิมพ์

จำหน่าย เป็นหนังสือรวบรวมคำภาษาพม่า บอกเสียงอ่านโดยใช้ตัวอักษร และตัวอักษรไทย พร้อมทั้งบอกความหมายเป็นภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

**พจนานุกรมอ้ายตอน-ไทย-
อังกฤษ ยังไม่ได้พิมพ์**

เรื่อง กาเลหม่านโต สมาคม
ภาษาและหนังสือแห่งประเทศไทย จัดพิมพ์
พ.ศ. ๒๕๐๔ เป็นหนังสือบันทึกเกี่ยวกับการ
ไปสืบคำไทในแคว้นอัสสัม ประเทศอินเดีย

เรื่อง อันเนื่องด้วยชื่อ คณะ
อนุกรรมการเผยแพร่เอกลักษณ์ของไทยใน
คณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ สำนัก
เลขาธิการนายกรัฐมนตรี จัดพิมพ์ พ.ศ. ๒๕๒๖
เป็นหนังสือเกี่ยวกับที่มาของชื่อจากภาษา

เรื่อง กาเลหม่านโต

เรื่อง กาเลหม่านโตในรัชชาน

เขมรและจากภาษาบาลีสันสกฤต

เรื่อง กาเลหม่านโตในรัชชาน คณะ
อนุกรรมการเผยแพร่เอกลักษณ์ของไทย ใน
คณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ สำนัก
เลขาธิการนายกรัฐมนตรีจัดพิมพ์ พ.ศ. ๒๕๒๖
เป็นหนังสือบันทึกการเดินทางในรัชชาน
ระหว่างเดือนเมษายน-พฤษภาคม พ.ศ.
๒๕๔๔ เพื่อสำรวจภาษาและสุลู่ทางสำหรับ
การศึกษาภาษาถิ่นต่างๆในรัชชาน ในปีต่อมา

เรื่อง ไปสอบคำไทย คณะ
อนุกรรมการเผยแพร่เอกลักษณ์ของไทยใน
คณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี จัดพิมพ์ พ.ศ.
๒๕๒๒ เป็นหนังสือบันทึกการศึกษาภาษามอญ ภาษาไทยใหญ่ ภาษาชานใต้
ภาษาชานเหนือ ภาษาไตมา และไตเหนือ

เรื่อง ไปสอบคำไทย

เรื่อง **ที๋อติ** พิมพ์ที่อักษรสยามการพิมพ์ พ.ศ. ๒๕๑๑-๒๕๑๖ (ฉบับรวบรวมเล่มบริบูรณ์ พิมพ์ พ.ศ. ๒๕๓๑) เป็นหนังสือรวบรวมคำที่นำมาใช้เป็นชื่อนุคคล (ส่วนมากเป็นชื่อที่ได้มาจากภาษาสันสกฤต ที่เป็นภาษาบาลีก็มีบ้าง และที่สร้างขึ้นเองก็มีบ้าง) พร้อมการออกเสียงและความหมาย

เรื่อง ที๋อติ

เรื่อง "ทำไม" ในภาษา

เรื่อง "ทำไม" ในภาษา
การเขียนภาษาไทยใหญ่ที่เมืองนาย ในรัฐชาน ประเทศพม่า โดยเขียนในรูป
จดหมายถึงแดงต้อย (แดงต้อยเป็นชื่อเล่นของท.ญ.ทิพย์วรรณ นุตรสาว
ศาสตราจารย์คุณหญิงกุหลาบ มัลลิกะมาส)

เรื่อง "ทำไม" ในภาษา สำนักงาน
เสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติจัดพิมพ์ พ.ศ.
๒๕๒๗ เป็นหนังสือเกี่ยวกับปัญหาในการ
เขียนและอ่านภาษาไทย

เรื่อง หมาๆแมวๆ กระตรวง
ศึกษาธิการจัดพิมพ์ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๒๑ เป็น
หนังสือสำหรับเด็ก ตัวละครเป็นสัตว์ เช่น หมา
แมว ลิง

เรื่อง จดหมายถึงแดงต้อย พิมพ์ที่
มหาวิทยาลัยรามคำแหง พ.ศ. ๒๕๒๘ ผู้เขียน
เล่าเรื่องการเรียนภาษามอญที่มะละแหม่ง และ

เรื่อง จดหมายถึงแดงต้อย พิมพ์
รวมกับ ประมวลศัพท์บัญญัติ

คำราที่มีคุณค่ายังทางภาษาไทยหลายๆ เล่ม ซึ่งศาสตราจารย์ ดร.คุณบรรจบ พันธุเมธา เป็นผู้เรียบเรียง

บทความวิชาการที่เผยแพร่ในนิตยสารสตรีสาร และยังไม่ได้รวมพิมพ์เป็นเล่ม (พ.ศ. ๒๕๔๘-๒๕๒๔)

เรื่อง “บทความทางภาษา” เช่น คำนำหน้านาม ว่าด้วยคำที่มี ยี พัง ริง รวง ฯลฯ นำหน้า คำนำหน้าชื่อ ว่าด้วยคำ อ้าย อี นาง ขุน ฯลฯ คำเรียกขาน ว่าด้วยคำเรียกพ่อแม่ เสียง ๓ เสียง ๖ ๘ และตัวสะกด ตีพิมพ์ พ.ศ. ๒๕๑๔-๒๕๑๕

เรื่อง “อันเนื่องด้วยชื่อ” ชื่อพม่ารามัญ ชื่อไทยน้อย ไทยใหญ่ ชื่อแขก ฝรั่งเศส จีน จาม ตีพิมพ์ พ.ศ. ๒๕๑๖

เรื่อง “ไวยากรณ์ทางภาษาเขมร-ไทย” ตีพิมพ์ พ.ศ. ๒๕๑๔-๒๕๒๐

เรื่อง “คำไท-ไทย” ภาษาพม่า ภาษาอ้ายตอง ตีพิมพ์ พ.ศ. ๒๕๑๔-๒๕๒๐

เรื่อง “เขมร-ไทย” ตีพิมพ์ พ.ศ. ๒๕๒๒

เรื่อง “พูดเป็นเลข” ตีพิมพ์ พ.ศ. ๒๕๒๓

เรื่อง “สังสารวัฏ” ตีพิมพ์ พ.ศ. ๒๕๒๓-๒๕๒๔

เรื่อง “คนไท-ไทย” ตีพิมพ์ พ.ศ. ๒๕๒๔-๒๕๒๖

เรื่อง “อันเนื่องมาด้วยวัฒนธรรม” ตีพิมพ์ พ.ศ. ๒๕๒๗-๒๕๒๘

บทความวิชาการที่พิมพ์เผยแพร่ในวารสารอื่น

เรื่อง “คำไทยคำถิ่น หมูไหน” ตีพิมพ์ในวารสาร ภาษาและวรรณคดีไทย ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๓ ธันวาคม ๒๕๒๗

เรื่อง “จริง-ทำไมจึงมี ร” ตีพิมพ์ในวารสาร ภาษาและวรรณคดีไทย ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๓ ธันวาคม ๒๕๒๙

เรื่อง “อาหม” ตีพิมพ์ ในวารสาร ราชบัณฑิตยสถาน ปีที่ ๑๓ ฉบับที่ ๑ ตุลาคม-ธันวาคม ๒๕๓๐

เรื่อง “อาหารการกิน กินข้าว- กินผัก” ตีพิมพ์ในวารสาร อักษรศาสตร์ ปีที่ ๒๐ ฉบับที่ ๑ มกราคม ๒๕๓๑

เรื่อง “พระอนุমানราชธนกับังงานพจนานุกรม” ตีพิมพ์ในวารสาร ราชบัณฑิตยสถาน ปีที่ ๑๕ ฉบับที่ ๑ ตุลาคม - ธันวาคม ๒๕๓๑

เรื่อง “อันเนื่องด้วยคำต้องห้าม” ตีพิมพ์ในวารสาร ภาษาและวรรณคดีไทย ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๓ ธันวาคม ๒๕๓๒

เรื่อง “ลักษณะภาษาไทยใหญ่เทียบกับภาษาไทยกรุงเทพฯ” สังคมศาสตร์ปริทัศน์ ฉบับพิเศษ ๑ ๑๔ ธันวาคม ๒๕๐๗

เรื่อง “คำไทยที่ ร-ล ควบ” (พิมพ์แจกเป็นที่ระลึกในงานฌาปนกิจศพ นางเจิม พันธุมธธา มกราคม ๒๕๐๕

รายการวิทยุ

ในฐานะผู้เชี่ยวชาญด้านภาษาศาสตร์และนิรุกติศาสตร์ รวมทั้งมีความสนใจใฝ่ศึกษาภาษาถิ่นในชนบททั่วประเทศอย่างมาก ศาสตราจารย์ ดร. คุณบรรจบ พันธุมธธา จึงริเริ่มวางรากฐานการสอนวิชาภาษาถิ่นตั้งแต่แรกที่มาดำรงตำแหน่งอาจารย์โรงเรียนฝึกหัดครูมัธยม โดยจัดสอนนักเรียนในห้องเรียนและประชุมปฏิบัติการในตอนกลางวันด้วยการเทียบเสียงและให้ความหมายของคำนั้นๆ แล้วรวบรวมเป็นอภิธานศัพท์ภาษาถิ่นต่างๆ ไว้ ครั้นถึงปี พ.ศ. ๒๔๙๖ ท่านได้นำภาษาถิ่นที่เกิดจากกิจกรรมดังกล่าวไปจัดรายการวิทยุ เรื่อง “ภาษาถิ่น” ในนามสมาคมภาษาและหนังสือแห่งประเทศไทย ทางสถานีวิทยุ ๑ ป.ณ. ทุกวันอาทิตย์ต้นเดือน ระหว่างเวลา ๑๐.๐๐ - ๑๑.๐๐ น. เพื่อ

เผยแพร่ผลงานให้ผู้สนใจได้รับฟังเป็นความรู้และเป็นพื้นฐานสำหรับการศึกษา ค้นคว้าต่อไป ต่อมาท่านได้นำเรื่องภาษาไทยของคนไทในต่างแดนมาออกอากาศเพิ่มเติมอีกตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๙๗-๒๕๐๓ รวมระยะเวลาที่จัดรายการวิทยุทั้งสิ้น ๘ ปี

การครองตนและครองคน

ศาสตราจารย์ ดร. คุณบรรจบ พันธุเมธา มีอุปนิสัยเอาจริงเอาจังในการศึกษาหาความรู้และอุทิศตนอย่างเต็มที่อย่างมั่นคงเพื่อวิชาการ ศาสตราจารย์คุณหญิงกุหลาบ มลลิกะมาส เพื่อนรักคนหนึ่งของท่าน ได้กล่าวถึงคุณธรรมอันเด่นชัดประการนี้ไว้ในหนังสือ บรรจบ พันธุเมธา อนุสรณ์งานพระราชทาน-เพลึงศพศาสตราจารย์ ดร.คุณบรรจบ พันธุเมธา ดังนี้

ฉันเป็นคนหนึ่งที่ได้มีโอกาสใกล้ชิดเธอ ทั้งในหน้าที่การงาน ได้เห็นความมีสติปัญญา ความมุ่งมั่น ความรอบรู้ความสามารถและคุณธรรมหลายประการของเธอตลอดมา ฉันมีความชื่นชมยกย่องเธออย่างลึกซึ้ง เธอเป็นผู้พิสูจน์สั่งธรรมให้เห็นประจักษ์ว่าผู้รักและอุทิศตนอย่างมั่นคง เด็ดเดี่ยวเพื่อวิชาการนั้น มีผลตอบแทนที่งอกงาม บุญ-บาป นั้นมีจริง และที่สำคัญที่สุดก็คือความดีไม่เคยสูญเปล่า

อุปนิสัยข้างต้นของศาสตราจารย์ ดร. คุณบรรจบ พันธุเมธา เป็นที่ประจักษ์แก่ผู้ใกล้ชิด แก่น้องๆ หลานๆ และศิษย์เป็นอย่างดี และท่านยังพยายามฝึกฝนให้บุคคลเหล่านั้น มีคุณธรรมอย่างที่ท่านได้บำเพ็ญมาโดยตลอดด้วย แพทย์หญิงปัญจางค์ ธนังกุล น้องสาวของศาสตราจารย์ ดร. คุณบรรจบ พันธุเมธา กล่าวถึงอุปนิสัยดังกล่าวไว้ในงานเขียน เรื่อง“อาลัยรักจากน้อง” ในหนังสือ บรรจบ พันธุเมธา เล่มเดียวกันนั้น ตอนหนึ่งว่า

...พี่จบเป็นคนเรียนหนังสือเก่ง เพราะฉะนั้นเวลาสอนเด็กนักเรียนไม่เข้าใจ จึงเกิดอารมณ์เสียบ่อยๆ ได้ข่าวว่าลูกศิษย์นักเรียนวัดระฆัง นักเรียนวิทยาลัยครูจันทระเกษม ฯลฯ พวกนั้นกลัวอาจารย์ทั้งนั้น แต่ก็มีความรักเท่า ๆ กับกลัวเกรง เพราะรู้ว่าอาจารย์หวังดี อยากจะสอนให้ได้ดี และมีเมตตาใจแก่เด็กนักเรียนที่ยากจน ซึ่งไม่มีค่าเทอมเรียน พี่จบก็ส่งเสียอุปการะอยู่บ่อยๆ

เพราะความใจดีที่มีแก่ลูกหลาน เด็กๆ จึงมีทั้งรักและกลัวเกรง ข้าวของต่างๆ ถ้าใครอยากได้พี่จบจะยกให้เลย ใครทำอะไรให้จะต้องได้รับรางวัลตอบแทนทุกคนไป เมื่อได้เป็นเงินก้อนใหญ่มาก็แบ่งส่นปันส่วนแจกน้องแจกหลาน ซึ่งความจริงพี่จบไม่ใช่คนร่ำรวยเงินทองอะไรหนักหนา แต่พี่จบคิดถึงความสุขของคนอื่นมากกว่าตัวเองเสมอ ตั้งแต่เรียนจบปริญญาอักษรศาสตรบัณฑิตครั้งแรก พี่จบก็ต้องส่งเสียให้น้องเรียนเรื่อยมา เพราะตระกูลของเราขาดพ่อที่จะอุปการะ มีแต่คุณแม่ซึ่งชราภาพแล้ว พี่จบลำบากมากมาย แต่ก็ห่วงอย่างเดียวกันคือ เรื่องวิชาการ ไม่เคยสนใจการแต่งตัว แม้แต่จะตัดผมอย่างผู้หญิงทั่วไป ส่วนการเที่ยวต่างจังหวัด ก่อนที่ข้าพเจ้าจะเกิดข้าพเจ้าไม่ทราบ แต่หลังจากเกิดมาตั้งแต่เล็กจนบัดนี้ยังไม่เคยเห็นไปเที่ยวไหน นอกจากต่างประเทศก็เป็นประเทศที่เขาสนใจทางภาษาท้องถิ่นเท่านั้น...

การได้รับการเชิดชูเกียรติ

ด้วยผลงานด้านภาษาและวัฒนธรรมที่ศาสตราจารย์ ดร.คุณบรรจบ พันธุเมธา ได้ศึกษาค้นคว้าด้วยอุตสาหะวิริยะกว่า ๔๐ ปี นั้น เป็นที่ยอมรับในวงการวิชาการทั้งในประเทศและต่างประเทศว่าเป็นผลงานที่ดีเยี่ยม มีประโยชน์อย่างยิ่งต่อการค้นคว้า รวมทั้งความเป็นปูชนียบุคคลของท่านที่อบรมสั่งสอนให้ความรู้และเป็นแบบอย่างอันดีแก่ศิษย์จำนวนมาก และศิษย์เหล่านั้นได้เติบโตไปเป็นกำลังสำคัญของชาติอย่างกว้างขวาง ศาสตราจารย์ ดร.คุณบรรจบ พันธุเมธา จึงได้รับการยกย่องและเชิดชูเกียรติให้เป็นผู้ทรงคุณวุฒิพิเศษและได้รับรางวัลเป็นเกียรตินิยมดังนี้

ได้รับพระราชทานปริญญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์
สาขาภาษาไทย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๒๐

ได้รับพระราชทานปริญญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาภาษา
ไทย มหาวิทยาลัยรามคำแหง พ.ศ. ๒๕๒๒

ได้รับพระราชทานพระเกียรติทองคำ ในฐานะผู้เผยแพร่งานภาษาไทย
ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๒๔

ได้รับรางวัลนักวิจัยดีเด่น สาขาปรัชญา จากสมาคมนักวิจัยแห่งชาติ
พ.ศ. ๒๕๓๐

เครื่องราชอิสริยาภรณ์ที่ได้รับพระราชทาน

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทาน
เครื่องราชอิสริยาภรณ์อันมีคุณค่าสูงยิ่งแก่ศาสตราจารย์ ดร. คุณบรรจบ
พันธุเมธา ที่สำคัญมีอิสริยาภรณ์ชั้นสายสะพาย ได้แก่

พ.ศ. ๒๕๓๐ จตุตถจุลจอมเกล้า

พ.ศ. ๒๕๓๓ ตติยจุลจอมเกล้า

วันพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์
จตุตถจุลจอมเกล้า เมื่อวันที่ ๕ พฤษภาคม
๒๕๓๐

ถึงแก่อนิจกรรม

ในปีพ.ศ. ๒๕๓๐ ศาสตราจารย์ ดร.คุณบรรจบ พันธุเมธา ได้ป่วยเป็นโรคเส้นเลือดในสมองอุดตัน มือเท้าชา แทบจะเดินไม่ได้ ได้รับการรักษาที่โรงพยาบาลและที่บ้านเป็นระยะๆ ครึ่งสุดท้ายวันที่ ๒๐ มีนาคม ๒๕๓๕ ได้เข้าโรงพยาบาลเนื่องจากปวดท้อง ท้องเสีย นอนไม่หลับ และได้ถึงแก่กรรมในวันรุ่งขึ้น แพทย์มีความเห็นว่า เป็นโรคลำไส้อุดตัน เป็นหนอง สิริรวมอายุได้ ๗๒ ปี มีพิธีพระราชทานเพลิงศพ ณ เมรุวัดมกุฏกษัตริยาราม เมื่อวันที่ ๒๘ มีนาคม ๒๕๓๕

หนังสืออนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพศาสตราจารย์ ดร. คุณบรรจบ พันธุเมธา

การจากไปของศาสตราจารย์ ดร. คุณบรรจบ พันธุเมธา แม้เป็นไปตามสังขารอันไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ แต่ไม่เพียงยังความเศร้าเสียใจอย่างใหญ่หลวงแก่ญาติมิตรและศิษย์ของท่านที่ต้องสูญเสียผู้เป็นที่เคารพรักไปเท่านั้น ยังเป็นความอาลัยอย่างสุดซึ้งแก่วงการภาษาไทยที่ต้องสูญเสียผู้ทรงคุณวุฒิ “ผู้รู้จริง ทำจริง” อีกด้วย

สถาบันราชภัฏจันทรเกษมได้จัดสร้างห้องสมุด "ศ.ดร.คุณบรรจบ พันธุเมธา" ขึ้นเพื่อเป็นการเชิดชูเกียรติแด่ศาสตราจารย์ ดร.คุณบรรจบ พันธุเมธา ปุชนิยาจารย์คนสำคัญ

ศาสตราจารย์ ดร. คุณบรรจบ พันธุเมธา ได้สร้างสรรค์คุณูปการด้านภาษาไทยอันเป็นประโยชน์แก่การศึกษาของชาติและประเทศชาติโดยรวมสุดพรรณนาได้ ผลงานทั้งหมดเป็นที่ประจักษ์ชัดแจ้งแก่บุคคลในวงการภาษาไทยปัจจุบัน และจะยืงคุณค่าแก่ชนรุ่นหลังที่รักและสนใจใฝ่รู้วิชาการด้านนี้ตลอดไป

บรรณานุกรม

บรรจบ พันธุเมธา. อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพศาสตราจารย์ ดร. คุณบรรจบ พันธุเมธา ณ เมรุวัดมกุฏกษัตริยาราม วันเสาร์ที่ ๒๔ มีนาคม ๒๕๓๕ กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์พัฒนาศึกษา, ๒๕๓๕.

อิทธิมา มหาเปารยะ. "บรรจบ พันธุเมธา นักสืบภาษา" ใน สตรีสาร. ฉบับที่ ๕๓๑-๒๕ มีนาคม ๒๕๓๓. วิศิษฐ์ ดวงสงค์. "อาจารย์บรรจบ พันธุเมธา ยอดนักสืบภาษาและวัฒนธรรมไทย ในต่างแดน" เอกสารไวเนียว, ๒๕๔๑.

สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา. ประวัติครู ๑๖ มกราคม ๒๕๓๖. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๓๕.

ศาสตราจารย์ฐะปะนีย์ นาครทรรพ

แต่ภาษาไทย

ภาษาไทยไทยรักสลักจิต	ภาษาไทยไพสิฐอนรรฆมา
ภาษาไทยมรดกตกทอดมา	ชนชาติไทยรักษาให้ยืนยง
ภาษาไทยสุนทรเลียงอ่อนหวาน	ภาษาไทยไชขานสมประสงค์
ภาษาไทยสร้างชาติให้อาจอง	เอกราชดำรงราชภูมิใจ
ภาษาไทยรังสรรค์วรรณศิลป์	ภาษาไทยสื่อสมจินต์งานน้อยใหญ่
ภาษาไทยสอนธรรมอันอำไพ	อีกเอื้อให้ศิษยวิชาการ
ภาษาไทยภาษาถิ่นไม่สิ้นสูญ	ภาษาไทยเจิดจรัญแผ่ไพศาล
ภาษาไทยเชื่อมน้ำใจไทยสราญ	ภษิตไทยพื้นบ้านบ่งปรีชา
ภาษาไทยสืบทอดวัฒนธรรม	ภาษาไทยคำล้ำหลักภาษา
ภาษาไทยใช้ถูกต้องคล่องวจา	จึงสมที่เกิดมาเป็นไทยเอย

ฐะปะนีย์ นาครทรรพ

ศาสตราจารย์รัฐปะนี๋ นาคทรพ เป็นผู้ที่รักและสนใจภาษาไทยและวัฒนธรรมไทยเป็นอย่างยิ่ง ได้ใช้ความรู้ความสามารถทางด้านภาษาไทยให้เป็นประโยชน์ทั้งในด้านการสอนและการเผยแพร่ภาษาไทย ได้เข้าร่วมกิจกรรมทางภาษาไทยในลักษณะและโอกาสต่าง ๆ ...เป็นผู้มีความสามารถในการประพันธ์เชิงสร้างสรรค์โดยเฉพาะวรรณกรรมร้องกรองสำหรับเด็ก เคยได้รับรางวัลจากสภาวัฒนธรรมแห่งชาติ รางวัลในงานสัปดาห์หนังสือแห่งชาติ รางวัลเสมาธรรมจักรจากกรมการศาสนา และโล่เกียรติคุณนักกลอนตัวอย่างจากสมาคมนักกลอนแห่งประเทศไทย

ศาสตราจารย์รัฐปะนี๋ นาคทรพ เป็นอาจารย์ผู้ถ่ายทอดวิชาความรู้ด้านภาษาไทย ทำให้ศิษย์มีความรักภาษาไทย และยังเป็นผู้พยายามทุกวิถีทางที่จะส่งเสริมภาษาไทย และให้คนไทยได้ตระหนักถึงความสำคัญและช่วยกันธำรงไว้ให้เป็นเอกลักษณ์ของชาติสืบไป

ข้อความข้างต้นเป็นส่วนหนึ่งของคำประกาศเกียรติคุณศาสตราจารย์รัฐปะนี๋ นาคทรพ ในพิธีพระราชทานพระเกียรติทองคำแก่ผู้ส่งเสริมภาษาไทยดีเด่น เมื่อวันที่ ๑๑ พฤศจิกายน ๒๕๓๓ ซึ่งคณะกรรมการรณรงค์เพื่อภาษาไทย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเป็นผู้จัด คำประกาศดังกล่าวสะท้อนเกียรติคุณโดยรวมแห่งศาสตราจารย์รัฐปะนี๋ นาคทรพ ได้อย่างครอบคลุม แต่โดยรายละเอียดของคุณประโยชน์ที่ศาสตราจารย์ท่านนี้สรรค์สร้างแก่วงการภาษา วัฒนธรรม และประเทศชาตินั้น มีมากเป็นอเนกอนันต์ เกินกว่าจะพรรณนาให้ทั่วถ้วนได้

กำเนิดและวัยเยาว์

ศาสตราจารย์รัฐปะนี๋ นาคทรพ เกิดเมื่อวันที่ ๒๙ พฤษภาคม ๒๔๖๔ เป็นธิดาคนแรกของพระยาอมรฤทธิธำรง (พร้อม ณ ถลาง) อดีตข้าราชการบำนาญ กระทรวงมหาดไทย และคุณหญิงอมรฤทธิธำรง (ตริณ ถลาง) สกุลเดิม บุญยภักดี ขณะนั้นพระยาอมรฤทธิธำรงมีบรรดาศักดิ์เป็นหลวง

นิพัทธ์ชนานุกูล ต่อมาได้เลื่อนเป็นพระนิพัทธ์ชนานุกูล และเป็นพระยาอมร-
ฤทธิธำรง ตามลำดับ

ธิดาคนแรกของพระยาอมรฤทธิธำรงเกิดที่บ้านของพระบริพัณวิจิณัย
(บุญคง บุญยภักดิ์) และนางบริพัณวิจิณัย (โพธิ์ บุญยภักดิ์) ซึ่งเป็นตาและยาย
คือบ้านเลขที่ ๔๐๖ ถนนประตูโพธิ์ อำเภอเมืองฯ จังหวัดนครศรีธรรมราช ชื่อ
“ฐะปะนีย์” เป็นชื่อที่บิดาตั้งให้ และผู้ตั้งชื่อได้แต่งบทดอกสร้อยประกอบชื่อไว้
ด้วยดังนี้

ฐะเอ๋ยฐะปะนีย์ะ	กำเนิด ณ วันอาทิตย์เดือนหก
แรมแปดค่ำวันอุตุมีพุทธศก	สองสี่หกสี่ปีระกา
นับตามสุริยคตินิยม	พฤษภาคมยี่สิบเก้าสิหนา
บ่ายโมงยี่สิบเอ็ดตรงเวลา	เป็นธิดา ณ กลาง บุญยภักดิ์เอ๋ย

บ้านอมรฤทธิธำรงกล่าวได้ว่าเป็นปฎิรูปเทศ มีความสมบูรณ์
เหมาะสมเป็นมงคลแก่ชีวิต ทั้งยังอบอวลด้วยสวนอักษรในบ้าน ไม่ว่าจะเป็น
บิดาหรือมารดาต่างเป็นผู้มีความรู้ความสามารถ และแต่งการประพันธ์ได้เป็น
อย่างดี บทประพันธ์ของลูกชื่อ “สวนอักษรในบ้าน” ที่ร้อยกรองพิมพ์ใน
หนังสืออนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ คุณหญิงอมรฤทธิธำรง (ตรี ณ กลาง)
ณ เมรุวัดมกุฏกษัตริยาราม กรุงเทพมหานคร ๑๙ มกราคม ๒๕๒๘ แสดง
บรรยากาศดังกล่าวไว้อย่างแจ่มชัด ชวนรื่นรมย์ไปด้วย ตอนหนึ่งมีดังนี้

ชื่นชวน“สวนอักษร”	บ้าน “อมรฤทธิธำรง”
พ่อแต่งแปลงพุ่มพวง	ให้เป็นสวนชวนชื่นตา
แม่ช่วยพ่อพรวนดิน	รดวารินรื่นอุรา
ลูกตามรอยมารดา	ปลูกต้นไม้ให้ดอกผล
สวนน้อยในบ้านนี้	เกิดกวีวิจิณโสภา
อักษรสุนทรดล	ดวงปัญญาประกาศศรี
เฟลิดเฟลิดเดินชมสวน	ล้วนบุปผาสุมาลี
อักษรลือวาที	มีรสธรรมกลั่นกำจาย

ครอบครัวอมรฤทธิธำรง

และไม่ใช่เป็นที่แปลกใจเลยว่า บุตรและธิดารวม ๗ คนของพระยาอมรฤทธิธำรง และคุณหญิงจะมีชื่อไพเราะและคล้องจองกันเรียงตามลำดับดังนี้

ศาสตราจารย์ฐะปะนีย์ นาครทรรพ

นายธีระ ณ ถลาง

นายวาทัญญ ณ ถลาง

ทันตแพทย์หญิงภูษณีย์ ณ ถลาง

นายแพทย์อดิเรก ณ ถลาง

ดร.เอกวิทย์ ณ ถลาง

ผู้ช่วยศาสตราจารย์กิตติยวดี บุญชื่อ

การศึกษา

เนื่องจากพระยาอมรฤทธิธำรงเป็นข้าราชการกระทรวงมหาดไทย ต้องย้ายไปจังหวัดต่างๆ เสมอตามคำสั่งกระทรวง จึงเป็นห่วงการศึกษาเล่าเรียนของธิดาซึ่งจะต้องย้ายโรงเรียนไปตามจังหวัดต่างๆ ด้วย ศาสตราจารย์ฐะปะนีย์ นาครทรรพ ในวัยเยาว์จึงต้องอยู่กับยายและน้า จนกระทั่งต้นปี พ.ศ. ๒๔๖๔ อายุได้ ๕ ขวบเศษ บิดาได้จัดการให้ไปอยู่ประจำที่โรงเรียนศึกษาภุมารี ซึ่งเป็นโรงเรียนมัชฌันนารี คริสเตียน นิกายโปรเตสแตนต์ ยามนี้เป็นธรรมดาที่

เด็กหญิงต้องร้องไห้คิดถึงบ้านอยู่บ่อย ๆ ต้องหัดทำงานหลาย ๆ อย่างให้เป็น รวมทั้งต้องหัดปรับตัวให้เข้ากับเพื่อน ๆ และรุ่นพี่ที่เป็นพี่เลี้ยงมากอยดูแลให้ได้ด้วย

ขณะเป็นนักเรียนประจำที่โรงเรียนศึกษา
กุมารวิ ซึ่งเป็นโรงเรียนมิชชันนารี คริสเตียน
นิกายโปรเตสแตนต์

อย่างไรก็ตาม เรื่องข้างต้นไม่มีอุปสรรคต่อการเรียนแต่อย่างใด ผลการสอบไล่ชั้นประถมปีที่ ๑ ท่านได้คะแนนเป็นที่ ๑ และได้ข้ามไปเรียนชั้นประถมปีที่ ๓ พอสอบไล่ได้ ก็ขึ้นชั้นมัธยมปีที่ ๑ ได้เรียนที่โรงเรียนแห่งนี้จนถึงชั้นมัธยมปีที่ ๕ การเรียนที่โรงเรียนมิชชันนารี ทำให้ศาสตราจารย์ฐานะประณี นาคพรตพรพได้รับการอบรมด้านคริสต์ศาสนา สนุกสนานในวันคริสต์มาส ร่วมร้องเพลงสวด ทำกิจกรรมเนตรนารี มีโอกาสกลับบ้านปีละครั้งหรือสองครั้งเท่านั้น

ใน พ.ศ. ๒๔๗๘ พระยาอมรฤทธิธำรงได้ย้ายจากการเป็นข้าหลวงประจำจังหวัดชุมพรไปเป็นข้าหลวงประจำจังหวัดพระนครและธนบุรี หรือกรุงเทพมหานครในปัจจุบัน ศาสตราจารย์ฐานะประณี นาคพรตพรพ จึงได้ย้ายมาเรียนชั้นมัธยมปีที่ ๖ ที่โรงเรียนสตรีจุลนาค กรุงเทพมหานคร เป็นเวลา

เมื่ออายุได้ ๑๖ ปี

๑ ภาคเรียน แล้วย้ายไปเรียนชั้นมัธยมปีที่ ๖ และ ๗ ที่โรงเรียนฝึกหัดครู เพชรบุรีวิทยาลัยลงกรณ์ ปัจจุบันคือ โรงเรียนสาธิตเพชรบุรีวิทยาลัย เนื่องจากบิดามีความประสงค์ให้บุตรสาวคนนี้เรียนวิชาครู ใน พ.ศ. ๒๔๘๐ กระทรวงศึกษาธิการมีคำสั่งให้รวมโรงเรียนสตรี ๔ แห่งในส่วนกลาง คือ โรงเรียนฝึกหัดครูเพชรบุรีวิทยาลัยลงกรณ์ โรงเรียนเบญจมราชาลัย โรงเรียนสตรีวิทยา และโรงเรียนสตรีโชติเวช ไปเรียนรวมกันที่โรงเรียนสวนสุนันทาวิทยาลัย ซึ่งเดิมเป็นวังที่ประทับของเจ้านายสตรี ปัจจุบันคือ สถาบันราชภัฏสวนสุนันทา เวลานั้นศาสตราจารย์รัฐประณี นาคทรรพ เรียนจบชั้นมัธยมปีที่ ๗ จากโรงเรียนฝึกหัดครูเพชรบุรีวิทยาลัยลงกรณ์แล้ว จึงไปศึกษาต่อที่โรงเรียนสวนสุนันทาวิทยาลัยในชั้นมัธยมปีที่ ๘ แผนกวิทยาศาสตร์

ศาสตราจารย์รัฐประณี นาคทรรพ ได้กรุณาให้สัมภาษณ์ถึงการเรียน และกลุ่มเพื่อนสนิทช่วงเรียนอยู่ที่โรงเรียนฝึกหัดครูเพชรบุรีวิทยาลัยลงกรณ์และโรงเรียนสวนสุนันทาวิทยาลัย ทำให้เห็นความนิยมของเยาวชนช่วงแห่งวัยนั้น ซึ่งถ้าผู้ใหญ่เข้าใจและส่งเสริมอย่างถูกต้อง เขาเหล่านั้นก็จะดำรงชีวิตไปในทิศทางที่ดี ที่ก้าวหน้าและเหมาะสมดังนี้

คุณพ่อเห็นว่าดิฉันเหมาะที่จะเป็นครู และท่านรู้จักกับ อาจารย์เอื้อน ภาณุทัต ซึ่งรู้จักคุ้นเคยกับอาจารย์ใหญ่ คือ อาจารย์ นิลรัตน์ บรรณสิทธิ์วรสาสน์ จึงให้ย้ายมาเรียนที่โรงเรียนฝึกหัดครู เพชรบุรีวิทยาลัย แผนกวิทยาศาสตร์ ระยะเวลาเรียนอยู่ที่นี้ ได้ จับกลุ่มกับเพื่อนรุ่นเดียวกันในชั้น ม. ๗ รวม ๗ คน แล้วเราก็ตั้งชื่อ พวกเราด้วยอักษร ว ว่า เวทย์ วิม วิร์ แว วุฒิ วิทย์และไวทย์ ดิฉัน ใช้ชื่อว่า “ไวทย์” คณะพวกเรารวมตั้งเมื่อวันที่ ๑ ธันวาคม ๒๔๘๐ จึง เรียกกลุ่มหรือคณะว่า ว. ๑ อันว์ เมื่อย้ายมาเรียนที่โรงเรียน สอนสุนันทาวิทยาลัย อาจารย์นิลรัตน์ บรรณสิทธิ์วรสาสน์ เป็น อาจารย์ใหญ่คนแรกและท่านเป็นผู้บุกเบิกจัดการให้ตึกต่างๆ กลายเป็น ห้องเรียนอย่างสมบูรณ์ โดยมีอุปกรณ์การสอนครบครัน คณะ ว. ๑ อันว์ ของเราได้เรียนที่ตึกเล็กใกล้สระน้ำ ซึ่งอำนวยความสะดวกในการไปพักผ่อนหย่อนใจตอนพักกลางวัน คุณครูประจำชั้น ม. ๘ ข ของเราคือ คุณครูพิษณุ ถาวรเวช ท่านกวาดชั้นให้นักเรียน ในชั้นอยู่ในระเบียบวินัยเป็นอย่างดี จำได้ว่าท่านสอนวรรณคดีไทย มีหนังสือเรียนคือ มหาเวสสันดรชาดก ซึ่งแม้จะมีศัพท์ยากๆ แต่ ท่านก็มีวิธีสอนที่ทำให้นักเรียนสนใจวรรณคดีเพิ่มขึ้น ปีนั้โรงเรียน สอนสุนันทาวิทยาลัย ยังได้อาจารย์สตรีที่จบปริญญาจากต่างประเทศมาสอนหลายคน คือ อาจารย์ไฉไล เทพหัสดิน ณ อยุธยา อาจารย์ไสวรงค์ ทองเจือ อาจารย์พูนทรัพย์ ไกรยง หรือท่านผู้หญิง พูนทรัพย์ นพวงศ์ อาจารย์ภัทราภรณ์ ดุสยจินดา อาจารย์อนงค์ อิศรภักดี

อาจารย์อนงค์ อิศรภักดี นั้น เวลาสอนท่านมักถามเล่า นวนิยายสนุกๆ ของฝรั่งให้นักเรียนฟัง โดยเฉพาะศิษย์คณะ ว. ๑ อันว์ ชอบฟังเรื่องที่ท่านเล่า จนบางคนอ่านเป็นนักประพันธ์ ถึงกับเขียนเรื่องส่งไปลงพิมพ์ในหนังสือพิมพ์รายสัปดาห์ เช่น ประมวลสาร บางคนภายหลังเลยกลายเป็นนักประพันธ์ เช่น ผัสพร ซึ่งใช้นามปากกาว่า “เทพธิดา” เพราะเธอเป็นธิดาของพระยา เทพหัสดิน เมื่อสมาชิกคณะ ว. ๑ อันว์ เกาะกลุ่มกันบ่อยขึ้นและ นั่งคุยกันริมสระน้ำใกล้ตึกเรียนจนเป็นที่สังเกตของเพื่อนนักเรียน อื่นๆ อาจมีบางคนที่หมั่นไส้พวกเรา จึงแกล้งกระซึกกลุ่มของเราว่า คณะยังยี้ แล้วคงจะมีการกระพือ คำว่า ยังยี้ ไปถึงหูของอาจารย์

ใหญ่ก็เป็นได้ ท่านจึงได้เรียกสมาชิกของกลุ่ม ๒-๓ คนไปพบ และเมื่อได้ทราบว่าคุณเราจับกลุ่มกันเพียงรับประทานอาหารกลางวันด้วยกัน และคุยกันเรื่องนวนิยายแปล เช่น เรื่อง สมาคมดอกไม้แดง ที่อาจารย์อนงค์ อิศรภักดีเล่าให้ฟัง ต่อมาเลยนึกสนุกขึ้นมา ตั้งชื่อกลุ่มว่า คณะ ว. ๑ ธันวาคม เมื่ออาจารย์ใหญ่ได้รับทราบความเป็นมาแล้วว่าไม่มีพิษมีภัยอะไร และด้วยความที่ท่านมีเมตตาธรรมสูง เข้าใจธรรมชาติของศิษย์วัยรุ่น ท่านก็ยิ้มอย่างเอ็นดู และกรุณาให้อีวาทสัน ๆ ว่า ให้ศิษย์ประพฤติตนอยู่ในระเบียบวินัยของโรงเรียน

ใน พ.ศ. ๒๔๘๑ ศาสตราจารย์รัฐปะนีย์ นาคทรพรพ ได้ไปสอบเข้าเรียนต่อที่คณะเภสัชกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย แต่ปรากฏว่าสอบไม่ได้ จึงต้องไปเรียนมัธยมปีที่ ๘ วิทยาศาสตร์ซ้ำที่โรงเรียนราชินีบน และโชคดีได้รับความกรุณาจากทางโรงเรียน ให้อยู่หอพักของโรงเรียน ในปี พ.ศ. ๒๔๘๒ ท่านไปสอบเข้าเรียนต่อในคณะอักษรศาสตร์มหาวิทยาลัยเดิม เนื่องจากตนเองรู้สึกว่าการันต์ทางภาษามากกว่าทางคำนวณและวิทยาศาสตร์ คราวนี้โชคดีสอบได้ และได้รับอนุญาตจากทางโรงเรียนให้อยู่ที่หอพักต่อไปได้ตลอดเวลาที่เรียนในคณะอักษรศาสตร์ ๔ ปี ระยะนั้นพระยาอมรฤทธิธำรงต้องย้ายไปเป็นข้าหลวงประจำจังหวัดเชียงใหม่ ช่วงเวลาที่เรียนซ้ำมัธยมปีที่ ๘ และการได้อยู่หอพักของโรงเรียนราชินีบนตลอด ๔ ปีที่เรียนคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย นั้น ศาสตราจารย์รัฐปะนีย์ นาคทรพรพ ได้ให้สัมภาษณ์ซึ่งเห็นถึงแนวคิดของบิดาที่มีส่วนอย่างยิ่งในการปลูกฝังกุลบุตรกุลธิดาให้ดำเนินชีวิตที่ดีงามในกาลข้างหน้าดังนี้

เมื่อพ.ศ. ๒๔๘๑ ดิฉันสอบเข้าเรียนในคณะเภสัชกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปรากฏผลว่าสอบเข้าไม่ได้ คงเป็นเพราะอ่อนวิชาวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์ การที่คิดจะเรียนในคณะนี้ ก็เพราะคิดเพียงว่า ถ้าเรียนสำเร็จเป็นเภสัชกรก็คงจะดี เพราะในป่าคงมีสมุนไพรมาก ถ้าเรียนจบแล้ว ก็จะไปหาสมุนไพรมากในป่า เพื่อเก็บมาวิจัยก่อนใช้เป็นยารักษาผู้ป่วย แต่แล้วก็เพียง

ฝันเพียงเท่านั้น พอทราบผลว่าสอบไม่ได้ ก็เสียใจมาก เมื่อคุณพ่อทราบข่าว สอบเข้าจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยไม่ได้ ท่านก็ให้ไปเรียนมัธยมปีที่ ๘ แผนกวิทยาศาสตร์ที่โรงเรียนราชินีบน ดิฉันได้เป็นศิษย์ของคุณครูยศวดี อัมพรไพศาล ปัจจุบันคือท่านผู้หญิงยศวดี อัมพรไพศาล และเป็นเจ้าของโรงเรียนอัมพรไพศาล คุณครูยศวดีท่านชำนาญการสอนภาษาอังกฤษมาก ช่วยให้ลูกศิษย์เข้าใจหลักเกณฑ์ในการผูกประโยคให้ถูกต้อง ในการใช้ Tense และในการเขียน Essay ให้น่าสนใจ ที่โรงเรียนราชินีบนดิฉันได้รู้จักเพื่อนๆ หลายคน และเมื่อสอบมัธยมปีที่ ๘ ได้อีกครั้งหนึ่ง ก็รู้ตัวว่าชอบเรียนภาษามากกว่าวิทยาศาสตร์ จึงไปสมัครเข้าเรียนในคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้ เมื่อคุณพ่อคุณแม่ต้องย้ายไปอยู่เชียงใหม่ ดิฉันไม่มีบ้านอยู่ จำเป็นต้องขออยู่เป็นนักเรียนประจำที่โรงเรียนราชินีบน คุณพ่อจึงกราบทูลท่านอาจารย์หม่อมเจ้าหญิงวงศ์ทิพย์สุตา เทวกุล ขอประทานอนุญาตให้ดิฉันได้อยู่ที่หอพักของโรงเรียนในฐานะนักเรียนประจำ เมื่อท่านอาจารย์ทรงทราบความจำเป็น ก็ทรงอนุญาตให้ดิฉันอยู่หอพักในโรงเรียนระหว่างที่เรียนชั้นมัธยมปีที่ ๘ และยังทรงพระกรุณาอนุญาตให้อยู่ที่หอพักต่อไปได้ตลอด ๔ ปี ที่เรียนในคณะอักษรศาสตร์ ทั้งนี้โดยชำระเงินค่าที่พักร้อย่างนักเรียนประจำตามระเบียบ

คุณพ่อคุณแม่ยินดีมากที่ลูกมีที่พักระหว่างที่ท่านทั้งสองย้ายไปอยู่เชียงใหม่ คุณพ่อได้ให้คติสอนลูกว่า “การที่สอบเข้ามหาวิทยาลัยไม่ได้ในปีแรกนั้น ให้ถือว่าเป็น Virtue in Disguise คือเป็นความดีที่ปลอมแปลงมาในรูปของความผิดหวัง เพราะผลดีประการแรกคือการที่ลูกได้อยู่หอพักที่โรงเรียนราชินีบนระหว่างเวลาที่คุณพ่อย้ายครอบครัวไปอยู่เชียงใหม่ ผลดีประการที่สอง ก็คือการที่ลูกจะได้อยู่หอพัก ณ โรงเรียนราชินีบน ตลอด ๔ ปี ที่เรียนในคณะอักษรศาสตร์ ทั้งนี้นับเป็นพระกรุณาอย่างยิ่งที่ท่านอาจารย์หม่อมเจ้าหญิงวงศ์ทิพย์สุตา เทวกุล ได้ประทานแก่ลูกของคุณพ่อ ดังนั้นท่านจึงสอนต่อไปว่า ลูกต้องมีความกตัญญูต่องานอาจารย์ และพยายามบำเพ็ญประโยชน์ให้แก่โรงเรียนราชินีบนจนสุดความสามารถ คำสอนนี้ดิฉันก็ระลึกถึงอยู่เสมอ และพยายามปฏิบัติตามเมื่อมีโอกาส เช่น ในงานวันคล้ายวันประสูติของท่าน

อาจารย์ ก็ได้ช่วยจัดการแสดงของนักเรียนถวาย ช่วยแต่งเนื้อเพลง "ราชินีเป็นที่รัก" และช่วยฝึกซ้อมเพลงประกอบละครที่นักเรียนแสดงถวาย เป็นต้น เมื่อท่านอาจารย์รับสั่งให้ช่วยสอนภาษาไทยเพิ่มเติมให้นักเรียนชั้นมัธยมปีที่ ๖ พิเศษในบางวัน วันละ ๑ ชั่วโมง ตันนิกิยนิติปฏิบัติตามพระประสงฆ์ เมื่อสอนไปได้หลายวันจนคุ้นเคยกันดี นักเรียน ม. ๖ พิเศษกลุ่มนั้นก็เลยเรียกติดกันว่า "ครูพี่ฐะ" อย่างสนิทสนม และตั้งใจเรียนเป็นอย่างดี

คณะศึกษาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เมื่อได้เข้าเรียนที่คณะศึกษาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ศาสตราจารย์ฐะปะนีย์ นาครทรรพ ได้เรียนวิชาเอก คือ ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ และประวัติศาสตร์ ได้มีโอกาสเรียนวิชานุกรณศาสตร์ ซึ่งเป็นความรู้ที่ไม่เคยได้เรียนมาก่อน และเลือกวิชาภาษาบาลีเป็นวิชาเลือก ท่านเล่าว่าได้เรียนกับอาจารย์ที่มีความรู้ความสามารถหลายคนดังนี้

อาจารย์ที่สอนภาษาไทย คือ อาจารย์คุณพระวรเวทย์พิสิฐ และอาจารย์ณวย กาญจนาคม ท่านทั้งสองได้ให้ความรู้ที่เป็นหลักในการเรียนภาษาไทยอย่างน่าสนใจ ส่วนวิชาประวัติศาสตร์นั้น ศาสตราจารย์รอง ศยามานนท์ และอาจารย์หม่อมเจ้าทองทิพายุ เป็นผู้สอน ทั้งสองท่านมีเกร็ดความรู้ที่น่าสนใจหลายเรื่อง โดยเฉพาะอาจารย์หม่อมเจ้าทองทิพายุ นั้น เวลาที่ท่านทรงบรรยาย

ประวัติศาสตร์ตอนที่กล่าวถึงสงคราม ท่านก็ทรงบรรยายว่า “แล้วแม่ทัพก็ยกกองทัพ ตะ-ริง-ดั่ง-ดั่ง ไปโจมตีเมือง...จนได้ชัยชนะ” ฟังแล้วรู้สึกคึกคัก นึกเห็นภาพเวลาที่องค์ปาฐกทรงออกเสียง ตะ-ริง-ดั่ง-ดั่ง เช่นนั้น และจำได้ไม่ลืม วิชานิรุกติศาสตร์ ที่อาจารย์เจ้าคุณอนุমানราชสอนเป็นผู้สอนนั้น เป็นวิชาที่น่าสนใจมาก ทำให้หนังสือได้รับความรู้ทางนิรุกติศาสตร์ที่ไม่เคยได้เรียนรู้มาก่อน ดำรานิรุกติศาสตร์ที่อาจารย์ท่านเขียนไว้นั้นมีเนื้อหาสาระที่ให้ความรู้ใหม่น่าศึกษาเป็นอย่างยิ่ง

วิชาภาษาอังกฤษนั้น มีอาจารย์ฝรั่งสอนหลายคน คือ อาจารย์ เจ.อี.เดวิส อาจารย์เบรน ฮาร์ดเนล อาจารย์อีเว็ต คะแน็ค อาจารย์มัสเตอร์และมัสซิสแม็คกาน อาจารย์เจ.อี.เดวิส เวลาท่านสอนก็มีเพลงภาษาอังกฤษมาสอนให้เราร้องด้วย ฟังแล้วสนุก คึกคักดี เช่น เพลง “Pick Up Your Troubles In Your Old Kitbag”

เมื่อมีการสอบวิชาภาษาอังกฤษประจำภาคระหว่างที่ กำลังเรียนอยู่ปีที่ ๑ มีประสบการณ์เด่นเด่นอย่างหนึ่ง คือ ในการประกาศผลสอบ ดิฉันก็ไปยืนดูรายชื่อที่เรียงลำดับจากคะแนนสูงไปจนถึงคะแนนต่ำ โดยเริ่มดูรายชื่อตอนกลางๆ เพราะคิดว่าคะแนนของตัวเองคงอยู่แถว ๆ นั้น เมื่อดูไปจนถึงชื่อสุดท้ายก็ไม่พบชื่อของตัวเองเลย ทำให้ใจหายวาบเพราะกลัวสอบตก แต่พอเงยหน้าขึ้นดูชื่อคนที่ได้คะแนนสูงสุด ก็ปรากฏว่าเป็นชื่อ “Tapanee Na Thalang” ทำให้ตื่นเต้นมาก เพราะไม่เคยคาดหวังว่าจะได้คะแนน Top เช่นนั้น พอกลับไปถึงหอพักที่โรงเรียนวชิรเนบ ก็รีบไปรายงานให้ครูยสวดีทราบเพราะท่านเป็นผู้สอนวิชาภาษาอังกฤษให้ ท่านก็พลอยยินดีและพูดว่า ไม่เสียที่ที่อุตส่าห์เคียวเชิญเวลาสอนภาษาอังกฤษที่โรงเรียน ดิฉันก็กราบขอบพระคุณท่านที่ได้กรุณาสอนให้ศิษย์ มีความรู้จนสอบได้คะแนนดี สำหรับวิชาเลือกที่คณะอักษรศาสตร์นั้น ตัดสินใจเลือกเรียนวิชาภาษาบาลี ไม่ใช่วิชาภาษาฝรั่งเศสอย่างเพื่อน ๆ ที่เขาเรียนจบแผนกภาษา การที่ไม่สามารถเลือกเรียนภาษาฝรั่งเศสได้ เพราะไม่มีพื้นฐานความรู้เนื่องจากเรียนแผนกวิทยาศาสตร์ในชั้นมัธยมปีที่ ๗-๘ และที่เลือกภาษาบาลี เพราะทราบว่ามีความรู้ในภาษาไทยมาก คงช่วยเพิ่มพูนความรู้ทางภาษาไทยให้กว้างขวางขึ้น

ศาสตราจารย์ฐะปะนีย์ นาครทรรพ สำเร็จการศึกษาได้ปริญญาอักษรศาสตรบัณฑิต (อ.บ.) ในปี พ.ศ. ๒๔๘๕ และได้รับประกาศนียบัตรประโยคครูมัธยม (ป.ม.) ในปีพ.ศ. ๒๔๘๖ ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๙๓ ได้รับทุนกระทรวงศึกษาธิการไปศึกษาต่อที่มหาวิทยาลัยคอร์เนลล์ (Cornell University) ได้รับปริญญาโท (M.A.) ทางวรรณคดีอเมริกัน (American Literature) และภาษาศาสตร์ (Phonetics) ในปีพ.ศ. ๒๔๙๖

หน้าที่การงาน

เมื่อเรียนจบชั้นปริญญาตรีจากคณะอักษรศาสตร์ และจบอนุปริญญาประกาศนียบัตรประโยคครูมัธยม ศาสตราจารย์ฐะปะนีย์ นาครทรรพ ได้ปฏิบัติหน้าที่ครูและรับราชการเจริญก้าวหน้าตามลำดับดังนี้

ครูโรงเรียนศึกษากุมาริ จังหวัดนครศรีธรรมราช พ.ศ. ๒๔๘๗-๒๔๘๘

ครูโท โรงเรียนกัลยาณีศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช พ.ศ. ๒๔๘๙-๒๔๙๑

ครูโท โรงเรียนฝึกหัดครูมัธยมวังจันทร์เกษม กระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. ๒๔๙๒ ต่อมาโรงเรียนฝึกหัดครูแห่งนี้ได้ย้ายจากที่ตั้งบริเวณกระทรวงศึกษาธิการไปอยู่ที่แห่งใหม่ในเขตจตุจักร และเป็นสถาบันราชภัฏจันทร์เกษมในปัจจุบัน

ครูใหญ่โท โรงเรียนสตรีระเซียเชิงเทราตัดตรุณี จังหวัดฉะเชิงเทรา พ.ศ. ๒๔๙๖-๒๔๙๗

ศึกษานิเทศก์โทและศึกษานิเทศก์เอก สายวิชาภาษาไทย กรมวิสามัญศึกษา ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๙๘-๒๕๐๑

ศึกษานิเทศก์ชั้นพิเศษและดำรงตำแหน่งหัวหน้าหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมวิสามัญศึกษา ระหว่าง พ.ศ. ๒๕๐๒-๒๕๑๕ ซึ่งต่อมากกรมวิสามัญศึกษาปรับเปลี่ยนโครงสร้างหน่วยงานและเปลี่ยนชื่อเป็น กรมสามัญศึกษา

อาจารย์พิเศษและศาสตราจารย์ภาควิชามัธยมศึกษา คณะ

ครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อพ.ศ. ๒๕๑๖-๒๕๒๓ เหตุที่ย้ายมาดำรงตำแหน่งนี้ เนื่องจากคณบดีคณะครุศาสตร์ได้มาขอให้ไปเป็นอาจารย์สอนที่คณะดังกล่าว ซึ่งดร.ก่อ สวัสดิพานิชย์อธิบดีกรมสามัญศึกษามัยนั้นไม่ขัดข้อง

เมื่อพิจารณาหน้าที่การงานของศาสตราจารย์ฐะปะนีย์ นาครทรรพแล้วจะเห็นว่าท่านได้มีโอกาสทำงานหลายด้าน และมีประสบการณ์กว้างขวางเกี่ยวกับการศึกษาของเยาวชนหลายระดับ รวมทั้งมีโอกาสบริหารโรงเรียนในโครงการโรงเรียนมัธยมแบบประสมซึ่งเป็นโครงการใหม่เป็นที่น่าสนใจของวงการศึกษามัยนั้นเป็นอย่างมาก ท่านเล่าถึงการไปปฏิบัติงานในตำแหน่งครูใหญ่โรงเรียนสตรีระเชิงเทราตัดตรุณีและการดำเนินงานที่นั่นว่า

เมื่อจบการศึกษาจากต่างประเทศเข้ารายงานตัวต่อหลวงสวัสดิสารศาสตรพุทธิ อธิบดีกรมวิสามัญศึกษาแล้ว ท่านก็กรุณาบอกว่า กรมจะมีคำสั่งให้ดิฉันไปดำรงตำแหน่งครูใหญ่ที่โรงเรียนสตรีระเชิงเทราตัดตรุณี จังหวัดระเชิงเทรา เมื่อเรียนท่านตามความเป็นจริงว่ายังไม่เคยมีประสบการณ์ในการเป็นครูใหญ่ เกรงจะทำงานไม่ได้ดี ท่านก็กรุณาให้กำลังใจและแนะแนวทางการทำงานให้ ดิฉันจึงจำเป็นต้องไปเป็นครูใหญ่ที่โรงเรียนดังกล่าว เมื่อพ.ศ. ๒๕๑๖-๒๕๑๘

ตอนแรกก็ยังไม่ค่อยทราบชัดเจนนักว่าโรงเรียนมัธยมแบบประสมเป็นอย่างไร ต่อเมื่อได้ไปร่วมประชุมกับคณะกรรมการโครงการปรับปรุงส่งเสริมการศึกษาจะเชิงเทรา และได้ฟังคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญต่างประเทศแล้ว จึงพอจะรู้เรื่องขึ้นมาบ้าง โรงเรียนมัธยมธรรมดาทั่วไปนั้น นักเรียนต้องเรียนวิชาสามัญตามหลักสูตรที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด ส่วนโรงเรียนมัธยมแบบประสมนั้น นอกจากการเรียนวิชาสามัญตามหลักสูตรแล้ว ยังต้องเลือกเรียนวิชาชีพที่โรงเรียนเปิดสอนเพื่อประโยชน์ในการประกอบอาชีพต่อไปภายหน้าอีกด้วย วิชาชีพที่ทางโรงเรียนสตรีระเชิงเทราตัดตรุณีจะเปิดสอนเป็นวิชาเลือกนั้น ได้แก่ วิชาธุรกิจศิลป์ และวิชาคหกรรมศิลป์ ทั้งนี้จะให้นักเรียนเริ่มเลือกเรียนวิชาชีพตั้งแต่ชั้นมัธยมปีที่ ๔ ขึ้นไป

แม้จะรู้สึกหนักใจ เนื่องจากยังไม่เคยเป็นครูใหญ่มาก่อน แต่ก็ต้องทำให้ใจให้เข้มแข็งเพื่อสู้งานไม่ว่างานจะหนักแค่ไหนก็ตาม ก่อนอื่นก็ต้องชี้แจงทำความเข้าใจกับครูในโรงเรียน บริรักษาทาริอกันถึงแนวทางการทำงาน และหาครูมาสอนวิชาที่เปิดใหม่ ซึ่งก็ได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่ายด้วยดี

ส่วนการปฏิบัติงานในตำแหน่งศึกษานิเทศก์ และได้ดำรงตำแหน่งหัวหน้าหน่วยศึกษานิเทศก์ต่อมานั้น ท่านให้สัมภาษณ์ถึงการทำงานในช่วงนี้ว่า

หลังจากเป็นครูใหญ่อยู่เกือบ ๒ ปี ก็ขอย้ายเข้ากรุงเทพฯ เพราะตอนนั้นแต่งงานแล้วและต้องทำหน้าที่แม่บ้าน พอตั้งครรถ์ได้ ๘ เดือน ก็ไปกราบเรียนท่านอธิบดีว่า มีความจำเป็นต้องขอลาออกจากหน้าที่ครูใหญ่ ท่านก็กรุณาอนุญาต และแนะนำให้ไปพบอาจารย์หม่อมหลวงบุญเหลือ กุญชร (ภายหลังเมื่อสมรสแล้วเปลี่ยนนามสกุลเป็น เทพยสุวรรณ) ท่านเป็นหัวหน้าหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมวิสามัญศึกษา ท่านก็รับไว้และมอบหมายให้ทำหน้าที่ศึกษานิเทศก์สายวิชาภาษาไทย เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๘ ตอนนั้นมีศึกษานิเทศก์สายวิชาภาษาอังกฤษ คณิตศาสตร์ สังคมศึกษา วิทยาศาสตร์ ภาษาไทย และห้องสมุด บุคลากรของหน่วยศึกษานิเทศก์มีจำนวนไม่เกิน ๑๐ คน

ตอนไปรายงานตัวกับอาจารย์หม่อมหลวงบุญเหลือ เทพยสุวรรณ ทำให้ได้รับทราบระเบียบงานในสำนักงานว่า กษานิเทศก์ในระยะเริ่มตั้งหน่วย จะต้องทำสิ่งต่อไปนี้ คือ ต้องศึกษาค้นคว้าเพื่อเตรียมตัวให้พร้อมที่จะเป็นศึกษานิเทศก์สายวิชาที่ตนสังกัด ร่วมประชุมศึกษานิเทศก์อย่างสม่ำเสมอ และต้องฝึกเขียนเอกสารการนิเทศในวิชาที่ตนรับผิดชอบเพื่อใช้ในการนิเทศและอบรมครูตามโครงการอบรมของกรมวิสามัญศึกษาทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค อาจารย์หม่อมหลวงบุญเหลือ เทพยสุวรรณเป็นผู้ปรึกษาสามารถและเปี่ยมด้วยคุณธรรม คือเมตตาธรรม และขันติธรรม เป็นที่เคารพรักของศึกษานิเทศก์ในหน่วยและครูอาจารย์ในโรงเรียนทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ท่านบริหารงานด้วยความรอบคอบสุขุมเป็นตัวอย่างอันดีแก่ศึกษานิเทศก์ทั้งหลาย ต่อมาท่านหัวหน้า

หน่วยได้ย้ายไปรักษาการตำแหน่งรองอธิการบดีวิทยาลัยวิชาการศึกษาบางแสน จังหวัดชลบุรี (ภายหลังยกฐานะเป็นมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางแสน และเปลี่ยนเป็นมหาวิทยาลัยบูรพาในปัจจุบัน) ดิฉันได้รับการพิจารณาให้ดำรงตำแหน่งหัวหน้าหน่วยศึกษานิสิตกักแทนเป็นเวลา ๔ ปี และต่อมาได้โอนไปเป็นอาจารย์ชั้นพิเศษภาควิชามัธยมศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อยู่ที่นี่จน พ.ศ. ๒๕๒๓ จึงได้ลาออกก่อนเกษียณอายุราชการ ๑ ปี

การปฏิบัติงานพิเศษทางวิชาการ

ศาสตราจารย์ฐะปะนีย์ นาครทรรพ มีความสนใจเป็นพิเศษในงานที่เกี่ยวกับภาษาและวัฒนธรรมไทย รวมทั้งพระพุทธศาสนา และเนื่องจากเป็นผู้มีความรู้ความสามารถเป็นอย่างดี จึงมีหน่วยงานและสถาบันต่าง ๆ ขอความอนุเคราะห์ให้ไปช่วยปฏิบัติงานดังกล่าว ก่อปรกับท่านเป็นผู้มีเมตตาธรรมสูง ท่านจึงมีการกิจและได้ดำรงตำแหน่งหน้าที่ทางวิชาการพิเศษหลายแห่ง บางตำแหน่งก็ยังคงดำรงและร่วมปฏิบัติงานอยู่ในปัจจุบัน เท่าที่พอจะรวบรวมได้แยกเป็นประเภทดังนี้

ด้านภาษาและวัฒนธรรมไทย

เป็นประธานจัดทำหลักสูตร และสื่อการเรียนการสอนภาษาไทย ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช ๒๕๒๑ และกรรมการที่ปรึกษาจัดทำหนังสือเรียนภาษาไทย วิชาบังคับ ตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช ๒๕๒๔ ของกรมวิชาการ

เป็นกรรมการจัดทำหนังสือเรียนภาษาไทย วิชาบังคับ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช ๒๕๒๑ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๓๓) และกรรมการที่ปรึกษาคณะกรรมการจัดทำหนังสือเรียนภาษาไทยวิชาบังคับ ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช ๒๕๒๔ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๓๓) ของกรมวิชาการ

เป็นประธานกรรมการตรวจหนังสือเรียนและคู่มือครูภาษาไทย
วิชาเลือก ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย
พุทธศักราช ๒๕๒๔ ของกรมวิชาการ

เป็นประธานกรรมการจัดทำรายการโทรทัศน์วิชาภาษาไทย ของ
กรมวิชาการ

เป็นประธานกรรมการจัดทำต้นฉบับหนังสืออ่านเพิ่มเติมภาษาไทย
เกี่ยวกับกลวิธีการอ่านทำนองเสนาะ ระดับมัธยมศึกษา ของกรมวิชาการ

เป็นที่ปรึกษาคณะกรรมการคัดสรรและเผยแพร่วรรณกรรมของชาติ
ของกรมวิชาการ

เป็นกรรมการที่ปรึกษาคณะกรรมการจัดทำหนังสืออุเทศภาษาไทย
ของกรมวิชาการ

เป็นประธานอนุกรรมการเฉพาะกิจยกร่างแบบอย่างในการปฏิบัติ
ทางวัฒนธรรมของคนไทย ของสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ

เป็นประธานประกวดการอ่านระดับชาติ ของกระทรวงศึกษาธิการ

เป็นกรรมการโครงการส่งเสริมครอบครัวสัมพันธ์ ของสำนัก
เลขาธิการนายกรัฐมนตรี

เป็นกรรมการจัดทำและเป็นผู้เรียบเรียงบทประพันธ์ บทความ
หนังสือวันเด็กแห่งชาติ ของกระทรวงศึกษาธิการ ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๑๑-๒๕๔๒

เป็นกรรมการวิทยุโรงเรียนวิชาภาษาไทย ของกระทรวงศึกษาธิการ

เป็นกรรมการจัดทำเอกสารการสอนภาษาไทย ๔ ชุดวิชา ของ
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

เป็นกรรมการจัดทำหนังสือฉบับพิเศษ เฉลิมพระเกียรติพระบาท-
สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในวโรกาสมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๕ รอบ
และพระราชพิธีรัชมังคลาภิเษก ชื่อ เพ็ญพระพิริยะเกินจะรำพัน ของสมาคม
ภาษาและหนังสือแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์

เป็นกรรมการบริหารสถาบันสุนทรภู่

เป็นรองประธานกรรมการประเมินผลงานทางวิชาการของข้าราชการ

สาขาวิชาภาษาไทย สังกัดทบวงมหาวิทยาลัยและกระทรวงศึกษาธิการ ตามคำเชิญของทางราชการ

เป็นกรรมการที่ปรึกษาในคณะกรรมการกองบรรณาธิการ วชิราวุธานุสรณ์สาร ในมูลนิธิพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ในพระบรมราชูปถัมภ์

เป็นบรรณาธิการรวบรวมและวิเคราะห์ผลงานของสุนทรภู่ ในงานฉลอง ๒๐๐ ปี สุนทรภู่ พ.ศ. ๒๕๒๕ และจัดพิมพ์รวมเล่มเพื่อจำหน่ายและรวมเงินค่าจำหน่ายหนังสือไว้ในโครงการอนุสรณ์สุนทรภู่ของสมาคมภาษาและหนังสือแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์

เป็นอนุกรรมการโครงการเปิดหอไทยนิทัศน์ ของสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ

เป็นอนุกรรมการโครงการสืบวรรณกรรม ของสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ

เป็นผู้แทนประเทศไทยไปประชุมในการประชุมนักเขียน ครั้งที่ ๑ ณ ประเทศมาเลเซีย ในปี พ.ศ. ๒๕๒๐

เป็นผู้ร่วมจัดทำหนังสืออนุสรณ์เพื่อเผยแพร่เกียรติคุณของบุคคลผู้มีผลงานดีเด่นทางวัฒนธรรม

ด้านอนุรักษ์และเผยแพร่เอกลักษณ์ของไทย

เป็นประธานอนุกรรมการเผยแพร่เอกลักษณ์ของไทย ในคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี

เป็นประธานอนุกรรมการจัดสัมมนา เรื่อง “วัฒนธรรมทางภาษาของไทย” เนื่องในวาระฉลอง ๗๐๐ ปี ลายสือไทย พ.ศ. ๒๕๒๖

เป็นประธานอนุกรรมการเฉพาะกิจฝ่ายอำนวยการและฝ่ายวิชาการ จัดสัมมนา เรื่อง ภูมิปัญญาไทยในภาษาและวรรณคดี พ.ศ. ๒๕๓๗

เป็นประธานอนุกรรมการเฉพาะกิจฝ่ายอำนวยการและฝ่ายวิชา-

การจัดสัมมนา เรื่อง ภูมิปัญญาไทยในวัฒนธรรมทางภาษา พ.ศ. ๒๕๔๐

เป็นกรรมการในคณะวิจัยทั้งภาคเอกสารและภาคสนาม ในนาม คณะอนุกรรมการเผยแพร่เอกลักษณ์ของไทย โดยเลือกทำเรื่องสำคัญที่กำลังจะสูญสิ้นไปและสามารถค้นคว้าได้ แล้วจัดพิมพ์เป็นรายงานการวิจัยเผยแพร่ไปยังเยาวชน ประชาชน และหน่วยงานทั่วไป

เป็นผู้รวบรวม “ภาษิตไทย” จากต้นฉบับ U. Gehler จัดพิมพ์ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

เป็นผู้จัดทำบทโทรทัศน์และบทวิทยุ รวมทั้งเป็นผู้ดำเนินรายการ “อยู่อย่างไทย” ของคณะอนุกรรมการเผยแพร่เอกลักษณ์ของไทยเป็นเวลาหลายปี ไม่ต่ำกว่า ๖๐ เรื่อง

เป็นผู้ประพันธ์เพลงให้แก่สถาบันการศึกษาและหน่วยงานบางแห่ง ตามที่ได้รับคำขอให้ช่วยประพันธ์ เช่น โรงเรียนราชินีบน โรงเรียนมัธยมวัดสิงห์ สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ

ด้านศาสนา

เป็นกรรมการจัดทำหนังสือ พุทธรักษา และหนังสือ นิทานภาพ พุทธรักษา (๖๐ เรื่อง) มีภาพประกอบ ผู้เขียนภาพคือ นิรมิต มงคลรัตน์ ของพุทธสมาคมแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์

เป็นผู้ประพันธ์หนังสือเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาและคติสอนใจหลายเรื่อง

นอกจากนี้ยังดำรงตำแหน่งในองค์กรด้านวิชาการและสาธารณประโยชน์ต่าง ๆ เช่น

เป็นประธานกรรมการอำนวยการสมาชิวิศิษฐ์มูลนิธิ

เป็นรองประธานมูลนิธิตระกูล ณ กลาง

เป็นกรรมการกองทุนหม่อมหลวงบุญเหลือ เทพยสุวรรณ

ผลงานนิพนธ์

ส่วนหนึ่งของผลงานนิพนธ์ของศาสตราจารย์ฐะปะนีย์ นาครทรรพ

ศาสตราจารย์ฐะปะนีย์ นาครทรรพ เป็นผู้มีความสามารถในการใช้ภาษาในการประพันธ์ทั้งร้อยแก้วและร้อยกรองเป็นอย่างดี เริ่มหัดประพันธ์ร้อยกรองและบทเพลงมาตั้งแต่เริ่มเรียนชั้นประถม งานนิพนธ์จึงมีมากมายหลายประเภท ทั้งที่เป็นเรื่องขนาดยาวพิมพ์เป็นเล่ม และที่เป็นบทสั้น ๆ พิมพ์รวมกับผลงานคนอื่น ๆ หรือเรียบเรียงเพื่อใช้ประกอบเอกสาร ประกอบรายการ ซึ่งยากกล่าวแสดงให้เห็นความรู้ความสามารถของท่านประกอบผลงานนิพนธ์เป็นประเด็น ๆ ได้ดังนี้

บทประพันธ์วัยเยาว์

การกำเนิดในครอบครัวที่มีความสนใจและสามารถแต่งคำประพันธ์ได้อย่างดีดังกล่าว คงเป็นแรงจูงใจประการหนึ่งที่ทำให้ศาสตราจารย์ฐะปะนีย์ นาครทรรพ เมื่อเรียนอยู่ชั้นประถมปีที่ ๓ โรงเรียนศึกษากุมาริ ก็รู้สึกที่ตนเองเริ่มสนใจคำคล้องจอง ตั้งแต่ยังไม่รู้จักคำว่า “บทร้อยกรอง” ด้วยซ้ำ เนื่องจาก การอยู่ประจำที่โรงเรียนและยังเล็กมาก โรงเรียนจึงจัดให้มีนักเรียนรุ่นพี่เป็นพี่เลี้ยงมาช่วยดูแล และ “อาบรยอง” เป็นญาติข้างบิดาได้เรียนอยู่ที่นี้ด้วย เป็นนักเรียนรุ่นใหญ่ คำคล้องจองที่เด็กหญิงอายุประมาณ ๗ ขวบ นึกสนุกและแต่งขึ้นมาจึงชื่อ “อาบรยอง” มีความสั้น ๆ ว่า “สมุดหัดเขียน โรงเรียนศึกษาฯ

น้ำหมึกปากกา ของอาบรยง” ภายหลังเมื่อโตขึ้นจึงได้ทราบว่าที่ตนแต่งไว้นั้น เข้าทำนองวิซุมมาลาฉน์ท์ ก็ดีใจมากกว่าได้แต่งฉน์ท์กับเขาด้วย และวิซุม-มาลาฉน์ท์ กลายเป็นคำประพันธ์ที่ศาสตราจารย์รัฐปะนิย์ นาคทรพรพ ชอบแต่งเป็นพิเศษ ท่านให้เหตุผลว่า “แต่งง่ายดี ไม่ต้องคำนึงถึงครูลหุมากนัก”

เมื่อท่านเรียนอยู่ชั้นมัธยมปีที่ ๕ โรงเรียนเดียวกันนี้ ท่านได้มีโอกาสเรียนภาษาไทยกับครูอุไรวรรณ พัฒนศรี ครูผู้นี้เป็นศิษย์คนหนึ่งของหลวงสำเร็จวรรณกิจและชอบด้านการประพันธ์มาก ได้แนะนำวิธีแต่งกลอน หาด้อย่างกลอนไพเราะมาให้แก่นักเรียนดู รวมทั้งนำสมุดงานอดิเรกของตนซึ่งจดคำประพันธ์ที่แต่งเอง และรวบรวมคำประพันธ์ที่มีผู้แต่งไว้ มาให้ดูเป็นตัวอย่าง ศาสตราจารย์รัฐปะนิย์ นาคทรพรพ ในวัย ๑๓ ปี ก็เลยลองหัดแต่งดูบ้าง กลอนบทแรกที่แต่งชื่อ “ผ้าน้ำดำ-ผ้าน้ำขาว” ผู้แต่งตั้งใจเมื่อแต่งกลอนสำเร็จและครูกรุณาตรวจแก้ไข

บทประพันธ์เพลง

โรงเรียนศึกษากุมารี่เป็นโรงเรียนมิชชันนารี จึงสอนให้นักเรียนร้องเพลงสวดสรรเสริญพระเจ้า มีครูเล่นเปียโนคลอหน้า การได้หัดร้องเพลงเป็นประจำทำให้ศาสตราจารย์รัฐปะนิย์ นาคทรพรพ ครึ่งเรียนอยู่ที่โรงเรียนแห่งนี้ เริ่มสนใจเรื่องเพลงและได้ลองหัดแต่งดูบ้าง จนกลายเป็นนักแต่งเพลงสมัครเล่นผู้หนึ่ง เพลงที่แต่งในโอกาสต่างๆ แต่งให้สถานศึกษาและหน่วยงานมีหลายเพลง เช่น เพลงเชียร์กีฬาโรงเรียนกัลยาณิศรีธรรมราช เพลงประจำโรงเรียนราชินีบน เนื้อเพลงสำหรับเพลงประจำรายการ “อยู่อย่างไทย” ของคณะอนุกรรมการเผยแพร่เอกลักษณ์ของไทย ในคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี ตัวอย่างตอนหนึ่งของเพลงประจำโรงเรียนราชินีบน ชื่อเพลง “ราชินีเป็นที่รัก” ที่ท่านแต่งเมื่ออายุราว ๑๗ ปี มีดังนี้

ราชินี ราชินีเป็นที่รัก
ช่วยกล่อมเกลามาให้ได้วิชา
พระคุณท่านอาจารย์หวานทั่วศิษย์
ชุ่มชื่นเย็นเป็นสุขทั่วทุกคน

เป็นบุญนักที่เราเข้าศึกษา
เพื่อภยันหน้าจักได้ไว้ช่วยตน
หากจะคิดเปรียบได้ดังสายฝน
ซาบกลมศิษย์อยู่มีวิญญาย

บทประพันธ์ระยะแรกที่มีชื่อเสียง

เมื่อท่านได้เข้าเรียนที่คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้ลงมือทำสมุดงานอดิเรกในยามว่างตามแบบครูอุไรวรรณ พัฒนศรี และเมื่ออยู่ชั้นปีที่ ๒ ได้เขียนกาพย์ฉบัง เรื่อง “คำสัญญาของลูกน้อย” ไปลงหนังสือมหาวิทยาลัย บรรณาธิการก็จัดให้ได้ตีพิมพ์ดังประสงค์ คำประพันธ์เรื่องนี้เป็นที่ประทับใจอย่างกว้างขวาง คณะกรรมการจัดทำหนังสือเรียนและคู่มือครูภาษาไทย ระดับมัธยมศึกษาตอนปลายได้คัดเลือกเป็นบทเรียนตีพิมพ์ในหนังสือเรียนภาษาไทย ชุด วรรณลักษณะวิจารณ์ เล่ม ๑ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ ตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช ๒๕๒๔ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๓๓) บทประพันธ์ตอนหนึ่งมีว่า

แม่จ๋าแม่อย่าเสียใจ	แม่ลูกจากไป
ลูกนี้จักห่มนมาเยือน	
ลูกจักมากับแสงเดือน	มาอยู่เป็นเพื่อน
ยามแม่มั่งชมจันทร์เพ็ญ	
กายลูกแม่มคงไม่เห็น	แต่จิตลูกเฝ้า
อยู่ใกล้กายแม่มตลอดกาล	
ลูกแอบในน้ำลำธาร	ยามแม่มลงสนาน
ลูกเข้าสัมผัสสรีรกาย	
เมื่อแม่วอนนระนกระวนกระวาย	อาศัยพระพาย
ลูกพล้วมาช่วยพัดวี	
หากแม่มมีทุกข์ทับฤดี	เจียพังตนตรี
เกิดลูกแฝงในสำเนียง	

ฯลฯ

บทประพันธ์ที่ได้รับรางวัล

ผลงานประพันธ์ร้อยกรองของศาสตราจารย์รัฐปะนีย นาครทรรพ เป็นที่แพร่หลายและได้รับยกย่องว่ามีความไพเราะสละสลวย มีบางเรื่องที่ได้รับรางวัล ดังนี้

หนังสือเล่มหนึ่งที่ได้รับรางวัล

บทประพันธ์อภินายกนิสิต “เรื่องฝนทิ้งให้เป็นเข็ม” ได้รับรางวัลของสภาวัฒนธรรมแห่งชาติ จากจอมพล ป.พิบูลสงคราม พ.ศ. ๒๔๘๔

หนังสือชุดภาพนิทานไทย เรื่อง นิทานภาพพุทธรักษา ได้รับรางวัลชมเชย จากคณะกรรมการพัฒนาหนังสือแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ ในงานสัปดาห์หนังสือแห่งชาติ องค์การคำครูสภาจัดพิมพ์ครั้งที่ ๑ พ.ศ. ๒๕๓๘

บทประพันธ์ของศาสตราจารย์ฐะปะนีย์ นาครทรรพ เรื่อง “ฝนทิ้งให้เป็นเข็ม” ที่ได้รับรางวัลตั้งแต่เมื่อเยาว์วัย ๒๐ ปี มีความว่า

ทั้งแห่งใหญ่ใครเห็นเป็นงานหนัก	ยังประจักษ์ฝนได้ให้เป็นเข็ม
ถึงงานมากทีละน้อยค่อยและเต็ม	ทำให้ได้สามารถอาจเป็นการ
นี่เป็นข้อแนะไว้ให้เพียรเกิด	ผลจะเกิดแฉะเห็นเป็นแก่นสาร
ถึงงานยากมาทนเหลืออย่าเบื่องาน	ต้องทนทานทุกทางเพื่อสร้างตน
เพราะสร้างตนเป็นทางช่วยสร้างชาติ	ตนเลาเมารงานก็เด่นแลเห็นผล
ถึงงานยากตรากตรำต้องจำทน	คงไม่พ้นปัญหาถ้าเราเพียร
ความลำบากยากเย็นเป็นเหมือนทั้ง	เอากาตั้งใจมั่นไม่หันเหียน
เป็นแรงฝนแล้วเก่าเฝ้าวันเวียน	จนทั้งเปลี่ยนเป็นเข็มเล่มงามเอย

บทร้อยกรองที่แต่งคนเดียวและจัดพิมพ์เป็นเล่ม

บทประพันธ์ร้อยกรองของศาสตราจารย์รุประณี นาคทรพร ที่แต่งเป็นเรื่องและมีขนาดยาวได้จัดพิมพ์เป็นเล่มเผยแพร่ ได้แก่

เรื่อง **หนูน้อยพลอยเพลีน** บทร้อยกรองสำหรับเด็กอนุบาลและประถมศึกษา สำนักพิมพ์บรรณกิจจัดพิมพ์ พ.ศ. ๒๕๒๒

เรื่อง **นิทานทศชาติคำกาพย์** เป็นหนังสืออ่านเพิ่มเติมภาษาไทย ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และเป็นหนังสืออ่านนอกเวลาภาษาไทย ท ๐๒๑ การอ่านและพิจารณาหนังสือ ตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช ๒๕๒๑ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๓๓) กรมวิชาการจัดพิมพ์ พ.ศ. ๒๕๒๑

เรื่อง **นิทานภาพพุทธรักษา** เป็นหนังสือรวมนิทานที่เป็นบทร้อยกรองบรรยายภาพจิตรกรรม ๖๐ เรื่อง ซึ่งได้รับรางวัลชมเชยดังกล่าวแล้ว

เรื่อง **ดอกสร้อยร้อยแปด** เป็นหนังสือที่จัดทำขึ้นในปีหนังสือระหว่างชาติ พ.ศ. ๒๕๑๓ จัดพิมพ์ พ.ศ. ๒๕๑๓

เรื่อง **ศึกษาภาษิตและร้อยกรอง** เป็นหนังสือที่จัดทำขึ้นร่วมฉลองปีเด็กสากล พ.ศ. ๒๕๒๒ บริษัท ดันอ้อ จำกัด จัดพิมพ์และจำหน่ายครั้งที่ ๑ พ.ศ. ๒๕๓๔

เรื่อง **สืบสายลายสือไทย** เป็นหนังสือรวมบทร้อยกรองที่ระลึกงานพระราชทานพระเกี่ยวทองคำ พ.ศ. ๒๕๓๓

เรื่อง สืบสายลายสือไทย

เรื่อง **มือของฉัน** เป็นหนังสือส่งเสริมการอ่าน ระดับประถมศึกษา
กรมวิชาการจัดพิมพ์ครั้งที่ ๑ พ.ศ. ๒๕๑๕ รวมกับเรื่อง **ปาลิไลย์ข้างแสนรู้** ของ
เกทหลง พานิช ในการพิมพ์ครั้งต่อมาได้แยกเป็นเล่มหนึ่งต่างหาก

เรื่อง **มือของฉัน**

บทร้อยกรองที่จัดพิมพ์ร่วมกับงานเขียนอื่นๆ

บทร้อยกรองที่ศาสตราจารย์รัฐประยา นาคทรพร ได้ประพันธ์และ
ตีพิมพ์ร่วมกับงานเขียนอื่นของท่าน หรืองานเขียนของคนอื่น ๆ เช่น

บทอาศิริวาทพิมพ์ในหนังสือวารสารและอ่านเนื่องในวโรกาสต่างๆ
เช่น เรื่อง “อาศิริวาททวามินทรมหาเวชสุตติ” พิมพ์ในวารสาร สารสถาน-
ภาษาไทย ฉบับปฐมฤกษ์ ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๑ เมษายน - มิถุนายน ๒๕๓๗

เรื่อง **เทพพระพิริยะกันจะรำพัน**

รายงานการสัมมนาเรื่อง
หนึ่งที่น่านสนใจ

เรื่อง “ไทยปฐมพืชมเย็น” กล่าวถึงพระราชประวัติย่อในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ประพันธ์ด้วยกาพย์ห่อโคลง พิมพ์ในหนังสือ เพ็ญพระพิริยะเกินจะรำพัน สมาคมภาษาและหนังสือแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ จัดพิมพ์ พ.ศ. ๒๕๓๑

เรื่อง “ลายสือไทย” แต่งเป็นวิหขุมมาลาฉันท์ พิมพ์ในรายงานการสัมมนา เรื่อง ภาษาไทยกับสังคมไทย สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรีจัดพิมพ์ พ.ศ. ๒๕๒๖

เรื่อง “ดอกสร้อยสื่อสาร” แต่งเป็นบทดอกสร้อย พิมพ์ในรายงานการสัมมนา เรื่อง การสื่อสารเพื่อเด็กและเยาวชนไทย คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๒๗

เรื่อง “รูปลักษณะของคำไทย” แต่งเป็นกลอนสุภาพ เป็นบทนำในเอกสารการสอนวิชา การวิเคราะห์โครงสร้างของภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๒๕

เรื่อง “ภาษาพาสาร์” แต่งเป็นกลอนสุภาพ พิมพ์ในหนังสือ ภาษาพาสาร์ ๒๐๐ ล้านวน ซึ่งรวบรวมสำนวนและภาษิตไว้ ๒๐๐ ล้านวน ชุมนุมภาษาไทยของคุรุสภาจัดพิมพ์ ครั้งที่ ๒ พ.ศ. ๒๕๑๘

เรื่อง “พระราชกรณียกิจเกี่ยวกับการศึกษาของชาติ” แต่งเป็นกลอนสุภาพ พิมพ์ในหนังสือ นวมราชสดุดี กวีนิพนธ์ฉบับคณะกริสมานฉันท์ คณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จัดพิมพ์เนื่องในวโรกาสพระราชพิธีรัชมังคลาภิเษก พุทธศักราช ๒๕๓๑

เรื่อง “พลังแห่งทศพิธราชธรรม” แต่งเป็นกลอนหก พิมพ์ในหนังสือ พระมิ่งขวัญจิตรลดา จัดพิมพ์ พ.ศ. ๒๕๓๐

บทร้อยกรองส่งเสริมภาษาไทยและจริยศึกษา พิมพ์ในหนังสือ วันเด็กแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการจัดพิมพ์ พ.ศ. ๒๕๑๐ - ปัจจุบัน

เรื่อง “เสียชีพอย่ำเสียสัตย์” แต่งเป็นกาพย์ยานี พิมพ์ในหนังสือ วชิราวุธานุสรณ์สาร ธันวาคม ๒๕๒๖

บทอาศิรวาท บทร้อยกรองแนวจริยศึกษา บทร้อยกรองส่งเสริม

ภาษาไทยและบทร้อยกรองบรรยายเรื่องนิทานประกอบภาพจิตรกรรมแบบไทย
ในหนังสือวารสาร **พุทธรักษา** ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๒๐ - พ.ศ. ๒๕๓๒

เรื่อง “ภาษาไทยเรานี้มีเอกลักษณ์” แต่งเป็นกลอนสุภาพ ใน
เอกสารประกอบการบรรยายในโอกาสที่ได้รับเชิญเป็นวิทยากรในการสัมมนา
ของหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา

เรื่อง “สำนวนชวนใช้” แต่งเป็นกาพย์สุรางคนางค์ สำหรับอ่านนำ
สารคดี เรื่อง “สำนวนชวนใช้” ออกอากาศทางสถานีวิทยุกระจายเสียงกรม
ประชาสัมพันธ์ จัดในนามชุมนุมส่งเสริมการใช้ภาษาไทย พ.ศ. ๒๕๒๖

ร้อยแก้วที่จัดพิมพ์เป็นหนังสือเสริมความรู้สำหรับเด็ก

ผลงานของศาสตราจารย์รัฐปะนี นาคกรทรรพ ที่เป็นร้อยแก้วพิมพ์
เป็นหนังสือสำหรับเด็ก เช่น

เรื่อง ภาษา-พาสาว ๒๐๐ สำนวน เป็นหนังสือรวบรวมสำนวน
คำพังเพยภาษาไทย จัดทำคำอธิบายการใช้และให้ตัวอย่างประกอบทุกสำนวน
ชุมนุมภาษาไทยของครูสภาจัดพิมพ์ครั้งที่ ๒ พ.ศ. ๒๕๑๘

เรื่อง จากใจแม่ ฉบับพิมพ์ครั้งแรกพ.ศ.
๒๕๐๙

เรื่อง จากใจแม่ เป็นหนังสืออ่านเพิ่มเติม กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕-๖ มีเนื้อหาสั้นสอน ชื่นและ อบรมผู้เยาว์ให้ประพฤติดีพร้อมทั้งกาย วาจาใจ กรมวิชาการจัดพิมพ์ครั้งที่ ๓ พ.ศ. ๒๕๓๓

เรื่อง สัปปริสธรรม หนังสือ
อธิบายธรรมะเรื่องหนึ่ง

เรื่อง สัปปริสธรรม เป็นหนังสือส่งเสริมการอ่าน ชุดพระพุทธศาสนาและจริยธรรมระดับมัธยมศึกษา มีเนื้อหาอธิบายธรรมะในหมวดสัปปริสธรรม ๗ ประการ ซึ่งส่งเสริมให้ผู้ปฏิบัติเป็นคนดีมีคุณค่า กรมวิชาการจัดพิมพ์ครั้งแรก พ.ศ. ๒๕๒๙

หนังสือเรียนที่จัดทำแต่ผู้เดียว

หนังสือเรียนวิชาภาษาไทย วิชาเลือก ที่ศาสตราจารย์ฐะปะนีย์ นาครทรรพ เรียบเรียงสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ได้แก่

วิชาเลือก ท ๐๔๑ การประพันธ์ ตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช ๒๕๑๘

วิชาเลือก ท ๐๔๒ การเขียน ๒ ตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช ๒๕๒๕ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๓๓)

หนังสือเรียนที่จัดทำร่วมกับคณะกรรมการ

หนังสือเรียนภาษาไทยที่ศาสตราจารย์ฐะปะนีย์ นาครทรรพ จัดทำ

ร่วมกับคณะกรรมการจัดทำหนังสือเรียนและคู่มือครู ของกรมวิชาการ เช่น

วิชาบังคับ ท ๑๐๑ ท ๑๐๒ ท ๒๐๓ ท ๒๐๔ ท ๓๐๕ ท ๓๐๖
ชุดทักษะสัมพันธ์ เล่ม ๑ เล่ม ๒ และเล่ม ๓ ชุด หลักภาษาไทย เล่ม ๑ เล่ม ๒
และเล่ม ๓ ตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช ๒๕๒๑ และ
หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช ๒๕๒๑ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๓๓)
พร้อมคู่มือครู

วิชาบังคับ ท ๔๐๑ ท ๔๐๒ ท ๕๐๓ ท ๕๐๔ ท ๖๐๕ ท ๖๐๖
ชุด วรรณวิจักษ์ ชุด ทักษะพัฒนา และชุด ภาษาพิจารณา ตามหลักสูตร
มัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช ๒๕๒๔ และชุด วรรณสารวิจักษ์ ชุด
วรรณลักษณะวิจารณ์ ตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช ๒๕๒๔
(ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๓๓) พร้อมคู่มือครูบางเล่ม

วิชาเลือก ท ๐๔๑ ภาษาไทยเพื่อกิจธุระ วิชาเลือก ท ๐๔๒ การพูด
และการเขียนเชิงสร้างสรรค์ ท ๐๕๑ หลักภาษาเพื่อการสื่อสาร ท ๐๑๑
เสริมทักษะภาษา ตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช ๒๕๒๑
(ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๓๓) พร้อมคู่มือครู (ยกเว้นรายวิชา ท ๐๑๑ เป็นคู่มือครู
ไม่มีหนังสือเรียน)

งานวิจัยที่ร่วมทำกับคณะกรรมการ

งานวิจัยเรื่อง ค่านิยมของสตรีไทยที่มีผลกระทบต่อการพัฒนา
ประเทศ ของสภาสตรีแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๒๒

งานวิจัยเรื่อง การละเล่นของเด็ก ๔ ภาค ในนามคณะกรรมการ
เผยแพร่เอกลักษณ์ของไทย ในคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ สำนัก
เลขาธิการนายกรัฐมนตรี โดยจัดทำเป็น ๓ เล่ม ดังนี้

๑. การละเล่นของเด็กภาคกลาง
๒. การละเล่นของเด็กภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
๓. การละเล่นของเด็กภาคใต้ โดยจัดทำภาพยนตร์สีเสียงในฟิล์ม
สำหรับเรื่องนี้ด้วย

บทโทรทัศน์และบทวิทยุ

บทโทรทัศน์และบทวิทยุส่วนใหญ่ที่ศาสตราจารย์ฐะปะนีย์ นาครทรรพ จัดทำและดำเนินรายการเป็นการเผยแพร่เอกลักษณ์ของไทย โดยได้รับมอบหมายจากคณะกรรมการเผยแพร่เอกลักษณ์ของไทย ในคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ สำนักงานเลขาธิการนายกรัฐมนตรี มีบทโทรทัศน์ประมาณ ๓๐ เรื่อง และบทวิทยุประมาณ ๓๐ เรื่อง เช่น

เรื่อง “ศรีจุฬาลักษณ์เลิศ” บทโทรทัศน์รายการ อยู่อย่างไทย ออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์ไทยทีวีสี ช่อง ๕ องค์การสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทย ๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๓๖

เรื่อง “เคราพสุภาษิต” บทวิทยุรายการ อยู่อย่างไทย ออกอากาศทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย ๑๔ มิถุนายน ๒๕๒๗

มีข้อสังเกตประการหนึ่งเกี่ยวกับงานนิพนธ์ร้อยแก้วของศาสตราจารย์ ฐะปะนีย์ นาครทรรพ ก็คือ แม้จะเป็นงานเรื่องทางวิชาการ มีเนื้อหาใดๆ ก็ตาม ท่านก็สามารถทำเรื่องยากให้เป็นเรื่องที่เข้าใจได้ง่ายและอ่านเพลิน ฟังเพลิน เนื่องจากท่านมีกลวิธีนำหัวข้อ หรือสาระสำคัญ มาผูกให้เป็น คำคล้องจองสั้นๆ ซึ่งนอกจากจะไพเราะสละสลวยแล้ว ยังช่วยต่อการจดจำ มีศิษย์ของท่านหลายคนยอมรับว่าได้แนวการเรียบเรียงเรื่องวิชาการทำนองนี้ จากศาสตราจารย์ผู้สามารถท่านนี้

ตัวอย่างการผูกคำอธิบายหัวข้อเรื่อง “ลักษณะของภาษากวี” ในการบรรยายในโครงการส่งเสริมนักเขียนเยาวชนเรื่อง “สนทนาภาษากวี” ของสมาคมภาษาและหนังสือแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ มีความว่า

๑. เลือกใช้คำได้เหมาะ
๒. เสียงเพราะดุจดนตรี
๓. มีความหมายลึกซึ้ง
๔. ชวนคะนึงเห็นภาพ
๕. ชิมซาบเร้าอารมณ์

- ๖. มีคำคมควรคิด
- ๗. มองชีวิตน่าสนใจ

ส่วนการผูกคำอธิบายหัวข้อเรื่อง “บทบาทในการสอนวรรณคดีไทย” ในเอกสารประกอบการอภิปรายในการสัมมนาครูภาษาไทย เรื่อง “การอยู่รอดของวรรณคดีไทยในกระแสโลกาภิวัตน์” มีว่า

- ๑. จินตนาการสุนทร
- ๒. เตรียมการสอนดี
- ๓. มีแนวคิดกระจ่าง
- ๔. สร้างสื่อ ทำกิจกรรม
- ๕. นำให้หมั่นสังเกต
- ๖. ศึกษาเหตุและผล
- ๗. ค้นคว้าและเรียบเรียง
- ๘. ใช้น้ำเสียงเสริมแรง

ในการผูกคำอธิบายหัวข้อเรื่อง “การสอนหลักภาษาไทย” พิมพ์ในเอกสารประกอบการสอนวิชา พฤติกรรมการเรียนการสอนภาษาไทย ระดับมัธยมศึกษา ซึ่งนิสิตคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ศิษย์ของท่าน มักจดจำกันได้ดี ดังนี้

๑. ปลุกศรัทธา	๒. หาดตัวอย่าง
๓. ช่างสังเกต	๔. คิดเหตุผล
๕. ค้นคว้ารวบรวม	๖. ร่วมกิจกรรม
๗. ทำอุปกรณ์	๘. สอนการใช้
๙. ให้หลักเกณฑ์	๑๐. เล่นร้อยกรอง
๑๑. ฉลองความสำเร็จ	

(ข้อ ๑๑ นี้ได้เพิ่มเติมภายหลัง)

จะเห็นว่า หลักการที่ท่านให้ไว้ในการสอนและการบรรยายวิชาการ
ด้านภาษาไทยข้างต้นนั้นยังทันสมัยใช้ในการเรียนการสอนปัจจุบันได้เป็นอย่างดี

ชีวิตครอบครัว

ศาสตราจารย์รัฐปะนีย์ นาคทรรพ สมรสกับ ดร.อรรณ นาคทรรพ
เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๘ มีบุตรธิดารวม ๔ คน คือ

สมรสเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๙๘

ดร.คุรุจิต นาคทรรพ

นางสาวปฤษฎี นาคทรรพ

ดร.เสีภาภรณ์ บัวสาย

ดร.อมรวิรัช นาคทรรพ

ครอบครัวนาคทรรพที่เคยอยู่ร่วมกันทั้ง ๖ คน ในบ้านเลขที่ ๔๔
ซอยสีฟ้า ถนนพหลโยธิน เขตพญาไท กรุงเทพฯ มีความอบอุ่น เป็นที่ “รวม
จิตใจ” เพียงใด บทความสรวลที่ศาสตราจารย์รัฐปะนีย์ นาคทรรพ แต่งไว้นาน
มาแล้ว สะท้อนได้อย่างดีดังนี้

ครอบครัวนาครทรรพ

บ้านแอ้ยบ้านน้อย	แม้จะด้อยราคาที้อาคึก
หากเป็นที่รักรวมร่วมจิตใจ	เหนียวจากไหนมาถึงบ้านสราญรมย์
พ่อแม่ลูกห้อมล้อมกันพร้อมหน้า	จันทรรพารุ่งวันไม่จืดจาง
ถึงจนยากหากประจักษ์รักชื่นชม	บ้านนี้สมเป็นสถานริมน้ำ

ศาสตราจารย์ดร.อรรถ นาครทรรพ ถึงแก่กรรมเมื่อ ๒๘ มกราคม ๒๕๒๘

การได้รับการเชิดชูเกียรติ

จากประวัติและผลงานของศาสตราจารย์ฐะปะนีย์ นาครทรรพ ดังกล่าวข้างต้น หน่วยงานและสถาบันการศึกษาหลายแห่งได้แสดงการยกย่องเชิดชูเกียรติของท่านและมอบสิ่งแสดงเกียรติคุณแก่ท่าน เช่น

โล่เกียรติคุณ

ศาสตราจารย์ฐะปะนีย์ นาครทรรพ ได้รับโล่เกียรติคุณจากสถานศึกษาและหน่วยงานดังนี้

โล่ประกาศเกียรติคุณ ประพันธ์เพลงมาร์ชโรงเรียนมัธยมวัดสิงห์

โล่ประกาศเกียรติคุณ ประพันธ์เพลงให้แก่สถาบันเทคโนโลยี-

ราชมงคล พ.ศ. ๒๕๓๓

โล่เกียรติยศศึกษานิเทศก์ดีเด่น สาขานักวิชาการ จากสมาคม
ศึกษานิเทศก์แห่งประเทศไทย พ.ศ. ๒๕๒๗

โล่ประกาศเกียรติคุณนักกลอนตัวอย่าง จากสมาคมนักกลอน
แห่งประเทศไทย พ.ศ. ๒๕๒๙

โล่การให้ความร่วมมือในการประกวดการอ่านร้อยแก้ว พ.ศ. ๒๕๓๐

โล่เกียรติคุณยกย่องเป็น “บุคคลดีเด่นแห่งชาติ” ของสมาคมชาว
นครศรีธรรมราช กรุงเทพมหานคร พ.ศ. ๒๕๓๓

ประกาศยกย่องอื่นๆ

ยังมีการยกย่องประกาศเกียรติคุณอื่น ๆ แต่ศาสตราจารย์ฐะปะนีย์
นาครทรรพ อีกเช่น

เสมาธรรมจักรประเภทบำเพ็ญคุณประโยชน์ต่อพุทธศาสนาด้าน
หนังสือและคำประพันธ์ พ.ศ. ๒๕๒๕

ศิษย์เก่าดีเด่นของสวนสุนันทา (สถาบันราชภัฏสวนสุนันทาใน
ปัจจุบัน) พ.ศ. ๒๕๓๔

ผู้มีผลงานดีเด่นทางวัฒนธรรม สาขาวรรณศิลป์ พ.ศ. ๒๕๓๕

นิสิตเก่าอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยดีเด่น พ.ศ. ๒๕๔๐

ศาสตราจารย์ฐะปะนีย์ นาครทรรพ ยังได้รับพระมหากษัตริย์คุณและ
พระกรุณาธิคุณอันมีเกียรติสูงยิ่งดังนี้

ได้รับพระบรมราชโองการแต่งตั้งเป็นศาสตราจารย์กิตติคุณ ของ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๒๕

ได้รับพระราชทานปริญญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาศึกษา
ศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง พ.ศ. ๒๕๓๓

ได้รับพระราชทานพระเกี้ยวทองคำ ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
พ.ศ. ๒๕๓๓

เครื่องราชอิสริยาภรณ์ที่ได้รับพระราชทาน

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทาน
เครื่องราชอิสริยาภรณ์อันมีค่าสูงยิ่งแก่ศาสตราจารย์ฐะปะนีย์ นาครทรรพ ที่
สำคัญ เช่น

ประดมาภรณ์มงกุฎไทย

ประดมาภรณ์ช้างเผือก

คุณูปการที่ศาสตราจารย์ฐะปะนีย์ นาครทรรพ ผู้เป็น “ครู” เป็น
“อาจารย์” มีต่อศิษย์รุ่นแล้วรุ่นเล่า นั้น “อาจลือสาคร” ดังคำประพันธ์วรรค
สุดท้ายของโคลงโลกนิติ บทสำคัญนั้นได้เป็นอย่างดี

คุณูปการที่ศาสตราจารย์ฐะปะนีย์ นาครทรรพ มีต่อวงการภาษาและ
หนังสือโดยประพันธ์ผลงานทั้งร้อยแก้วและร้อยกรอง ให้ความรู้ความเข้าใจ
ด้านภาษา วรรณคดีไทย และอื่นๆ อันสร้างสรรคปัญญาและจรรโลงใจแก่
เยาวชนและผู้สนใจทั่วไปนั้น ดั่งนทีกว้างใหญ่ที่ยินดีไหลไปตามลำน้ำ ห้วย
ละหาน เอื้ออำนวยแก่ผู้คนได้ดื่มใช้อาศัยประโยชน์อย่างไม่มีวันสูญสิ้น

นอกเหนือคุณูปการดังกล่าว อุบนิสัยที่เอื้ออาทร มีเมตตา วาจาละมุน
ละไม และใส่ใจในทางธรรมของศาสตราจารย์ท่านนี้ เป็นที่ศรัทธาและประทับใจ
ยิ่งแก่ญาติมิตร ศิษย์ และผู้ที่รู้จัก ท่านจึงเป็นปูชนียบุคคล เป็นบุคคล
ตัวอย่างที่หาได้ยากในปัจจุบัน

บรรณานุกรม

ฐะปะนีย์ นาครทรรพ. ร้อยกรองฉลองวัย. รวมบทร้อยกรองวัยเยาว์ ฉลองอายุครบ ๖ รอบ
๒๙ พฤษภาคม ๒๕๓๖. กรุงเทพฯ : อรรถพลการพิมพ์, ๒๕๓๖.

_____. สืบสายสายสือไทย, ที่ระลึกงานพระราชทานพระเกียรติทองคำ ๑๑ พฤศจิกายน ๒๕๓๓.
กรุงเทพฯ : บริษัทอมรินทร์ พริ้นติ้ง กรุ๊ป จำกัด, ๒๕๓๓.

ตริ อมรฤทธิธำรง. อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพคุณหญิงอมรฤทธิธำรง (ตริ ณ ถลาง)
ณ เมรุวัดมกุฏกษัตริยาราม กรุงเทพมหานคร ๑๙ มกราคม ๒๕๒๘ กรุงเทพฯ :
อมรินทร์การพิมพ์, ๒๕๒๘

ศาสตราจารย์ ดร.ทักษ์ศรี แยมันดดา

โอ้อ้วน่าเศร้าใจ	จะเมิลไหนก็มีดมัว
เย็บเย็บทุกถิ่นทั่ว	ณ ยามพัลสะไปรยปราย
แวววาบปลาบสายฟ้า	ผสานวาทะโชยชาย
เปล่าเปลี่ยวอยู่เดียวดาย	วิเวกแว่วคะนึงใน
กลุ้มกลัดอัดอารมณ์	มิชวนชม ณ ไตไถ
คิดจักจรแห่งไหน	บ่อ่อนสมหทัยหมาย
จวบจวนจักสายัณห์	พิรุณอันทะกังส่าย
จึ่งชาแลเลื่อมคลาย	นภาแผ้วพิสุทธา
แสงสุริยาสาดส่องแสง	จรัสแจ้งจรรยดา
เทียนทองล่องทาบฟ้า	ประโลมหล้าภิรมย์ชม
ชวนคิดชวนไตร่ตรอง	นราผอง ณ ยามตรม
ดกอับทุกขั้ทับถม	บ่ ผิงจุมเสมอไป
ย่อมมีวันเลื่อมหาย	ประดุจสายพิรุณใส
จากทุกขั้กลับสุขใจ	สว่างจิตเสมอสूरย์
มีมิดจึ่งมีแจ้ง	สว่างแสงและจำรูญ
มีทุกขั้มีอาดูร	ก็ย่อมมีสุขานันท์
ความหวังดังแสงทอง	ประภาผ่องนระพรายพรรณ
คราเมฆฝนแปรผัน	จะโชติหล้าประดุจเดิม

รองศาสตราจารย์ ดร. ศักดิ์ศรี แย้มนัตตา เป็นผู้ที่รักและสนใจภาษาไทยเป็นอย่างยิ่ง เคยได้รับรางวัลการเขียนเรียงความ และการแต่งบทประพันธ์ร้อยกรองมาตั้งแต่ยังเป็นนิสิต เป็นผู้มีความรู้ในภาษาไทยและภาษาบาลีสันสกฤตอย่างยิ่ง นอกจากงานเขียนทางวิชาการแล้ว ยังมีผลงานสร้างสรรค์ทั้งร้อยแก้วและร้อยกรองอันเป็นภาษาที่กะทัดรัดและสละสลวยอีกเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งสามารถประพันธ์คำฉันท์ ซึ่งเป็นคำประพันธ์ที่แต่งยาก และต้องใช้ความรู้ทั้งภาษาไทยและบาลีสันสกฤตได้อย่างกว้างขวาง จัดเป็นผลงานที่มีความไพเราะ งดงามทั้งเสียงและความหมาย ได้แปลวรรณกรรมสันสกฤตโบราณจำนวนมากเป็นภาษาไทยเผยแพร่สู่มวลชนเป็นครั้งแรกทั่วประเทศ

ข้างต้นนี้เป็นความตอนหนึ่งในคำประกาศเกียรติคุณ รองศาสตราจารย์ ดร. ศักดิ์ศรี แย้มนัตตา ซึ่งภายหลังได้รับพระมหากรุณาธิคุณโปรดเกล้าฯ ให้ดำรงตำแหน่งศาสตราจารย์พิเศษคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ศาสตราจารย์ ดร. ศักดิ์ศรี แย้มนัตตา เป็นครูผู้เปี่ยมด้วยความเมตตา ให้ความรู้แก่ศิษย์อย่างเต็มที่ ศิษย์จึงมีความศรัทธามั่นใจและอบอุ่นใจ เชื่อว่าความรู้ที่ได้รับมีรากฐานที่มั่นคง และอาจถ่ายทอดความรู้ให้ผู้อื่นเข้าใจได้ต่อไป โดยไม่มีความลังเลสงสัย ใครก็ตามที่ได้เป็นศิษย์ย่อมนับว่าเป็นผู้มีโชคดี เพราะมีโอกาสได้รับความรู้จากท่านไม่ว่าขณะกำลังศึกษาอยู่หรือจบการศึกษาไปแล้วก็ตาม

ชีวิตในวัยเยาว์

ศาสตราจารย์ ดร. ศักดิ์ศรี แย้มนัตตา เกิดเมื่อวันที่ ๑๗ ตุลาคม ๒๔๗๓ ณ บ้านเลขที่ ๒๖๗๘ ตรอกตันง่วนสวย (ซอยปราโมทย์) แขวงสีลม เขตบางรัก กรุงเทพมหานคร เมื่อครั้งยังเป็นจังหวัดพระนคร เป็นบุตรคนเล็กของนายชลวิทย์ และนางช้อย แย้มนัตตา มีพี่สาว ๑ คน คือนางอร่ามพรรณ จันแก้ว

ในวัยเยาว์ ศาสตราจารย์ ดร. ศักดิ์ศรี แย้มนัตตา ต้องติดตามบิดาไปอยู่ตามต่างจังหวัด เนื่องจากบิดาเป็นข้าราชการ ต้องย้ายไปดำรงตำแหน่งที่ต่างจังหวัดอยู่เนือง ๆ

การศึกษา

ศาสตราจารย์ ดร.ศักดิ์ศรี แยมันดิดา เริ่มต้นการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑ ที่โรงเรียนแห่งหนึ่ง (ไม่มีชื่อโรงเรียน) ที่อำเภอพาน้อย จังหวัดน่าน เนื่องจากบิดาย้ายมาดำรงตำแหน่งปลัดอำเภอที่อำเภอแห่งนี้ และเรียนที่นี้ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ ๒ ต่อมาบิดาลาออกจากราชการกลับมาประกอบอาชีพส่วนตัวที่จังหวัดพระนคร ท่านจึงได้มาเรียนต่อชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓ และชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ ที่โรงเรียนศึกษาวิทยา ซึ่งตั้งอยู่ในตรอกตำปี่ซา ถนนสีลม จบแล้วได้ทุนเรียนดีจากกระทรวงศึกษาธิการเข้าเรียนต่อชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ ที่โรงเรียนวัดสุทธิวราราม เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๕ เรียนถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔ ระหว่างนี้เกิดสงครามมหาเอเชียบูรพา (สงครามโลกครั้งที่ ๒) และทวีความรุนแรงยิ่งขึ้น โรงเรียนวัดสุทธิวรารามถูกระเบิด ครอบครัวของท่านต้องอพยพไปอยู่ที่ตำบลบางย้อยช้าง ตำบลบางกรวย จังหวัดนนทบุรี การเดินทางต้องใช้เรือโดยสารไปตามคลองบางกอกน้อย ซึ่งหลายครั้งเกิดอุบัติเหตุเรือล่มต้องช่วยตัวเองอย่างเต็มที่ จึงเป็นเหตุให้ว่ายน้ำเก่งมาตั้งแต่นั้น ในระหว่างอพยพได้เข้าเรียนต่อที่โรงเรียนสวัสดิ์-อำนวยการเวชซึ่งใช้ศาลาวัดโตนดเป็นสถานที่เรียน พ.ศ. ๒๔๘๘ สงครามยุติจึงได้กลับมาเรียนต่อชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ ที่โรงเรียนกรุงเทพคริสเตียนวิทยาลัยจนจบชั้นเตรียมอุดมปีที่ ๒ หรือชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๘ แผนกอักษรศาสตร์ สอบได้เป็นที่ ๕ ของนักเรียนทั่วประเทศ

โรงเรียนวัดสุทธิวรารามในปัจจุบัน

ศาสตราจารย์ ดร.ศักดิ์ศรี แย้มนัตตา เป็นนักเรียนเรียนดีได้รับทุนการศึกษาจากกระทรวงศึกษาธิการตั้งแต่เรียนในระดับมัธยม และเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๙๒ สอบคัดเลือกเข้าศึกษาต่อที่คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้ ท่านก็ได้รับทุนการศึกษาจากโรงเรียนกรุงเทพคริสเตียนวิทยาลัย ตลอดระยะเวลาที่ศึกษาอยู่ในคณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยแห่งนั้น ท่านต้องทำหน้าที่สอนพิเศษวิชาภาษาไทย ภาษาอังกฤษ ภาษาฝรั่งเศส และ ประวัติศาสตร์ให้แก่นักเรียนประจำของโรงเรียนในเวลากลางคืนเป็นการใช้ทุนคืนไปด้วย

พ.ศ. ๒๔๙๖ เรียนสำเร็จได้รับพระราชทานปริญญาอักษรศาสตรบัณฑิต แล้วสมัครเป็นครูที่โรงเรียนกรุงเทพคริสเตียนวิทยาลัย พ.ศ. ๒๔๙๙ สอบได้ประกาศนียบัตรประโยคครูพิเศษมัธยม (พ.ม.) ถึง พ.ศ. ๒๕๐๑ จึงได้ลาออกจากโรงเรียนกรุงเทพคริสเตียนวิทยาลัย

วันที่ ๓๑ มีนาคม ๒๕๐๑ ศาสตราจารย์ ดร.ศักดิ์ศรี แย้มนัตตา เข้ารับราชการเป็นอาจารย์ตรี คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พ.ศ. ๒๕๐๕ สอบชิงทุนสำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (ก.พ.) ไปศึกษาต่อที่มหาวิทยาลัยเพนซิลวาเนีย (University of Pennsylvania) ประเทศสหรัฐอเมริกา พ.ศ. ๒๕๐๗ เรียนสำเร็จได้รับปริญญาโท (M.A.) พ.ศ. ๒๕๑๓ เรียนสำเร็จได้รับปริญญาเอก (Ph.D.) ทางบูรพคดีศึกษา (Oriental Studies) วิชาเอกสันสกฤต นับเป็นคนไทยคนแรกที่ได้รับปริญญาเอกทางภาษาสันสกฤตจากประเทศสหรัฐอเมริกา และในระหว่างที่เรียนต่ออยู่นั้น ก็ได้ใช้เวลาว่างศึกษาเพิ่มเติมและหาประสบการณ์ด้วยการสมัครทำงานเป็นพนักงานตามหน่วยงานต่างๆ ทั้งได้ท่องเที่ยวทัศนศึกษาไปเกือบทั่วประเทศ ระหว่างการเดินทางมักได้รับเชิญให้ไปปาฐกถา เรื่อง เมืองไทย ศิลปะไทย ภาษาและวรรณคดีไทย ตลอดจนปรัชญาพระพุทธศาสนา และได้รับเชิญไปบรรยายวิชาภาษาไทยที่มหาวิทยาลัยนอร์ทเทิร์น อิลินอย (Northern Illinois University) และที่เกาะฮาวายด้วย นอกจากนี้ ขณะที่เรียนอยู่มหาวิทยาลัยเพนซิลวาเนีย ยังได้เป็นกรรมการออกข้อสอบภาษาไทยแก่นักศึกษาชั้น

ปริญญาเอกของมหาวิทยาลัย และเคยได้รับเลือกเป็นหัวหน้านักเรียนไทยเมือง
ฟิลาเดลเฟีย ถึง ๒ สมัย

การรับราชการ

ดังได้กล่าวแล้วว่า ศาสตราจารย์ ดร.ศักดิ์ศรี แยมันดดา รับราชการ
เป็นอาจารย์ที่คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๑
ครั้นสอบชิงทุนไปศึกษาต่อต่างประเทศ ใน พ.ศ. ๒๕๐๕ และสำเร็จการศึกษา
ในปี พ.ศ. ๒๕๑๔ แล้ว ได้กลับมาเป็นอาจารย์ในคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัยตามเดิม วิชาที่สอนคือ ภาษาไทย และภาษาบาลีสันสกฤต ทั้ง
ระดับปริญญาตรี ปริญญาโท และปริญญาเอก

นอกจากงานสอนแล้ว ศาสตราจารย์ ดร.ศักดิ์ศรี แยมันดดา ยังเป็น
อาจารย์ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์และเคยดำรงตำแหน่งที่สำคัญในคณะอักษรศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เช่น

เป็นเลขานุการฝ่ายปริญญามหาบัณฑิตแผนกภาษาตะวันออก

เป็นหัวหน้าภาควิชาภาษาไทย ๒ สมัย ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๒๔ - พ.ศ.

๒๕๓๒

ส่วนตำแหน่งทางวิชาการ ได้ดำรงตำแหน่งผู้ช่วยศาสตราจารย์
รองศาสตราจารย์ตามลำดับ และได้รับพระมหากรุณาธิคุณโปรดเกล้าฯ ให้
ดำรงตำแหน่งศาสตราจารย์พิเศษ คณะอักษรศาสตร์ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๖

งานพิเศษ

เนื่องด้วยศาสตราจารย์ ดร.ศักดิ์ศรี แยมันดดา เป็นผู้ทรงคุณวุฒิทาง
ภาษาไทยคนสำคัญ ท่านจึงได้รับเชิญไปเป็นอาจารย์พิเศษบ้าง เป็นวิทยากร
บรรยายให้ความรู้ทางภาษาและวรรณคดีไทย ตลอดจนภาษาบาลีสันสกฤตบ้าง
ตามสถาบันการศึกษาต่างๆ เช่น มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร มหาวิทยาลัยมหิดล สถาบันราชภัฏ-

เชียงใหม่ สถาบันราชภัฏนครราชสีมา สถาบันราชภัฏมหาสารคาม สถาบันราชภัฏพระนครศรีอยุธยา สถาบันราชภัฏเพชรบูรณ์ สถาบันราชภัฏนครปฐม โรงเรียนเบญจมราชรังสฤษฎ์ (จังหวัดฉะเชิงเทรา) โรงเรียนโยธินบูรณะ โรงเรียนวัดสุทธิวราราม โรงเรียนกรุงเทพคริสเตียนวิทยาลัย และได้รับเชิญไปเป็นผู้บรรยาย เป็นผู้อภิปรายให้ความรู้ความคิดเห็นทางด้านภาษาและวรรณคดีไทยตามสถาบันต่าง ๆ อีกหลายแห่ง เช่น สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี หอสมุดแห่งชาติ ศูนย์สารนิเทศ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นปาฐกคนที่ ๑๐ ในปาฐกถาชุด “สิรินธร” ปีที่ ๑๐ ซึ่งบรรยายที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยต่อเบื้องพระพักตร์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี และแม้จะเกษียณอายุราชการเมื่อวันที่ ๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๓๔ แล้ว ศาสตราจารย์ ดร.ศักดิ์ศรี แย้มนัตตา ยังได้รับเชิญเป็นอาจารย์ผู้ชำนาญการและเป็นอาจารย์พิเศษสอนที่คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยตลอดมาจนปัจจุบัน

นอกจากการรับเชิญไปเป็นอาจารย์พิเศษและวิทยากรในสถาบันการศึกษาแล้ว ศาสตราจารย์ ดร.ศักดิ์ศรี แย้มนัตตา ยังได้รับเชิญจากหน่วยงานและสถาบันการศึกษาต่าง ๆ ให้เป็นกรรมการและปฏิบัติงานเกี่ยวกับภาษาไทยและอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องอยู่เสมอ เช่น

เป็นประธานราชบัณฑิตยสถานวรรณศิลป์

เป็นกรรมการของราชบัณฑิตยสถานหลายชุด คือ กรรมการบัญญัติศัพท์ภาษาไทย กรรมการจัดทำพจนานุกรมศัพท์วรรณคดีไทย กรรมการวางหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการใช้ภาษาไทย อนุกรรมการวางหลักเกณฑ์การเขียนทับศัพท์ภาษาต่างประเทศ เป็นเลขานุการสำนักศิลปกรรม และได้รับเลือกเป็นประธานสำนักศิลปกรรม ราชบัณฑิตยสถานครั้งแรกเมื่อวันที่ ๒๑ พฤษภาคม ๒๕๔๑ ครั้งที่ ๒ เมื่อวันที่ ๑๘ พฤษภาคม ๒๕๔๓

เป็นกรรมการบัณฑิตศึกษาของคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เป็นกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิในการประเมินผลงานทางวิชาการของอาจารย์คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เป็นกรรมการประเมินผลงานทางวิชาการเพื่อเลื่อนขั้นเป็นผู้ช่วยศาสตราจารย์และรองศาสตราจารย์ของมหาวิทยาลัยศิลปากร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยมหิดล และสถาบันราชภัฏต่าง ๆ

เป็นที่ปรึกษาการใช้ภาษาของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เป็นประธานกรรมการออกข้อสอบวิชาภาษาไทย ก ข สอบเข้ามหาวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๒๘ และต่อมาอีกหลายปี

เป็นประธานอบรมครูภาษาไทย ระดับมัธยมศึกษาตอนปลายทั่วประเทศ ตามนโยบายการให้บริการทางวิชาการของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๒๘ - ๒๕๓๓ เป็นเวลา ๖ ปี

เป็นกรรมการตัดสินประกวดบทหรือयरอง ของการสื่อสารแห่งประเทศไทย

เป็นผู้เรียบเรียงความรู้เผยแพร่ทางสื่อมวลชนทั้งทางวิทยุและโทรทัศน์หลายครั้ง

ผลงาน

ผลงานนิพนธ์บางส่วนของศาสตราจารย์ ดร.ศักดิ์ศรี แยมันดดา

ศาสตราจารย์ ดร.ศักดิ์ศรี แย้มนัตตา เป็นผู้สนใจการเขียนเรียงความ และแต่งโคลง ฉันท์ กาพย์ กลอน มาตั้งแต่ยังเป็นนักเรียนระดับมัธยมศึกษา เขียนเรื่องลงหนังสือของโรงเรียนและหนังสือพิมพ์บางฉบับเป็นครั้งคราว ต่อมาเมื่อเข้าเป็นนิสิตคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยแล้ว จึงได้มีงานนิพนธ์มากขึ้นเป็นลำดับ และมีผลงานต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบันเป็นจำนวนมาก เคยใช้นามปากกาว่า “มัลลิกา” ครั้งหนึ่ง และใช้ว่า “ศัลยา” อยู่บ้าง แต่โดยมากนิยมใช้นามจริงในการแต่งหนังสือ หรือมีฉะนั้นก็จะใช้ “ศักดิ์ศรี แย้มนัตตา”

อาศรมศัลยา

งานนิพนธ์ทั้งหมดมีทั้งที่เป็นงานวิจัย ตำรา บทความ เรื่องแปล ซึ่งพอจะรวบรวมได้ดังนี้

งานวิจัย

งานวิจัยที่รู้จักกันดีของศาสตราจารย์ ดร.ศักดิ์ศรี แย้มนัตตา คือเรื่อง คำกร่อนในวรรณคดีไทย เป็นงานวิจัยเกี่ยวกับการใช้คำกร่อนเฉพาะที่ปรากฏในวรรณคดีไทย ตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ โดยเก็บข้อมูลจากวรรณคดีเรื่องสำคัญ ๆ เช่น ไตรภูมิพระร่วง มหาชาติคำหลวง ลิลิตพระลอ พระมาลัยคำหลวง กาพย์ห่อโคลงประพาสธารโศกและธารทองแดง รามเกียรติ์ (รัชกาลที่ ๑) อิเหนา (รัชกาลที่ ๒) พระอภัยมณี นิราศต่าง ๆ ของสุนทรภู่ มัทนะพาธา สามัคคีเภทคำฉันท์ ฯลฯ มาวิเคราะห์ว่าการใช้คำกร่อนที่ปรากฏทั่วไปในภาษาปัจจุบันนี้คงจะไม่ใช่อะไรที่เกิดขึ้นใหม่ สมัยโบราณก็น่าจะมีคำกร่อนใช้มาแล้ว แต่หลักฐานที่ว่าคนไทยสมัยก่อนใช้คำกร่อนในภาษาพูดคงจะหาไม่ได้ ทางที่สืบค้นได้อยู่ที่การวิเคราะห์คำประพันธ์ที่แต่งในสมัยก่อน ซึ่งได้ผลการวิจัยว่า คำกร่อนนั้นมีทั้งแบบกร่อนเสียงและกร่อนพยางค์ และการกร่อนนั้นจะต้องคล้ายตามหรือเข้ากับรูปแบบของคำประพันธ์ได้อย่างเหมาะสมอีกด้วย ลักษณะการกร่อนนั้นอาจแยกได้ดังนี้

กร่อนข้างหน้าคำ

กร่อนข้างหลังคำ

กร่อนตรงกลางคำ

กร่อนทั้งข้างหน้าและข้างหลังคำ

กร่อนจากเสียงสระยาวเป็นเสียงสระสั้น

กร่อนเพื่อสร้างคำใหม่โดยเลิกใช้คำเดิมตลอดไป

กร่อนเสียงพยัญชนะหลังโดยทำให้พยัญชนะหลังกลายเป็นตัวสะกด

กร่อนพยัญชนะโดยใช้เครื่องหมายทดแทนตามกำกับ ทำให้เสียงตรงนั้นหายไป

กร่อนพยัญชนะเพื่อแสดงกลวิธีในการสร้างภาษาวรรณศิลป์

หนังสือเรียนหรือตำราอ้างอิง

งานนิพนธ์ที่เรียบเรียงขึ้นเพื่อใช้เป็นหนังสือเรียนตามหลักสูตรและตำราอ้างอิงมีดังนี้

๑. ประวัติวรรณคดี ๑ เป็นหนังสือเรียนภาษาไทย รายวิชา ท ๐๓๑ ตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช ๒๕๒๔ และหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช ๒๕๒๔ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๓๓) มีเนื้อหา กล่าวถึงวรรณคดีไทยเชิงประวัติและเชิงวิเคราะห์พร้อมยกตัวอย่างประกอบ ทั้งได้รวบรวมความรู้เกี่ยวกับความเป็นมาของวรรณคดีไทยตั้งแต่เริ่มแรก คือ สมัยสุโขทัยจนถึงสมัยอยุธยาตอนปลายไว้อย่างละเอียด ประกอบด้วยหัวข้อสำคัญๆ เช่น สมัยของวรรณคดี ผู้แต่ง จุดมุ่งหมาย ลักษณะคำประพันธ์ เนื้อเรื่องอย่างย่อ ลักษณะเด่น และคุณค่าของวรรณคดีแต่ละเรื่องท้ายบทมีกิจกรรมเพื่อเป็นการทดสอบด้วยตนเอง และมีประวัติกริรวมไว้ตอนท้ายเล่ม

๒. การพินิจวรรณคดีมรดกเฉพาะเรื่อง เป็นหนังสือเรียนภาษาไทย รายวิชา ท ๐๓๔ ตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช ๒๕๒๔ และหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช ๒๕๒๔ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๓๓) มีวัตถุประสงค์ให้นักเรียนได้ศึกษาวรรณคดีไทยบางเรื่อง ให้เห็นถึงคุณค่า

หนังสือเรียนภาษาไทยรายวิชา ท๐๓๑
ประวัติศาสตร์คดี ๑ ระดับมัธยมศึกษา
ตอนปลาย ผลงานของศาสตราจารย์
ดร. ศักดิ์ศรี แย้มนำงศา และคณะ

เชิงวรรณศิลป์ เข้าใจถึงอารมณ์ต่าง ๆ ของกวีและสังคมไทยสมัยนั้น ได้เปรียบเทียบกับอารมณ์ต่าง ๆ ของกวีและสังคมไทยสมัยนั้นกับอารมณ์ของคนในปัจจุบัน ซึ่งมีบางส่วนร่วมกันโดยธรรมชาติ และบางส่วนเปลี่ยนแปลงไปตามความคลี่คลายของชีวิตในสังคม รวมทั้งกล่าวถึงวรรณคดี ๓ ประเภท คือ วรรณคดีพุทธศาสนา วรรณคดีนิราศคำกลอน และวรรณคดีคำฉันท์

๓. ลักษณะควรรสังเกตบางประการของภาษาไทย เป็นหนังสือเรียนภาษาไทยรายวิชา ท ๐๔๑ ตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช ๒๕๒๔ มีเนื้อหาเกี่ยวกับลักษณะเด่นของภาษาไทยอันเป็นอัจฉริยะลักษณะของภาษาไทย โดยเฉพาะการนำคำภาษาอื่น เช่น บาลี สันสกฤต เขมร ฯลฯ เข้ามาใช้ในภาษาไทย การเปลี่ยนแปลงรูปศัพท์และความหมายของคำ

๔. บทกวีนิพนธ์ในหนังสือเรียนภาษาไทย รายวิชา ท ๓๐๕ ท ๓๐๖ ชุดทักษะสัมพันธ์ เล่ม ๓ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช ๒๕๒๑ ของกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งใช้มาจนถึงปี พ.ศ. ๒๕๓๔ รวม ๒ เรื่อง คือ “โกกิลากลิ้ง” แต่งเป็นกลอนสุภาพ

ถ่ายทอดความรู้สึกที่มีต่อธรรมชาติยามเช้า และเรื่อง “แสงทองหลังสายฝน” แต่งด้วยสาลิณีฉันทน์ แสดงปรัชญาชีวิตที่มีคุณค่ายิ่ง

๕. **วรรณคดีพุทธศาสนาพากย์ไทย** เป็นตำราที่เรียบเรียงขึ้นอย่างกว้างๆ มีวัตถุประสงค์เพื่อให้เป็นคู่มือในการเรียนของนิสิตระดับปริญญาโท จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยจัดพิมพ์เผยแพร่ เมื่อพ.ศ. ๒๕๔๓

๖. **บทความอธิบายความหมายของคำต่างๆ ในสารานุกรมไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน** ซึ่งตีพิมพ์แล้วกว่า ๑๐๐ เรื่อง เช่น

ตรึง-พระยา	เทราปที	เทวยานี
ธรรมาภิรมณ์-หลวง นกุล		นนทุกหรือนนทก
น.ม.ส.	นรรมทา	นรสิงหาวตาร
นวรรตนักวี	บ่อเกิดรามเกียรติ์-หนังสือ	
ปัญจาปี-ภาษา	บุโรหิต	แผน-ขุน
ฝรั่งมั่งหม่อง	พราหมณ์-อักษร	ภควัทคีตา
การตวรรัช	ภิมเสน	มณีปุระ
มณีเมขลา	มนุษยศาสตร์	มลายูพิมพ์-ภาษา
มหากาพย์	มหาภารตะ	ฯลฯ

๗. **บทความอธิบายความหมายของสำนวนซึ่งมีที่มาจากวรรณคดี** เป็นผลงานประเภทรวบรวมและอธิบายความหมาย ตลอดจนอรรถาธิบายของสำนวนบางสำนวนที่มีที่มาจากวรรณคดีไทยและต่างประเทศเท่าที่จะสืบค้นได้ โดยจัดพิมพ์เป็นเล่ม ชื่อหนังสือว่า **สำนวนไทยที่มาจากวรรณคดี คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยจัดพิมพ์เผยแพร่ พ.ศ. ๒๕๔๒**

การตนินาย

งานนิพนธ์ที่เป็นการตนินาย ของศาสตราจารย์ ดร.ศักดิ์ศรี แย้มนัตตา มีจำนวนกว่า ๑๐๐ เรื่อง ส่วนมากเคยพิมพ์ในนิตยสารสตรีสาร (ปัจจุบันเลิกไปแล้ว) สำนักพิมพ์แม่คำพางนำมารวบรวมพิมพ์เป็นเล่มภายหลัง มี ๒ เล่ม คือ

๑. **เรื่อง นิยายสันสกฤต ๑๐๐ เรื่อง รวบรวมการตนินายเรื่องต่างๆ**

เช่น

กพนธ์	กัทลีศวรภา	กาลิทาส
เคาตมะ	จันทรสวามี	จิตทรางคทา
ชวัตถาวรุ	ตริคังกุ	เทวทัตต์
เทวสมิตา	ธรรวตารา	นรสิงห์
บุษกร	ปวะโมหิณี	พรหมทัตต์
ภรรตฤทธิ	ภิม	มณีกันเฐ
ยุทินเจียร	วรุ	วูปินภา
ณยศฤกษ์	ลวณะ	วาลมิก
เวนโดย	ศคิกลา	สากษโคपाल
หรรษะ	อศัสตยะ	อุลูปี ฯลฯ

๒. เรื่อง **วิกรมจรีต** (เรื่องราวของพระเจ้าวิกรม) หรืออีกชื่อหนึ่งว่า **สิงหาสนทวารังศติกา** เป็นงานประเภทรวบรวมเรื่องสดุดีพระราชผู้ทรงธรรม คือ พระเจ้าวิกรมมหายาจิแห่งกรุงอุชเชนี เป็นนิยายสันสกฤต แปลและเรียบเรียงเป็นพากย์ไทย เผยแพร่เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๗

ผลงานบางส่วนซึ่งเป็นภาวนิยาย

เรื่องแปลจากภาษาอังกฤษ

ศาสตราจารย์ ดร.ศักดิ์ศรี แย้มนัตตา ได้แปลเรื่องทั้งบันเทิงคดีและสารคดีไว้ดังนี้

๑. เรื่องสั้นของรพินทรนาถ ฐากูร ได้แก่ เรื่อง ชัยพฤกษมาลา สิ้นปรารณา พี่สาว มาลี
๒. บทละครของรพินทรนาถ ฐากูร ได้แก่ เรื่อง จันทาลิกา
๓. ประวัติศาสตร์จีน ฉบับสังเขป ของ เซน ซิ-ปิง และ เซน ซิ-ฟู

บทความ

งานนิพนธ์ของศาสตราจารย์ ดร.ศักดิ์ศรี แย้มนัตตา ที่เรียบเรียงเป็นบทความมีจำนวนเกือบ ๑๐๐ เรื่อง พิมพ์ในหนังสือและวารสารต่างๆ เช่น

กากี	การใช้ภาษาไทย
กিন্নร-กিন্নรี	กำสรวล (ศรีปราชญ์) อีกครั้ง
ขุนแผนตัดพ้อวันทอง	เขียนได้ตามใจ คือไทยแท้
คงคาสวรรค์	ความติดตาตรึงใจในเลี้ยวหนึ่งของชีวิตพระอาจารย์
จันทรและนกกรวิกในไตรภูมิพระร่วง	จากกลอนแปดถึงฉันท์พระเวท
๗๐๐ ปี ลายสือไทย	เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธรฯ
ชมนกชมไม้ตอนอโศกหน้ากัท	เชิงบ้องไฟ
ตราราวุในเรื่องพระอภัยมณี	เที่ยวเมืองพระร่วง
น้ำใจแม่จากสังข์ทองตอนสลักชั้นฟ้า	บทดลกในเรื่องระเด่นลันได
ปฐาจารา	แผ่นดินพระร่วง
พรรณนาอะควาเรียมจากไกลบ้าน	พระราชทัศนะของพระบาท-
	สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพล-
	อดุลยเดชต่อการใช้ภาษาไทย
	ในสมัยปัจจุบัน
พระศรี	เพชรร่วงจากรามเกียรติ์

เพียงแต่เงา	ภาษาของเรา
มณีที่ไร้ค่า	มัทรีครวญหาลูก
เมื่อสิ้นปี	ยอยศพระลอผู้เลอโฉม
รัตนกวีศรีรัตนโกสินทร์	ฤๅษี
เล่าปี่เชิญขงเบ้งไปช่วยราชการ	วรรณมาลัย
วินิจฉัยคำว่า นิราศ	ศัพท์แปลสองชั้น
เสฐียรโกเศศกับงานแปล	สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ
	กับการอนุรักษ์มรดกด้าน
	ภาษาไทย
สมเด็จพระสยามบรมราชกุมารี	สำนวนเรียงความ
เสวยน้ำเพชร	หน้าหนึ่งในประวัติศาสตร์
หัวากอ	เหมือนจะบดหัวใจให้เป็นผล
อสังการแห่งกาพย์กลอน	อุณรุทร้อยเรื่อง ฯลฯ

บทร้อยกรอง

งานนิพนธ์ของศาสตราจารย์ ดร.ศักดิ์ศรี แย้มนัตตา ที่เป็นบทร้อยกรอง มีประมาณ ๑๐๐ เรื่อง พิมพ์ในวารสารและหนังสือต่าง ๆ ได้แก่เรื่อง

คิดถึงมาลัย	คิดถึง
งเงา	จตุราจารย์สดุดี
ฉันใคร่สักชื่อ	เฉลิมพระชนมพรรษาราชสดุดี
เขียนซีเภาษีตัดตนเลขที่ ๗๕-๘๐	ดอกสร้อย
ต่อกลอน ๓ วรรค	ถวายพระพรชัย
นมัสการพระธาตุเวียงพิงค์	นาที่ทองคำฉันท์
บรมราชาธิราชวาท	บรมราชินีนาถสดุดี
บุษบาบัน	ปรมาบุษิตราชิตสดุดี
ปียมหาราชสดุดี	มหาธีรราชาเคียรวาท
แม่เจ้า	ละอองทองที่ปลายมือ

สายสัมพันธ์-มันไมตรี

อรุณรุ่งเมื่อสิ้นปี

อักษรศาสตร์บัณฑิตสดุดี

๗๗

เรื่องสั้น

มี ๒ เรื่อง คือ เรื่อง ข้าวฟ้าดินสลาย และเรื่อง ไม่ไกลฝั่ง

ผลงานรวมเล่ม

ศักดิ์ศรีนิพนธ์ เป็นหนังสือเล่มแรก
รวมบทความประเภทต่างๆ

ศักดิ์ศรีวรรณกรรม เป็นหนังสือ
เล่มที่ ๒ รวมงานทั้งร้อยแก้วและ
ร้อยกรอง

ศาสตราจารย์ ดร.ศักดิ์ศรี แยมันดตา ได้รวบรวมงานนิพนธ์บางส่วนของท่าน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นบทความและบทร้อยกรองพิมพ์อยู่ในวารสารและหนังสือต่าง ๆ มาพิมพ์เป็นเล่ม มี ๓ เล่ม ได้แก่ ๑) **ศักดิ์ศรีนิพนธ์** เป็นหนังสือเล่มแรกรวมบทความประเภทต่าง ๆ แบ่งเป็น บทความเรื่องประวัติศาสตร์ ประเภทการดัด และประเภทกวีนิพนธ์ ๒) **ศักดิ์ศรีวรรณกรรม** เป็นหนังสือเล่มที่ ๒ รวมผลงานทั้งร้อยแก้วและร้อยกรอง ประกอบด้วย ความเรียงงานแปล ร้อยแก้ว-ร้อยกรอง และบทความเกี่ยวกับร้อยแก้ว-ร้อยกรอง ๓) **วรรณวิทยา** เป็นหนังสือเล่มที่ ๓ รวบรวมบทความทางวิชาการ ภาควิชา

และวรรณคดีไทย บาลีและสันสกฤตบางเรื่อง

นอกจากนี้ยังมีหนังสือชื่อ กตัญชลี ซึ่งบรรดาศิษยานุศิษย์ได้ร่วมกันจัดพิมพ์ขึ้นเป็นที่ระลึกในงานเกษียณอายุราชการ เป็นผลงานของศิษย์ที่เขียนขึ้นบูชาพระคุณครู ส่วนหนึ่งเป็นบรรณานุกรมผลงานของศาสตราจารย์ ดร.ศักดิ์ศรี แย้มนัตตา ซึ่งรวบรวมรายชื่อผลงานทั้งหมดที่ท่านได้นิพนธ์ไว้ตั้งแต่ต้นจนถึงปัจจุบันชื่อว่า “บรรณานุกรมผลงานของรองศาสตราจารย์ ดร.ศักดิ์ศรี แย้มนัตตา”

ทัศนะเกี่ยวกับการเรียนการสอนภาษาไทย

ศาสตราจารย์ ดร.ศักดิ์ศรี แย้มนัตตา เป็นอาจารย์สอนวิชาภาษาไทย ต่อเนื่องมาเป็นเวลายาวนานกว่า ๔๐ ปี จึงมีประสบการณ์และเห็นความเปลี่ยนแปลงในด้านการเรียนการสอนวิชาภาษาไทยจากอดีตมาจนถึงปัจจุบัน ท่านได้แสดงทัศนะด้านการเรียนการสอนวิชาภาษาไทยไว้ในวารสารสารสถาบันภาษาไทยปีที่ ๓ ฉบับที่ ๔ ตุลาคม-ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๓๙ หลายประการ ได้แก่

ทัศนะทางการเรียนการสอนวิชาภาษาไทยในระดับมัธยมศึกษาสมัยก่อน และสมัยปัจจุบัน

แต่ก่อนนักเรียนเรียนหนังสือวรรณคดีไทยเรื่องใหญ่ ๆ เช่น ร่ายยาวมหาเวสสันดรชาดก ปีหนึ่งอ่าน ๑๓ กัณฑ์ ลิลิตตะเลงพ่าย หนึ่งเล่มอ่านทั้งปี นักเรียนเรียนอย่างละเอียด แล้วก็สามารถอ่านหนังสือวรรณคดีเรื่องอื่นๆ ต่อไปได้ ปัจจุบันดูเนื้อหาที่นักเรียนเรียนตั้งแต่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ ถึงมัธยมศึกษาปีที่ ๖ ก็คิดว่านักเรียนเรียนกว้างเกินไป เมื่อนักเรียนสอบเข้ามาเรียนในระดับมหาวิทยาลัยได้แล้ว ถึงได้รู้ว่าเขาไม่รู้ ในหัวของเด็กเดี๋ยวนี้บรรจุวิชาอื่นๆ ไว้จนเต็ม บางครั้งอาจจะไม่มีที่ว่างสำหรับวิชาภาษาไทย

ในส่วนครู ครูก็มีความรู้กว้าง ๆ ไม่ลึกซึ้ง ครูให้งานนักเรียนทำ นักเรียนก็ไปค้นคว้าบ้าง ถามพ่อแม่บ้าง แล้วทำงานมาส่งครู นักเรียนเรียนพอให้ผ่าน นักเรียนที่สอบตก เวลาซ่อมที่ไร ครูก็ให้ผ่านทุกที ฉะนั้นมาตรฐานของเด็กก็ลดลง ถ้ามีการสอบตกซ้ำชั้น ให้เข็ดหลาบเหมือนสมัยก่อน เขาก็จะตั้งใจเรียนมากขึ้น

ทัศนะเกี่ยวกับคุณลักษณะของครูผู้สอนภาษาไทย

ครูผู้สอนวิชาภาษาไทย ควรมีความรู้ดีเกี่ยวกับวิชาภาษาไทย ไม่ใช่ใครสอนวิชาอะไรไม่ได้ก็จับมาสอนวิชาภาษาไทย ภาษาไทยก็เหมือนวิชานั้น ๆ คือ ครูควรมีความรู้ดีเฉพาะวิชานั้นๆ ก่อนที่ครูจะสอน ครูต้องเตรียมตัวว่าสอนอะไร ไม่ใช่พอไปถึงห้องเรียนก็สอนเลย การสอนต้องเรียงไปตามลำดับ มิใช่ชอบบทไหนก็สอนบทนั้น การให้ความรู้ก็ให้นักเรียนพยายามอ่านหนังสือ แนะนำหนังสือให้นักเรียนอ่าน จะให้ถึงขั้นทำรายงานหรือไม่ก็แล้วแต่ครูจะสั่ง และในขณะที่ครูสอน ครูจะต้องซักถามเด็ก ข้อนี้สำคัญ เพราะเวลาครูสอนอะไรไปเด็กจะรู้เรื่องหรือไม่ครูไม่อาจรู้ได้ ถ้าครูไม่ถามเขานักเรียนเรียนแล้วอาจไม่รู้เรื่องเลยก็ได้ การเรียนการสอนก็จะเสียเวลาเปล่า เวลาผมไปสอน สอนไปได้ครึ่งตอนก็ถาม ถามให้นักเรียนตอบ ถ้านักเรียนตอบไม่ได้ผมก็ตอบให้ฟัง ถ้าไม่มีการตรวจสอบระหว่างการสอน นักเรียนก็จะเข้าใจไม่แจ่มแจ้ง เรื่องให้การบ้านครูไม่ควรให้การบ้านนักเรียนมากเกินไป นักเรียนเดินตัวโกง หัวกระเป๋านักอึ้ง ดูแล้วน่าสงสาร

ทัศนะเกี่ยวกับการพัฒนาความรู้ของครู

กระทรวงศึกษาธิการควรจัดตั้งคณะกรรมการอบรมครู เช่น ในช่วงฤดูร้อน ผมเคยจัดอบรมครูทั่วประเทศมาแล้ว ๗ ครั้ง เดียวนี้เกษียณแล้วก็เลยเลิก ในการอบรมได้แนะนำครูว่า ควรสอนนักเรียนอย่างไรทั้งหลักภาษาและวรรณคดี มาแจ้งสื่อบ้างแนะนำให้สอนอย่างนั้นอย่างนี้ เพื่อครูจะได้นำไปสอนนักเรียนได้ การอบรมนี้ได้ผลดี แต่น่าเสียดายที่ครูมีโอกาสดำเนินการอบรมจำนวนน้อย กระทรวงควรจัดอบรมพัฒนาความรู้ให้แก่ครูผู้สอนอย่างต่อเนื่อง และกรมวิชาการควรมีหน้าที่ผลิตหนังสือคู่มือครูออกมาให้ครูอ่าน เพื่อครูจะได้เข้าใจ ให้ครูรู้จักจริงๆ ว่าวิชานี้จะต้องสอนอย่างไร สอนให้นักเรียนรู้แค่ไหน ผมได้อ่านแผนการสอนของครูที่เขียนผลงานทางวิชาการ เมื่อดูจริงๆ แล้วครูจะสอนไม่ได้ตามที่เขียนมา คือจะต้องใช้เวลาในการสอนมากกว่าที่กำหนดไว้มาก ดังนั้นครูที่ดีจะต้องไม่กั๊กเวลากับเรื่องนี้ เพราะถ้าสอนตามแผนการสอน แล้วนักเรียนไม่รู้เรื่องจะสอนไปทำไม ดังนั้น การเขียนแผนการสอนจึง

ให้สัมภาษณ์เมื่อ ๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๐

ควรเขียนให้ตรงกับสภาพความเป็นจริงในการสอน คือเขียนแล้วทำได้จริงๆ

ทัศนะเกี่ยวกับปัญหาการเรียนการสอนภาษาไทยในคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

การสอนวิชาภาษาไทย มีครบทั้งฟัง พูด อ่าน เขียน เข้มงวด เฉพาะนิสิตปีที่ ๑ และปีที่ ๒ เราบังคับเขาได้เท่านั้น ในช่วงไม่กี่ปีที่ผ่านมา นิสิตเต็มห้องสองร้อยกว่าคน คุยกันมากลุกขึ้นเดินไปมา ผมไม่รู้ว่าเพราะอะไร เมื่อเริ่มสอนก็ให้นิสิตดูแผ่นใสตัวอย่าง คำบาลี สันสกฤต ๑๐ วินาทีต่อไปพูดถึงกฎเกณฑ์ให้ดูแผ่นใส ๘ วินาที นิสิตก็ร้องว่าจตไม่ทัน นิสิตจึงได้เรียนรู้ว่าเวลาเรียนต้องเงียบและตั้งใจฟัง พอไปสอนนิสิตปริญญาโท ปริญญาเอก สบายกว่ากันมาก ไม่ต้องมานั่งอบรมกัน

วิชาภาษาไทย ไม่ค่อยมีคนอยากเรียน เพราะเรียนแล้วไม่รู้ว่าจะไปทำมาหากินอะไร ถ้าเรียนวิชาภาษาอังกฤษ ฝรั่งเศส จีน ญี่ปุ่น ก็จะนำไปประกอบอาชีพได้สะดวกกว่า คนเราต้องคิดถึงอาชีพก่อนอื่น วิชาภาษาไทยแทบทุกคนเรียนได้ยาก นอกจากพวกที่มีอุดมคติเท่านั้น และการเรียนภาษาไทยก็ได้คะแนนยากแต่จะให้มาแก้คะแนนโดยเด็กไม่มีความรู้ก็จะไม่ทำ ภาษาไทยให้คะแนนแบบ

เข้มงวด แต่ถ้าจะให้คะแนนแบบปล่อยๆ ก็จะมีคนเรียนกันมาก

เมื่อนิสิตจบจากคณะอักษรศาสตร์ก็มีผู้รับเข้าทำงานในตำแหน่งเลขานุการ เพราะเขาหวังว่าเมื่อจบจากคณะอักษรศาสตร์จะต้องเก่งวิชาภาษาไทย ซึ่งเขาเข้าใจผิด คือคนที่เรียนวิชาภาษาไทยเป็นวิชาเอกมีน้อย นอกนั้นไม่ได้เรียน เมื่อรับผู้ที่ไม่ได้เรียนวิชาภาษาไทยเป็นวิชาเอก และพบว่า มีความรู้ทางวิชาภาษาไทยน้อย เหลือเกินก็ผิดหวัง แต่ก็สายเกินไปที่จะแก้

ชีวิตสมรส

ศาสตราจารย์ ดร.ศักดิ์ศรี แยมันดดา สมรสกับนางสาวศรีสอางค์ พักเจียม เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๘ มีบุตร ๒ คน คือ นายสุรชาติ แยมันดดา และ นายปิยะศักดิ์ แยมันดดา ปัจจุบันอยู่บ้านเลขที่ ๓๓ ซอยอินทามระ ๑๕ ถนนสุทธิสารวินิจฉัย แขวงสามเสนใน เขตพญาไท กรุงเทพมหานคร

รางวัลและเกียรติยศที่ได้รับ

ศาสตราจารย์ ดร.ศักดิ์ศรี แยมันดดา ได้รับการเชิดชูเกียรติในวงการประพันธ์ทั้งร้อยแก้วและร้อยกรองมาช้านาน ปัจจุบันท่านได้รับการยกย่องว่าเป็นผู้ทรงคุณวุฒิทางภาษาไทยคนสำคัญคนหนึ่ง รางวัลเกียรติยศที่ท่านได้รับพอจะรวบรวมได้ดังนี้

๑. รางวัลชนะเลิศ แต่งโคลงประเภทปฏิภาณกวีในงานฉลองรัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๔๙๑ ได้รับถ้วยรางวัลจากจอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรีในครั้งนั้น

๒. รางวัลชนะเลิศ แต่งคำประพันธ์งาน “วันแม่” ปีแรกของกระทรวงวัฒนธรรม พ.ศ. ๒๔๙๒ ได้รับรางวัลจากจอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรีเช่นกัน

๓. รางวัลชนะเลิศ ประกวดเรียงความงานพระราชินีพนธ์ประเภทร้อยกรองในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ของสมาคมศิษย์เกาสวนกุหลาบวิทยาลัย พ.ศ. ๒๔๙๔

ทรงพระกรุณาพระราชทานพระราชนุญาตให้อำยภาพเป็นที่ระลึกถวาย
หลังพระราชทานพระเกียรติทองคำ

๔. รางวัลชนะเลิศ ประกวดเรียงความขอพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๔๕

๕. รางวัลชนะเลิศประกวดเรียงความขอพระเกียรติ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๔๕

๖. รางวัลเชิดชูเกียรติครูภาษาไทยดีเด่น ประเภทคุณธรรมศึกษา มหาวิทยาลัยของรัฐ ประจำปี พ.ศ. ๒๕๓๒

๗. เกียรติบัตรเชิดชูเกียรติผู้ทรงคุณวุฒิทางภาษาไทยของกรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ประจำปี พ.ศ. ๒๕๓๔

๘. รางวัลพระเกียรติทองคำพระราชทานของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในฐานะบุคคลผู้ส่งเสริมภาษาไทยดีเด่น พ.ศ. ๒๕๓๔

๙. ประกาศเกียรติคุณเป็นบุคคลดีเด่นในการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทย ด้านภาษาและวรรณกรรม ของสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๗

เครื่องราชอิสริยาภรณ์ที่ได้รับพระราชทาน

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์อันมีค่าสูงยิ่งแก่ศาสตราจารย์ ดร.ศักดิ์ศรี แย้มนัตตา ที่สำคัญเช่น

มหาปรมาภรณ์ช้างเผือก

มหาวชิรมงกุฎ

ประถมาภรณ์ช้างเผือก

ประถมาภรณ์มงกุฎไทย

ดติยจุลจอมเกล้าวิเศษ

ศาสตราจารย์ ดร.ศักดิ์ศรี แย้มนัตตา มีผลงานมากมายอันแสดงถึงความรอบรู้ความเชี่ยวชาญจนมีเกียรติคุณเป็นที่ยกย่องในวิชาการ ในฐานะผู้ทรงคุณวุฒิด้านภาษา วรรณคดี และการประพันธ์ เป็นที่รู้จักกันดีทั้งในประเทศและต่างประเทศ ตัวอย่างกวีนิพนธ์ สรัสวดีเทวีฉันท์ ซึ่งท่านประดิษฐ์ขึ้นโดยตั้งชื่อจากนามเทวีแห่งอักษรศาสตร์ เพื่อบูชาพระพรชัยมงคลแด่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในวโรกาสวันขึ้นปีใหม่ พุทธศักราช ๒๕๒๔ ในนามคณาจารย์คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ดังที่ได้ยกมาต่อไปนี้ เป็นฉันท์หนึ่งในอีก ๓ แบบ ได้แก่ จันทร-กานต์ฉันท์ สุริยกานต์ฉันท์ และรัตนราชินีฉันท์ ที่แสดงถึงความสามารถอันเยี่ยมยิ่งด้านนี้ของท่านได้เป็นอย่างดี ซึ่งมีได้แต่งคำประพันธ์ตามรูปแบบที่มีมาแต่เดิมเท่านั้น แต่ยังสร้างสรรค์แบบใหม่ประดับไว้ในบรรณพิภพอีกด้วย

สรัสวดีเทวีฉันท์

สรวมศรีวารนวกสวสดี

ประชุมพรพิเศษปรี-

ติดวงมาน

บรรจงจากทฤทัยคณาจารย์

รจิตถ้อยถนอมกานต์

เสนอทูล

ขอทรงเทียรมพระชนม์และไพบูลย์	พระพรหมเลิศประเสริฐพน
พลากร	
ทรงบำราศภยทุกข์นิรันตร	เกษมสุขสถาพร
ตลอดกาล	
ทรงสำเร็จวรสิกขไพศาล	ปรีญญาโรพาร
ดิเรกคุณ	
อักษรศาสตร์จะระลึกพระทรงบุญ	พระเมตตาและการุญ
ตลอดกาล	

บรรณานุกรม

- ชลดา เรื่องวัชรลีลิต และคณะ. กัตถุขลี. หนังสือที่ระลึกในงานเกษียณอายุราชการ
รองศาสตราจารย์ ดร.ศักดิ์ศรี แย้มนิตดา. กรุงเทพฯ : อมรินทร์ พรินตติ้ง กรุ๊ป
จำกัด, ม.ป.ป.
- วิชาการ.กรม. สารสถาบันภาษาไทย. ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๔ ตุลาคม-ธันวาคม ๒๕๓๙.
ศักดิ์ศรี แย้มนิตดา. วรรณวิทยา. หนังสือที่ระลึกในวาระเกษียณอายุราชการ
พ.ศ. ๒๕๓๔. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๔.
- _____ . ศักดิ์ศรีนิพนธ์. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, ๒๕๑๗.
- _____ . ศักดิ์ศรีวรรณกรรม. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, ๒๕๑๗.
- _____ . สำนวนไทยที่มาจากวรรณคดี. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๒.
- _____ . วรรณคดีพุทธศาสนาพากย์ไทย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

ผู้จัดทำหนังสือ เกียรติคุณปูชนียจารย์ด้านภาษาไทย เล่ม ๒

ที่ปรึกษา

อธิบดีกรมวิชาการ (นายอำรุง จันทวานิช)

รองอธิบดีกรมวิชาการ (นางอารีรัตน์ วัฒนสิน)

ผู้อำนวยการสถาบันภาษาไทย (นางสาวสมพร จารุณี)

ผู้อนุเคราะห์ตรวจเนื้อหาและกรุณาให้ข้อมูล

ท่านผู้ทรงสมโรจน์ สวัสดิกุล ณ อยุธยา

ศาสตราจารย์คุณหญิงกุหลาบ มัลลิกะมาส

ศาสตราจารย์วิสุทธ์ บุษยกุล

ศาสตราจารย์จรูญ ปะนีย์ นาครทรรพ

ศาสตราจารย์ ดร.ศักดิ์ศรี แยมน์ดดา

ศาสตราจารย์พิเศษทองต่อ กล้วยไม้ ณ อยุธยา

รองศาสตราจารย์ ดร.นววรรณ พันธุเมธา

รองศาสตราจารย์ ดร.ปรเม สตะเวทิน

นายวิศิษฐ์ ดวงสงค์

นางสาวนิธิ สตะเวทิน

นายสตุภณ จังกาจิตต์

นางอุษา ประยงค์รัตน์

ผู้เรียบเรียง

เรื่อง หม่อมราชวงศ์สุนนชาติ สวัสดิกุล

นางเพชรภรณ์ ธีรณมย์

เรื่อง ศาสตราจารย์เจือ สตะเวทิน

เรื่อง ศาสตราจารย์วิสุทธ์ บุษยกุล

เรื่อง ศาสตราจารย์ ดร.คุณบรรจบ พันธุเมธา

เรื่อง ศาสตราจารย์จรูญ ปะนีย์ นาครทรรพ

นางปราณี ปรามวิบุ

เรื่อง ศาสตราจารย์ ดร.ศักดิ์ศรี แยมน์ดดา

นายสตุภณ จังกาจิตต์

บรรณาธิการ

นางปราณี ปราบริปู

ผู้ช่วยบรรณาธิการ

นางลัดติยา อมรสมานกุล

นางสาวธนพร สุวรรณภักดิ์

ออกแบบปกและรูปเล่ม

นางปราณี ปราบริปู

นายอุทัย ไชยกลาง

นางสาวสละ กำทรัพย์

ถ่ายภาพประกอบ

นายทวีพร ทองคำใบ

นายอุทัย ไชยกลาง

ภาพปก

นายธานี อิสรา เจ้าของภาพคือ นายวินัย ปราบริปู

อนุเคราะห์ภาพประกอบ

สำนักเลขานุการกองทัพบก กองบัญชาการกองทัพบก

ฝ่ายประชาสัมพันธ์ สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตบึงคาพิตรพิมุข จักรวรรดิ

ฝ่ายประชาสัมพันธ์ โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย

ฝ่ายโสตทัศนศึกษา โรงเรียนวัดสุทธิวาราม

รายชื่อหนังสือชุดความรู้ภาษาไทย

อันดับที่	๑ ภาษาดี วรรณกรรมเด่น
อันดับที่	๒ หนังสือและสื่อเทคโนโลยี
อันดับที่	๓ เรื่องสั้นสำนวนไทย เล่ม ๑ *
อันดับที่	๔ คู่มือการเขียนเรื่องบันเทิงคดีและสารคดีสำหรับเด็ก
อันดับที่	๕ การเรียนการสอนภาษาไทย : ปัญหาและแนวทางแก้ไข
อันดับที่	๖ การใช้ภาษาไทยในสื่อมวลชน : ปัญหาและแนวทางแก้ไข
อันดับที่	๗ ปัญหาการใช้ภาษาไทยถึงขั้นวิกฤตจริงหรือ
อันดับที่	๘ เรื่องสั้นสำนวนไทย เล่ม ๒ *
อันดับที่	๙ ศิลปะการใช้ภาษา
อันดับที่	๑๐ สอนให้สนุก เป็นสุขกับการเรียน
อันดับที่	๑๑ คู่มือการใช้ภาพประกอบการเรียนการสอนวรรณกรรมสำหรับเด็ก ระดับประถมศึกษา
อันดับที่	๑๒ คู่มือการใช้ภาพประกอบการเรียนการสอนวรรณกรรมสำหรับเด็ก ระดับมัธยมศึกษา
อันดับที่	๑๓ บทละครแปล เรื่อง มหาภารตะ
อันดับที่	๑๔ บทสำหรับแสดงและบทสำหรับอ่าน เรื่อง พระมหาชนก แปลจากพระวาสนิพนธ์ใน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช
อันดับที่	๑๕ เรื่องสั้นสำนวนไทย เล่ม ๓ *
อันดับที่	๑๖ ภาษาไทยวันนี้ เล่ม ๑ *
อันดับที่	๑๗ ภาษาไทยวันนี้ เล่ม ๒ *
อันดับที่	๑๘ ภูมิปัญญาไทยในภาษา
อันดับที่	๑๙ ทักษะภาษา นานาวิธี
อันดับที่	๒๐ น.ม.ส. อัจฉริยทวีศรีรัตนโกสินทร์*
อันดับที่	๒๑ เกียรติคุณปูชนียาจารย์ด้านภาษาไทย เล่ม ๑ *
อันดับที่	๒๒ ภาษาไทยวันนี้ เล่ม ๓ *
อันดับที่	๒๓ ภาษาไทยวันนี้ เล่ม ๔ *
อันดับที่	๒๔ ภาษาไทยวันนี้ เล่ม ๕ *
อันดับที่	๒๕ พินิจวรรณกรรม : งานวิจัยทางภาษาไทย
อันดับที่	๒๖ เกียรติคุณปูชนียาจารย์ด้านภาษาไทย เล่ม ๒
อันดับที่	๒๗ สุภาษิตคำโคลง
อันดับที่	๒๘ โคลงภาพรวมเกียรติ เล่ม ๑
อันดับที่	๒๙ แบบเรียนเร็ว เล่ม ๑, ๒, ๓ *

หมายเหตุ หนังสือชุดความรู้ภาษาไทย เป็นหนังสือที่กรมวิชาการ โดยสถาบันภาษาไทย ดำเนินการจัดทำและพิมพ์เผยแพร่ไปยังสถานศึกษา และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
* เป็นหนังสือที่มอบให้องค์การค้ำของคุรุสภาจัดพิมพ์จำหน่ายแล้ว

การได้ศึกษาประ โฒ์ผลเรื่องราวของบุคคล
ตัวอย่าง นอกจากจะทำให้เรารู้ถึงชีวิตของบุคคลผู้นั้นแล้ว
ยังได้รับคุณค่าอื่นๆอีกมากมาย ประการหนึ่งที่สำคัญคือ เกิด
ความศรัทธาเชิงนิยมนำไปเป็นแบบอย่างในการปฏิบัติตน
โดยเฉพาะเยาวชนไทยจะได้ศึกษาอย่างยิ่ง เพื่อจะได้เกิด
ความมุ่งมั่นเป็นแรงผลักดันใจในการดำเนินชีวิตต่อไป

จาก "คำนำ" ใน อภิธานศัพท์นิยามจารย์ด้านภาษาไทย ฉบับ ๒

